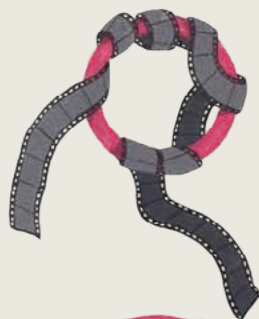

FOLKBILDNINGSRÅDET UTVÄRDERAR — NO 1 2016

Kulturens Bildnings- verksamhet

— Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen

FOLKBILDNINGSRÅDET UTVÄRDERAR — NO 1 2016

Kulturens Bildnings- verksamhet

— Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen

Publicerad av Folkbildningsrådet

FÖRFATTARE: Tobias Harding & Anna Nørholm Lundin

OMSLAGSILLUSTRATION: Emma Hanquist

TRYCKERI: Billes Tryckeri, 2016

ISBN: 978-91-88692-60-3

www.folkbildningsradet.se

Folkbildningsrådets reflektioner

MELLAN KULTUR OCH FOLKBILDNING

Kulturens bildningsverksamhet (*Kulturens*) godkändes 2010 som statsbidragsberättigat studieförbund och är därmed det yngsta av landets tio studieförbund. I rapporten *Kulturens Bildningsverksamhet – Ett nytt studieförbunds väg in i folkbildningen* visar utvärderarna hur Kulturens verkar i spänningsfältet mellan folkbildning och kulturliv, och i generell mening mellan staten och det civila samhället. Kulturens medlems- och samverkansorganisationer präglas av värderingar, normer och prioriteringar som ska jämkas samman med regleringar, riktlinjer och synsätt inom folkbildningsfären. Som studieförbundet ser ut idag är det format av förväntningar och värderingar från olika håll.

Kulturens arbete med att utveckla sin studieförbundsidentitet har inneburit en balansgång och det har inte skett utan friktioner. Frågor om etik och gränsdragning ingår i det interna kvalitetsarbetet i samtliga studieförbund, men har under uppbyggnadsåren ställts mer på sin spets i Kulturens arbete.

Resultatet har enligt utvärderarna inneburit en anpassning efter studieförbundssfärens praxis och formella regelverk. Detta har varit en förutsättning för att man ska ha rätt till statsbidrag. Därmed har Kulturens kommit att likna övriga studieförbund i de flesta väsentliga avseenden.

KULTURENS SOM KOMPLEMENT OCH ALTERNATIV

Utvärderingen visar samtidigt att Kulturens fungerar som ett komplement och alternativ till de övriga studieförbunden när det gäller delar av utbudet och de organisationer som man samverkar med.

Stora delar av studieförbundens verksamheter utgörs i dag av olika kulturarrangemang, och inom Kulturens är de här verksamheterna helt dominerande. Inom Kulturens stod det estetiska ämnesområdet *Konst, musik och media* för 87 procent av cirkelverksamheten 2012–2014, jämfört med 48 procent för samtliga studieförbund sammanräknade.

Improvisatorisk musik, s.k. pop- och rockcirkel, är det cirkelämne som genererar i särklass flest cirkeltimmar per deltagare. Det är en jämförelsevis bra

verksamhet med de statsbidragssystem som gällt under en följd av år. Nästan 25 procent av studieförbundens samlade cirkeltimmar ägnades 2014 åt improvisatorisk musik och drygt 11 procent av deltagarna återfinns här. Kulturens rapporterade endast 0.08 procent av cirkeltimmarna som improvisatorisk musik 2014. Den stora skillnaden kan delvis förklaras utifrån anordnarskap. Medan övriga studieförbund i hög utsträckning själva anordnar pop- och rockcirkel, arbetade Kulturens via föreningen upSweden – vars verksamhetsidé är att anordna cirkel och kurser för att hjälpa musiker att utvecklas.

Inom studieförbunden har antalet kulturprogram mer än fördubblats sedan 1990-talet. 2014 rapporterades totalt 368 100 program, vilket motsvarade 52 procent av samtliga arrangemang både för studieförbunden totalt och för Kulturens. Sammantaget bland studieförbunden ägnas ca 40 procent av kulturprogrammen åt föreläsningar, och 35 procent åt sång och musik. Övriga kulturformer står för högst 5 procent vardera. Bland Kulturens kulturprogram är det sång/musik som dominerar med nästan 65 procent, följt av ca 15 procent av arrangemangen som är inriktade mot dans. Endast drygt 3 procent av Kulturens kulturprogram är föreläsningar.

I Kulturens är det m a o delvis andra musikformer och andra kulturformer som präglar studiecirkelna och kulturprogrammen än för studieförbunden i stort.¹ Den kultursyn som avspeglas i Kulturens verksamheter innebär på så sätt en breddning av, och utgör ett alternativ till, dominerande kulturmönster inom folkbildningen.

Utbudet av studiecirkel och kulturprogram påverkas i hög grad av studieförbundens respektive medlems- och samverkansorganisationer. Kulturens samverkar i första hand med amatörculturorganisationer som antingen inte är tillfredsställda med stödet de fått inom andra delar av folkbildningen, eller som inte tidigare haft kontakt med folkbildningen. I den bemärkelsen bidrar Kulturens till att öka mångfalden inom folkbildningen. Detta innebär samtidigt att Kulturens fungerar som en kanal till folkbildningen för delar av det civila samhället som tidigare inte haft tillgång till det pedagogiska stöd som erbjuds här.

Kulturens har mycket få egna kontor ute i landet. Verksamheten genomförs i lokaler som disponeras av de organisationer som man samverkar med på

1 Även Ibn Rushds kulturinriktade verksamhet avviker från det allmänna mönstret. Inom Ibn Rushd rapporterades ingen improvisatorisk musik 2014 och kulturprogrammen ägnades nästan helt åt föreläsningar.

respektive ort. Detta innebär att ekonomiska och personella resurser frigörs inom Kulturens. Studiecirklar och kulturprogram kan genom samverkan genomföras i ändamålsenliga lokaler, exempelvis anpassade för dans, kör- och orkesterverksamhet.

KULTURENS UTMANINGAR – SAMMANBLANDADE ROLLER, MÅNGFALD OCH GEOGRAFISK SPRIDNING

Under 2014 arrangerades 37 procent av Kulturens studiecirklar i samarbete med medlemsorganisationen upSweden. Sedan april 2015 sker upSwedens operativa verksamhet, som innebär att stötta och utveckla framför allt unga musikkapare, i en särskilt tillskapad enhet i Kulturens egen regi.

Det här samarbetet kan problematiseras av flera skäl, menar Folkbildningsrådet: Studieförbunden och deras medlemsorganisationer har olika roller. Studieförbundet är ansvarig mottagare av statsbidrag, och detta bidrag ska användas till folkbildningsverksamhet i samverkan med, eller utan samverkan, med medlemsorganisationerna. Studieförbundet får inte schablonmässigt förmedla bidrag till en samverkande organisation. Den lösning som valts från och med 2015 innebär vissa oklarheter när det gäller upSwedens roll. Är man samverkande organisation med studieförbundet eller genomför man själv bidragsberättigad verksamhet? Omfattningen på samarbetet kan eventuellt innebära svårigheter för Kulturens att tillgodose samtliga medlemsorganisationers behov av stöd på ett likvärdigt sätt.

Statens syften ska vägleda studieförbundens arbete med statsbidraget. Syftena säger att studieförbunden ska bidra till att stärka och utveckla demokratin, göra det möjligt för en större mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen, utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet. Samtliga syften har en kompensatorisk inriktning, och en inriktning mot ökad mångfald. Intentionen är att statsanslaget i första hand ska riktas till – allt fler av – dem som behöver folkbildningen mest. Dessa intentioner avspeglas även i det statsbidragssystem för studieförbunden som träder i kraft 2017.

I det här avseendet innebär syftena en utmaning för Kulturens, som har jämförelsevis få utrikes födda deltagare och som knappast rapporterar några deltagare med funktionsnedsättning alls. Andelen deltagare med eftergymnasial utbildning är dessutom högre i Kulturens än inom de flesta andra studieförbunden.

EKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Kulturens är det minsta studieförbundet, med 0,6 procent av alla cirkeldeltagare och ca 2 procent av alla cirkeltimmar. Det har en organisationsform som i grunden liknar de övriga studieförbundens, även om den har anpassats efter Kulturens resurser och ambitioner.

Att man är en liten och ny aktör i studieförbundssfären har påverkat förutsättningarna för Kulturens arbete och verksamhetsutveckling. Kraven på rapportering, uppföljning, kontroll och kvalitetsarbete är lika för alla studieförbund, men ska inom Kulturens uppfyllas av jämförelsevis få anställda. Det krävs även resurser för att kunna bedriva verksamhet i hela landet. Kulturens erbjuder verksamhet i samtliga län, men under 2012–2014 återfanns drygt 50 procent av cirkeldeltagarna i Stockholms län, Uppsala län och Västra Götaland, dvs. i två av landets tre storstadsregioner. Motsvarande andelar för samtliga studieförbund var 36 procent.

Verksamheten behöver både växa och spridas över landet, samtidigt som det nuvarande statsbidragssystemet främjar viss tröghet. Det gynnar inte snabbt växande verksamhetsvolymmer.

I det statsbidragssystem som träder i kraft 2017 har flera förändringar införts som stärker förutsättningarna för mindre studieförbund och växande verksamhetsvolymmer. I fördelningen av verksamhetsbidraget har betydelsen av verksamhet tidigare år tonats ner, vilket innebär att ersättningen till enskilda studieförbund, som ökar antalet studietimmar och deltagare i verksamheten, kan öka snabbare. Ett *organisationsbidrag* har införts som stöd till studieförbunden att uppfylla de organisatoriska villkor som Folkbildningsrådet ställer på statsbidragsmottagare, och för att främja geografisk spridning och öka andelen korttidsutbildade deltagare. ■

Sammanfattning

Studieförbundet Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens) bildades år 2006 av sex nationella kulturorganisationer. Samma år som det bildades lämnade det nya studieförbundet in en ansökan till Folkbildningsrådet om att få påbörja en kvalificeringsperiod från och med år 2007, för att godkännas som bidragsberättigat studieförbund. Under kvalificeringsperioden samarbetade Kulturens med studieförbundet Sensus. I februari 2009 ansökte Kulturens som självständigt studieförbund om statsbidrag för år 2010. Ansökan beviljades. Sedan 2006 har ytterligare tio organisationer anslutit sig som medlemsorganisationer i Kulturens. Studieförbundet har idag 16 medlemsorganisationer, en rikstäckande organisation baserad på fem regioner med verksamhet över hela landet.

I termer av verksamhetsvolym är Kulturens ett jämförelsevis litet studieförbund. Verksamheten domineras av studiecirklar med inriktning på konst och kultur, vars cirkeldeltagare har en jämnare ålders- och könsfördelning, en relativt svag representation av utrikesfödda personer, samt en högre andel personer med hög utbildning jämfört med genomsnittet i studieförbunden. Endast relativt begränsad verksamhet bedrivs som är anpassad för personer med brister i svenska språket eller för personer med funktionsnedsättning. Kulturens arbetar idag på flera olika sätt med att utvidga målgruppen.

Till bakgrunden till Kulturens Bildningsverksamhets grundande hör den kritik som ett antal amatörkulturorganisationer under åren före grundandet riktade mot förutsättningarna för amatörkulturverksamhet, i kulturpolitiken såväl som i studieförbunden. Dit hör också grundarorganisationernas ambition att starta ett eget studieförbund och bedriva kulturorienterad folkbildning på det sätt som man själv önskade, med kulturen i centrum och i en organisation utan politiska eller religiösa bindningar.

Till ambitionen hörde också att bygga en organisation där så mycket som möjligt av de ekonomiska medlen gick direkt till verksamheten, inte till administration. De diskussioner kring amatörkulturens förutsättningar i studieförbundssfären som föregick grundandet återkommer i våra intervjuer även

då senare förhållanden diskuteras, och verkar fortfarande prägla bilden av det nya studieförbundet.

Kulturens Bildningsverksamhet kan sägas ha formats i mötet mellan grundarorganisationernas ambitioner och studieförbundssfärens etablerade former och bildningssyn. Enligt dess stadgar är studieförbundets syfte att

- bedriva studiecirkelverksamhet och andra folkbildningsaktiviteter.
- med kultur som medel ska Kulturens främja demokrati, jämlikhet, jämställdhet, kreativitet och kulturell mångfald.
- ha särskild fokus på ideella kulturutövares behov av utveckling, både av verksamheternas kvalitet och deras omfattning.
- Kulturens har ett särskilt ansvar för att öka förståelse och samverkan mellan olika verksamhetsinriktningar, stimulera kunskapsutveckling och på olika sätt verka för kulturens utveckling.

Som organisation är Kulturens Bildningsverksamhet relativt centraliserad, med gemensamt kansli för den nationella nivån och regionerna. Man arbetar idag bland annat med att utvidga studieförbundets målgrupper och med att hitta nya sätt att arbeta med mångfald och representation med hjälp av kulturell folkbildning. Sedan grundandet har Kulturens fått en tydligare egen identitet som studieförbund. Exempelvis arbetet med konstnärligt och kulturellt orienterade ledarutbildningar för cirkelledare och aktiva tycks ha spelat en betydande roll för att sprida en enhetlig organisationsidentitet och bildningssyn i organisationen. ■

Summary

The Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens) study association was formed in 2006 by six national cultural organisations. The same year as it was formed, the new study association submitted an application to The Swedish National Council of Adult Education (Folkbildningsrådet) to commence a qualifying period from 2007 in order to be approved as a study association eligible for grants. During the qualifying period, Kulturens cooperated with the Sensus study association. In February 2009, Kulturens applied, as an independent study association, for a government grant for 2010. The application was granted. Since 2006, a further ten organisations have joined Kulturens as member organisations. The study association currently has 16 member organisations, a national organisation based on five regions with operations throughout Sweden.

In terms of volume of activities, Kulturens is a comparatively small study association. Its activities are dominated by study circles with a focus on art and culture, with a more even age and gender distribution of participants, relatively weak representation of foreign-born participants, and a higher proportion of people with a high level of education compared with the average for study associations. There is only relatively limited activity adapted for persons with poor Swedish language skills or disabilities. Kulturens is currently working on expanding its target group in several ways. The background to Kulturens Bildningsverksamhet's foundation included the criticism in the years before its foundation from a number of amateur cultural organisations regarding the conditions for amateur cultural activities in both cultural policy and at the study associations. It also included the ambition of the founder organisations to start their own study association and pursue culture-oriented 'folkbildning'²

2 When the Swedish term folkbildning is used in this text, it refers to the folk high schools and the study associations, i. e. the organisations that constitute the liberal non-formal and voluntary educational system in Sweden. The term 'folkbildning' is difficult to translate into English. It is sometimes translated as liberal or popular adult education. However the specific conceptual foundation of 'folkbildning' extends beyond the term 'adult education', which is why 'folkbildning' is used in this text as-is. (Sw. Folkbildning: Sw. 'folk' means 'people', Sw. 'bildning' means 'enlightenment')

in the manner that they desired, with culture at the centre and in an organisation without political or religious ties. This ambition also involved building an organisation in which as much of the financial funds as possible went directly to activities, and not on administration. The discussions on the conditions for amateur culture in the study association sphere that were held prior to foundation recur in our interviews, even when later conditions are discussed, and still seem to characterise the image of the new study association.

Kulturens Bildningsverksamhet can be said to have been formed in the meeting between the ambitions of the founder organisations and the established forms and view of education of the study association sphere. In accordance with its statutes, the aim of the study association is to:

- run study circle activities and other ‘folkbildning’ activities.
- using culture as a medium, Kulturens will promote democracy, equality, creativity and cultural diversity.
- focus specifically on the development needs of non-profit cultural practitioners, in terms of both the quality of activities and their scope.
- Kulturens has a particular responsibility to foster understanding and cooperation between the different activities, stimulate knowledge development and in various ways work for cultural development.

As an organisation, Kulturens Bildningsverksamhet is relatively centralised, with a common administration for the national level and the regions. It is currently working on expanding its target groups, and on finding new ways of working on diversity and representation with the help of cultural ‘folkbildning’. Since its foundation, Kulturens has been given a clearer identity as a study association. For example, the work on artistically and culturally oriented leader training for circle leaders and staff seems to have played a significant role in developing a uniform organisational identity and view of education within the organisation. ■■

Innehåll

Folkbildningsrådets reflektioner	5
Sammanfattning	9
Summary	11
1 Inledning	15
Organisatorisk kontext	16
Kulturverksamhet i studieförbunden	20
Kultur- och föreningsliv i dagens samhälle	22
Metod och teori	24
Disposition	26
2 Verksamhet och deltagare	29
Verksamhetsstatistik	29
Verksamhetens inriktning	31
Deltagarstatistik	35
Avslutning	41
3 Vägen till ett nytt studieförbund	43
Amatörkulturen och studieförbunden	43
Amatörkulturorganisationerna och kritiken mot kulturverksamhetens förhållanden	45
Respons på kritiken	51
Ett nytt studieförbund bildas	53
Folkbildningsrådet och Kulturens Bildningsverksamhet	57
Avslutning	61
4 Tidig utveckling	63
Perspektiv från Kulturens Bildningsverksamhet	63
Perspektiv från medlemsorganisationer	66
Perspektiv från Sensus	68
Perspektiv från Folkbildningsförbundet	69
Perspektiv från Folkbildningsrådet	71
Avslutning	72

5 Nuläge och aktuella processer	75
Perspektiv från Kulturens Bildningsverksamhet	75
Perspektiv från Kulturens regioner	79
Perspektiv från medlemsorganisationer	80
Perspektiv från Sensus	84
Perspektiv från Folkbildningsförbundet	85
Perspektiv från Folkbildningsrådet	85
Avslutning	87
6 Sammanfattande analys – förutsättningar igår och idag	89
Skälen till att Kulturens bildades och den roll som	
kulturens var tänkt att ha	89
I spänningsfältet mellan kultur och folkbildning	91
Studieförbundets roll idag	95
Slutsatser	100
Referenser	107
Litteratur	107
Skriftliga källor	109
Bilaga 1: Definitioner och bidragsregler	111
Studiecirkel	111
Kulturprogram	113
Annan folkbildningsverksamhet	114
Bilaga 2: Förutsättningar knutna till bidrag	117

1 Inledning

De flesta studieförbund har en lång historia. I flera fall kan den spåras tillbaka till bildningsverksamheten i det tidiga 1900-talets växande folkrörelser. Under 1990-talet och början av 2000-talet fanns det en tydlig trend att studieförbunden blev färre och samtidigt allt större. Gamla studieförbund slogs samman och flera forskare tyckte sig se en tendens till allt mer professionaliserade organisationer, men också till en allt svagare koppling till medlemsorganisationerna.³ De senaste åren finns det emellertid tecken på en motsatt trend. På bara några få år har två nya studieförbund grundats, båda på initiativ av riksorganisationer som på olika sätt inte har känt sig hemma i de existerande studieförbunden; det muslimska Studieförbundet Ibn Rushd och Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens) som är ett studieförbund bildat av sex nationella kulturorganisationer.

I den här utvärderingen analyseras Kulturens väg från bildandet 2006 och fram till idag:

- Utvärderingen syftar till att belysa
- skälen till att Kulturens bildades
- den roll som Kulturens Bildningsverksamhet var tänkt att ha i samhället och inom folkbildningen
- den roll som Kulturens har i dag
- förutsättningarna för Kulturens verksamhet och utveckling från bildandet till i dag

För att fånga ovanstående kommer utvärderingen att spegla Kulturens och Kulturens utveckling och ställning i fyra olika aktörsperspektiv:

- Kulturens (studieförbundets) perspektiv
- Medlemsorganisationernas perspektiv

3 von Essen & Åberg 2009, von Essen & Sundgren 2012, Harding 2013.

- ”Studieförbundsfamiljens” perspektiv
- Folkbildningsrådets/statens perspektiv⁴

Det handlar alltså om en utvärdering av en process som började när idén om ett nytt studieförbund föddes och som vi följer genom ansökan till Folkbildningsrådet, kvalificeringsperiod i samarbete med Sensus och etablering som eget studieförbund, fram till idag. Begreppet process förstås som ett skeende över tid med en förhistoria, tillblivelse, ett tidigt byggande och en nulägesbild med aktuella processer. Det handlar i hög grad om de förväntningar som olika aktörer har knutit till det nya studieförbundet, från grundarorganisationerna till den övriga folkbildningen och staten. I denna rapport skildrar vi dessa processer och förväntningar, men också det nya studieförbundets utveckling, ur flera olika perspektiv. Till grund för beskrivningen ligger statistik och dokument, men också totalt 20 intervjuer med företrädare för Kulturens Bildningsverksamhet centralt och regionalt, medlemsorganisationer, Folkbildningsförbundet, Sensus och Folkbildningsrådet. I synnerhet kapitel 3–5 i den här rapporten syftar till att lyfta fram dessa olika aktörers perspektiv på Kulturens och dess utveckling, främst baserat på våra intervjuer, men också utifrån skriftligt material.

Utvärderingen har genomförts av filosofie doktor Tobias Harding, universitetslektor i kulturpolitik vid Universitetet i Jyväskylä, i Finland, och filosofie doktor Anna Nørholm Lundin, fristående folkbildningsforskare med bakgrund vid Linköpings universitet. Utvärderingen har gjorts med utgångspunkt i de av staten angivna syftena med stödet till folkbildningen (se nedan) samt i enlighet med den av Folkbildningsrådet fastslagna utvärderingsplanen för denna utvärdering.

ORGANISATORISK KONTEXT

Sedan 1991 fördelas statens bidrag till folkbildande verksamhet av Folkbildningsrådet, en ideell förening med Folkbildningsförbundet,⁵ Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO) och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) som medlemmar.

Folkbildningsrådet har av riksdag och regering anförtrots myndighetsuppdrag och företräder staten i förhållande till folkbildningen. Folkbild-

⁴ Utvärderingsplan 2015-05-03.

⁵ Från och med januari 2016 byter Folkbildningsförbundet namn till *Studieförbunden i samverkan*.

ningsrådet beslutar om vilka studieförbund, folkhögskolor och studerandeorganisationer inom folkhögskolan som ska få statsbidrag. Folkbildningsrådet fördelar också statsbidrag mellan dessa. Folkbildningsrådet ska dessutom följa upp och utvärdera om folkbildningsverksamheten uppfyller villkoren för statsbidrag, redovisa detta i enlighet med regeringens riktlinjer samt redovisa hur statsbidraget har bidragit till att folkbildningens syften uppnåtts. Folkbildningsrådet ska också återkalla statsbidrag i de fall verksamhet upptäcks som inte är förenlig med statens syften för bidraget till folkbildningen.⁶

Idag ser statens syften med bidraget till folkbildningen ut som följer:

1. *stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin*
2. *bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen*
3. *bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället*
4. *bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet⁷*

Dessa syftesformuleringar trädde i kraft den 15 maj 2015 och tillämpas första gången i bidragsgivningen för 2016. Samtidigt infördes också ett övergripande mål för folkbildningspolitiken, nämligen att

Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället.⁸

Trots dessa nyligen genomförda förändringar har statens syften med stödet till folkbildningen varit relativt oförändrade under hela den period som berörs av den här utvärderingen. Förändringen i själva syftesformuleringarna 2015 var enbart att det andra syftet ändrades så att mångfaldsaspekten nu betonas explicit. Under den period som diskuteras i den här rapporten var andra syftet istället att ”bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssitua-

6 Folkbildningsrådet: *Årsredovisning med verksamhetsberättelse 2014*. SFS 1991:977.

7 SFS 2015:218.

8 SFS 2015:218.

tion och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen”.⁹ Ökad mångfald ingick emellertid även tidigare i det statliga uppdraget till folkbildningen, även om det inte inkluderades i själva syftesformuleringarna.¹⁰

Det är också värt att notera att regeringen i sina folkbildningspropositioner ofta har betonat folkbildningens och kulturens ömsesidiga betydelse för varandra.¹¹ I den senaste folkbildningspropositionen beskrivs folkbildningens roll som kulturbärare som en av dess huvudfunktioner:

Folkbildningen kan traditionellt sägas ha tre funktioner; som folkrörelse som tillkommit i nära anslutning till olika medlemsorganisationer för att utveckla och sprida kunskap, som vuxenutbildare och som kulturbärare.¹²

Folkbildningen är av stor vikt för kulturområdet av flera skäl. För det första organiseras och finansieras stora delar av amatörkulturen i Sverige inom ramarna för folkbildningens organisationer.¹³

I synnerhet den förstnämnda funktionen – ”som folkrörelse som tillkommit i nära anslutning till olika medlemsorganisationer”, och den andra funktionen – som kulturbärare – har varit av stor betydelse som bakgrund till Kulturens etablering som nytt studieförbund. Detta är något som vi återkommer till.

Hur nya studieförbund godkänns

I den procedur som under 2000-talet utvecklades för etablering av nya studieförbund krävs inte bara att de har en egen demokratisk, ekonomiskt och organisatoriskt stabil organisation baserad på distrikt och medlemsorganisationer med verksamhet i hela landet, utan också att de under en kvalificeringsperiod redan har bedrivit studieförbundsverksamhet och uppnått en viss volym i denna verksamhet. Denna process, som tillämpades praktiskt för första gången under Ibn Rushds etablering som studieförbund, har genomförts på ett liknande sätt under Kulturens Bildningsverksamhets etablering. I båda fallen har kvalificeringsperioden organiserats i samarbete med ett redan etablerat studieförbund, nämligen Sensus. Därmed har verksamheten också

⁹ SFS 1991:977.

¹⁰ T.ex. prop. 2005/06:192.

¹¹ Harding 2015.

¹² Ibid. s. 28.

¹³ Prop. 2013/14:172, s. 48.

under kvalificeringsperioden kunnat genomföras med tillgång till det statliga stödet, redan innan det nya studieförbundet har kvalificerat sig för att motta stödet direkt. Kvalificeringsperioden kan också ses som ett slags lärlings- eller inskolningsperiod då studieförbundets förtroendevalda och personal får möjlighet att lära sig studieförbundsverksamhet under inflytande av ett redan etablerat större studieförbund.¹⁴

Kulturens Bildningsverksamhet

Studieförbundet Kulturens Bildningsverksamhet bildades år 2006 av sex organisationer: Riksföreningen för folkmusik och dans, Svenska folkdansringen, Sveriges Körförbund, Sveriges orkesterförbund, Riksförbundet Unga Musikanter och Sveriges Spelmäns Riksförbund. Det nya studieförbundets fokus på kultur framgår också av syftesparagrafen i dess stadgar:

Kulturens är instiftad av sex (6) amatörkulturorganisationer för att bedriva fri och frivillig folkbildningsverksamhet.

Kulturens skall

- bedriva studiecirkelverksamhet och andra folkbildningsaktiviteter*
- med kultur som medel ska Kulturens främja demokrati, jämlikhet, jämställdhet, kreativitet och kulturell mångfald*
- ha särskild fokus på ideella kulturutövares behov av utveckling, både av verksamheternas kvalitet och deras omfattning.*
- Kulturens har ett särskilt ansvar för att öka förståelse och samverkan mellan olika verksamhetsinriktningar, stimulera kunskapsutveckling och på olika sätt verka för kulturens utveckling¹⁵*

Samma år som Kulturens bildades lämnade det nya studieförbundet in en ansökan till Folkbildningsrådet om att från och med år 2007 få påbörja en kvalificeringsperiod för att godkännas som bidragsberättigat studieförbund.¹⁶ Under kvalificeringsperioden samarbetade Kulturens med Sensus studie-förbund som då också ansvarade för det statsbidrag som gick till Kulturens Bildningsverksamhet. I februari 2009 ansökte Kulturens som självständigt studieförbund om statsbidrag för år 2010.¹⁷ Ansökan beviljades. Sedan 2006 har ytter-

¹⁴ Harding 2012, 2013, Eriksson & Lundberg 2008..

¹⁵ Stadgar för Kulturens Bildningsverksamhet.

¹⁶ Folkbildningsrådet 2006-12-07.

¹⁷ Folkbildningsrådet 2009-10-12.

ligare tio organisationer anslutit sig som medlemsorganisationer i Kulturens, som idag har 16 medlemsorganisationer och en rikstäckande organisation baserad på fem regioner med verksamhet över hela landet.

KULTURVERKSAMHET I STUDIEFÖRBUNDEN

Gemensamt för Kulturens Bildningsverksamhets medlemsorganisationer är att de fokuserar på kulturverksamhet, i de flesta fall på amatörkulturverksamhet. Kulturens är emellertid inte det enda studieförbund som ägnar sig åt kulturverksamhet. Tvärtom kan man se en tydlig trend, åtminstone sedan i början av 1990-talet, att kulturverksamhet utgör en allt större andel av studieförbundens totala verksamhet. Nära hälften av studiecirkelarna har idag ämnen som kan beskrivas som konst och kultur. Samtidigt blir kulturprogrammen allt fler i förhållande till antalet studiecirkel. I stort sett samtliga studieförbund har idag en väl utbyggd kulturverksamhet med hantverkscirkel, musikhus, ungdomskulturhus och mycket annat. Denna verksamhet bedrivs både i samarbete med olika medlems- och samarbetsorganisationer och i studieförbundens egen regi. Idag svarar studieförbunden för huvuddelen av den statligt stödda icke-professionella kulturverksamheten i Sverige, samtidigt som de spelar en viktig roll som uppdragsgivare åt professionella kulturutövare.¹⁸

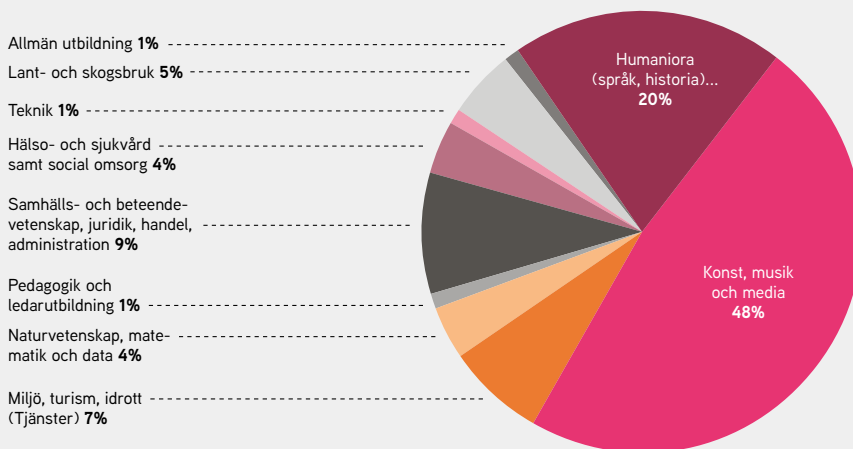
Liksom all övrig folkbildningsverksamhet i studieförbunden bedrivs kulturverksamheten i de tre olika former som finns för rapporteringsbar folkbildningsverksamhet: studiecirkel, kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet (se Bilaga 1 för en mer ingående beskrivning av de krav som ställs på de olika formerna för folkbildningsverksamhet). Studiecirkeln uppfattas i folkbildningspolitiken som den centrala verksamhetsformen, något som märks bland annat i förordningskravet på att en viss andel av ett studieförbunds verksamhet ska vara just studiecirkel, men också i bidragsgivningen. Vi kommer i denna rapport därför att ägna större utrymme åt studiecirkelformen än åt de båda andra verksamhetsformerna.¹⁹

Som framgår av diagrammen till höger har studiecirkel ofta kulturella och konstnärliga ämnen, något som gäller i de flesta studieförbund, men i ännu högre grad i Kulturens Bildningsverksamhet.

¹⁸ Harding et al 2013, 2014.

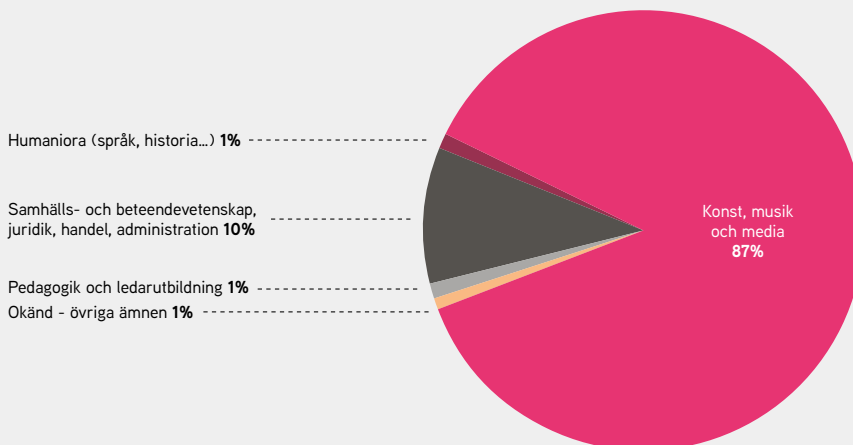
¹⁹ Folkbildningsrådet 2015: *Statsbidrag 2015 – villkor och regler för fördelning*.

Diagram 1. Ämnen för studiecirklar i samtliga studieförbund 2012–2014

Källa: Statistik från Folkbildningsrådet. **Not:** Kategoriseringen följer motsvarande i Folkbildningsrådets statistik. Kategorin "Humaniora, språk och konst" har delats upp på underkategorierna "Humaniora", samt "Konst, musik och media".

Diagram 2. Ämnen för studiecirklar i Kulturens Bildningsverksamhet 2012–2014

Källa: Statistik från Folkbildningsrådet. **Not:** Kategoriseringen följer motsvarande i Folkbildningsrådets statistik. Kategorin "Humaniora, språk och konst" har delats upp på underkategorierna "Humaniora", samt "Konst, musik och media".

Kulturprogram är öppna arrangemang som ges av studieförbunden, till exempel föreläsningar och konserter, medan annan folkbildningsverksamhet är en verksamhetsform som har införts för att ge studieförbunden större frihet i sina arrangemang. Liknande regler som de som finns för studiecirkel finns också för kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet (se bilaga 1).

Under de senaste 20 åren har både antalet kulturprogram och deras andel av studieförbundens totala verksamhet ökat väsentligt. Verksamhetsåret 1992/93 rapporterades 95 000 kulturprogram i hela landet. Från år 2009 har studieförbunden arrangerat över 300 000 program varje år. Under samma period minskade antalet rapporterade studiecirkel från 323 335 under 1991/92 till 280 400 under 2012. Kulturprogramsverksamheten ska dock inte ses som motsättning till studiecirkelverksamheten. Tvärtom är det vanligt förekommande att resultaten av framförallt praktisk-estetiska studiecirkel vid arbetets slut presenteras i form av kulturprogram. Det gäller till exempel ofta musikframträdanden med band som övar i studiecirkelform, amatörteatergrupper och studiecirkel i olika kulturformer. Detta beskrivs mer ingående i Folkbildningsrådets utvärderingar av kulturprogramsverksamheten som genomfördes under 2012 och 2013.²⁰

KULTUR- OCH FÖRENINGSLIV I DAGENS SAMHÄLLE

Ökningen av kulturverksamheten i folkbildningen kan ses som en del av en vidare samhällstrend mot ett samhälle där kulturella aktiviteter – i en vidare mening – blir allt mer centrala. Många forskare menar att estetiska aspekter och kulturell identitet de senaste decennierna har spelat en allt större roll inom flera samhällsområden. Denna trend beskrivs ofta som en kulturalisering. Med kulturalisering avses då en allmän tendens till att estetiska, eller på annat sätt kulturella aspekter, spelar allt större roller i samhället; i människors vardag, i politiken och inte minst i näringslivet.²¹

Samtidigt verkar kulturaliseringen också medföra att kulturlivet förlorar något av sin självständighet och blir allt mer integrerat i det övriga samhället. Identiteter grundade i det kulturella arvet får nya betydelser i politiken. Ett levande kulturliv pekats i ett flertal av Sveriges kommuner ut som en central framgångsfaktor för kommunens ekonomiska utveckling. Utvecklingen av nya medier har formligen gett oss en explosion av nya sätt att exempel-

²⁰ Harding et al 2013, Håkansson & Harding 2014, Harding et al 2014.

²¹ Fornäs et al 2007, Castells 1998.

vis lyssna på musik, läsa text och titta på film, men också nya sätt att sprida egenproducerade kulturalster på. Till bilden av kulturaliseringen hör också en ökad betoning på deltagarkultur. Det vill säga en ökad tonvikt på att själv utöva kulturverksamhet eller på andra sätt ta en mer aktiv del i den skapande processen, inte enbart konsumera kultur eller följa den som publik. Detta skulle kunna ses som en reaktion mot – eller en utveckling parallell med – den likaledes ökande kommersiella produktionen av olika kulturprodukter. Samtidigt blir det också vanligare att marknadsmässigt producerad kultur som film, datorspel och bestsellers, bjuder in till ett mer aktivt publikdeltagande. Många tycker sig också se att de tidigare starka gränsdragningarna mellan konstnärer och publik samt mellan professionella och amatörer nu håller på att upplösas, eller åtminstone kraftigt ändra form. Också detta kan ses som ett exempel på hur kulturlivet i allt mindre grad kan ses som en separat samhällssfär.²²

I Sverige har stora delar av amatörculturen länge bedrivits i medlemsbaserade organisationer och studieförbund. Folkrörelserna och andra delar av det civila samhället har länge ansetts spela flera viktiga roller i svensk demokrati. En av de oftast konstaterade sådana roller är den som röstbärare: civilsamhällets organisationer fungerar som representanter för sina medlemmar i det demokratiska samtalet och i direkt kontakt med myndigheter och politiker.²³ En annan viktig roll – inte minst när vi talar om kulturens civilsamhälle – är den som gemenskap. I detta sammanhang talar man ofta om socialt kapital, det nätverk av relationer och förtroenden som binder samman samhället och dess medlemmar. Både inom och över gränserna för de olika grupper som människor annars tenderar att gruppera sig i och identifiera sig med, såsom etniska grupper, subkulturer och lokalsamhällen. Generellt sett anses ett samhälle med fungerande demokrati och högt mellanmänniskt förtroende karaktäriseras av hög grad av socialt kapital som både binder samman sådana grupper och överskrider gränserna för dem.²⁴ Slutligen anses föreningslivet ofta fungera som en skola i demokrati, en plats där människor får erfarenhet och kompetens i demokratiska beslutsformer och praktiskt demokratiskt arbete. Studieförbunden har länge haft en funktion i att stödja det demokratiska lärandet i sina medlems- och samarbetsorganisationer. Samtidigt har de fyllt

²² Harding et al 2013, Fornäs et al 2007, Jenkins 2006.

²³ Wijkström & Lundström 2002.

²⁴ Putnam 2000, 2015.

en sammanhållande roll i det svenska civilsamhället genom att tillsammans representera alla de större folkrörelserna.²⁵

Att olika kulturverksamheter tar allt större plats i samhället innebär dock inte med nödvändighet att etablerade, ideella kulturorganisationer kommer att stärkas av utvecklingen. Parallellt med den allmänna kulturaliseringen av samhället ser många forskare en trend mot ett civilsamhälle som i mindre utsträckning karaktäriseras av stora medlemsbaserade organisationer och i högre grad av dels informella nätverk, dels professionellt drivna organisationer. Många etablerade folkrörelser lider idag av allvarliga problem och sjunkande medlemstal. Inte minst verkar detta gälla organisationer som förutsätter långsiktigt engagemang eller accepterandet av ett enhetligt ideologiskt program.²⁶ Studieförbundens starka ställning och nuvarande utveckling stämmer enligt flera forskare tämligen väl med trenden som går mot ett allt mer professionaliserat civilsamhälle, där organisationerna i högre grad baserar kontinuiteten i sin verksamhet på anställda istället för på ideellt arbetande förtroendevalda. Studieförbunden inrymmer stora mängder ideellt arbete, men är samtidigt professionellt ledda organisationer. Samtidigt beskriver flera forskare en trend där studieförbundens relation till sina medlemmar över lång tid har försvagats på samma gång som studieförbunden har utvecklats till professionella organisationer med tydlig egen identitet.²⁷

METOD OCH TEORI

I utvärderingen har vi använt flera olika typer av källmaterial för att beskriva Kulturens väg till etablering som fullvärdigt studieförbund. I första hand bygger utvärderingen på intervjuer med nyckelpersoner i relevanta organisationer. Därtill kommer dokumentstudier och statistiskt material från Folkbildningsrådet.

Syftet med intervjuerna har varit både att samla in information om Kulturens och dess verksamhet och att få ta del av olika aktörers perspektiv, såväl på verksamheten som på andra organisationer. Vi har strävat efter att intervjua personer som idag har nyckelpositioner i relevanta organisationer och personer som tidigare har haft sådana roller och som har viktiga erfarenheter från Kulturens utvecklingsperiod. Urvalet av intervjupersoner syftar dels till att

²⁵ Harding 2012b, 2013.

²⁶ Harding 2012b, Papakostas 2012.

²⁷ von Essen & Sundgren 2012, Harding 2012b, 2013. Jfr. Papakostas 2012.

täcka relevanta organisationer och nivåer och dels till att täcka in perioden från och med åren innan Kulturens grundades fram till idag.

Framförallt är det personer från Kulturens Bildningsverksamhet och dess regioner (såväl anställda som förtroendevalda), några av dess medlemsorganisationer, andra studieförbund (framförallt Sensus), Folkbildningsrådet och Folkbildningsförbundet, som har intervjuats.²⁸ Därmed anser vi oss ha fått med både de relevanta nivåerna i Kulturens, de viktigaste av de andra aktörerna som har haft betydelse under tillblivelseprocessen och de andra aktörer som idag spelar betydelsefulla roller i förhållande till studieförbundet. Flera intervjupersoner har också under årens lopp haft flera relevanta positioner i Kulturens eller i andra relevanta organisationer, ofta i fler än en av dessa organisationer. Totalt rör det sig om 20 semi-strukturerade intervjuer som har tagit upp frågor om Kulturens tilltänkta roll, de roller som studieförbundet hittills har spelat, samt relationerna mellan olika organisationer och till folkbildningssfären i stort. Av integritetsskäl skriver vi inte ut namn på de personer som har intervjuats. Eftersom intervjupersonerna har valts ut med tanke på de organisationer som de representerar eller har representerat, följs citaten av organisationens namn som källhänvisning. Detta ska dock inte tolkas som att åsikten kan tillskrivas organisationen som helhet. Även om alla intervjupersoner uttalar sig i egenskap av företrädare för en organisation står de själva för sina uttalanden.

De skriftliga källor som vi har använt oss av rör samma aktörer och förhållanden som intervjuerna, men framförallt Kulturens Bildningsverksamhet och Folkbildningsrådet. De inkluderar Kulturens ansökningar om status som bidragsberättigat studieförbund, protokoll från Folkbildningsrådets styrelsesmöten när detta behandlades samt Kulturens stadgar, visionsdokument, verksamhetsrapporter och årsredovisningar. Därtill kommer de statliga dokument och dokument från Folkbildningsrådet som styr eller beskriver användningen av det statliga stödet till folkbildningen. Vid sidan av detta empiriska material har vi också använt oss av tidigare forskning och tidigare utvärderingsrapporter från Folkbildningsrådet.

Såväl intervjuerna som det skriftliga materialet har tolkats kvalitativt. Teoretiskt grundar sig utvärderingen framförallt i ett nyinstitutionellt inspirerat organisationsteoretiskt perspektiv där vi utgår ifrån att organisationer byggs

28 I fråga om företrädare för Folkbildningsförbundet och Sensus rör det sig främst om företrädare som var involverade i den tidiga delen av processen. I Sensus fall handlar det alltså främst om kvalificeringsperioden.

upp och präglas av institutionaliserade normer.²⁹ I detta fall kan de normer som styr verksamheten antas härstamma ifrån flera olika organisatoriska fält. Särskilt relevanta i detta sammanhang är studieförbundssfären, som vi sedan tidigare vet är ett organisatoriskt fält med många relativt etablerade normer för hur folkbildning bör bedrivas och organiseras, normer som kan anses avgörande för vad man anser vara legitim folkbildning. I folkbildningens organisationer möter dessa normer emellertid också den statliga och offentliga sfärens politisk-administrativa normer. De politisk-administrativa normerna kommer till uttryck exempelvis när folkbildningsföreträdare hänvisar till statens fyra syften med stödet till folkbildningen, och i den vikt som studieförbunden lägger vid administrativa procedurer som till exempel de som styr verksamhetsrapporteringen. Folkbildningen kan därmed sägas befinna sig i skärningsfältet mellan staten och det civila samhället.³⁰

De flesta av Kulturens Bildningsverksamhets medlemsorganisationer ingår däremot i ett civilsamhälleligt amatörkultur fält, som snarare tycks ha mer gemensamt med kulturfältet i stort än med studieförbundssfären.³¹ Som vi kommer att se i denna utvärdering är det inte alltid som de normer som dominerar i dessa olika organisationer och sfärer stämmer överens med varandra. Snarare skulle Kulturens etableringshistoria kunna beskrivas som en berättelse om organisatoriska kulturkrockar.

DISPOSITION

Efter detta inledande kapitel där vi har givit en teoretisk och praktisk bakgrund till undersökningen följer ett kapitel där vi ger en nulägesbeskrivning av verksamheten i Kulturens Bildningsverksamhet med hjälp av statistik från Folkbildningsrådet. I följande kapitel beskriver vi Kulturens tillblivelsehistoria och de förväntningar och syften som från början knöts till det nya studieförbundet av de organisationer som startade det, men också av Folkbildningsrådet och den övriga studieförbundssfären. I kapitel 4 och 5 går vi vidare med en beskrivning av Kulturens fortsatta utveckling och de roller som studieförbundet spelar idag i jämförelse med tidigare. Till sist analyserar vi i det sammanfattande och diskuterande kapitel 6 hur förutsättningarna för Kulturens Bildningsverksamhet har utvecklats under processens gång.

²⁹ t.ex. March & Olsen 1989, Powel & DiMaggio 1991.

³⁰ von Essen & Sundgren 2012, Lundin 2008, Harding 2012, 2013.

³¹ Harding et al 2013.

Kapitel 3–5 baseras framförallt på våra intervjuer med olika aktörer i processen. Medan kapitel 1 och 2 beskriver kulturens verksamhet som den ser ut idag och förutsättningarna för den inklusive det statliga regelverket, fokuserar vi i kapitel 3–5 på att lyfta fram olika aktörers perspektiv på Kulturens Bildningsverksamhet och dess etableringsprocess. I tur och ordning behandlar vi Kulturens, dess medlems- och samarbetsorganisationer, andra studieförbund (framförallt Sensus), Folkbildningsförbundet och Folkbildningsrådet (den aktör som är satt att företräda det statliga perspektivet). I kapitel 6 sammanfattas och analyseras iakttagelserna från tidigare kapitel. Här besvaras också de frågor som ställts i utvärderingsplanen och i denna inledning. ■

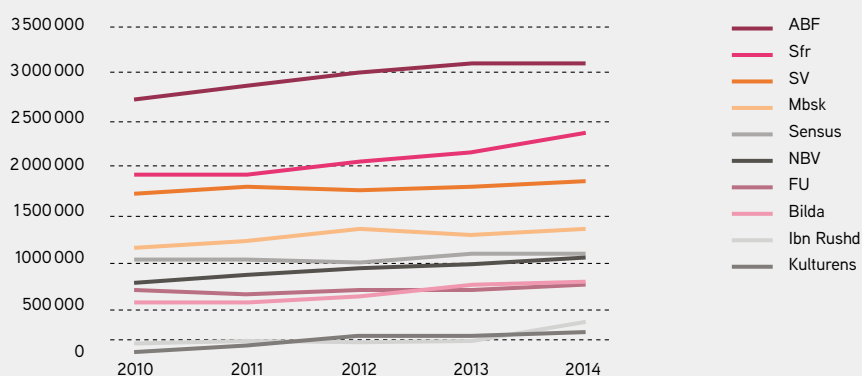
2 Verksamhet och deltagare

I detta kapitel belyser vi Kulturens verksamhet med hjälp av statistik över verksamhet och deltagare. Övriga eller samtliga studieförbund utgör en jämförelsepunkt. Statistiken bygger på Folkbildningsrådets sammanställningar av Kulturens rapportering. Det vi gör ska betraktas som en enkel beskrivning av statistiken med en viss jämförelse med samtliga studieförbund, dock utan att gå närmare in i de variationer som kan finnas i de olika studieförbunden.

VERKSAMHETSSTATISTIK

Kulturens Bildningsverksamhet är ett litet studieförbund, åtminstone i jämförelse de övriga studieförbunden med undantag av Ibn Rushd. Det är dock värt att notera att storleksskillnaderna mellan de större studieförbunden också ofta är betydande.

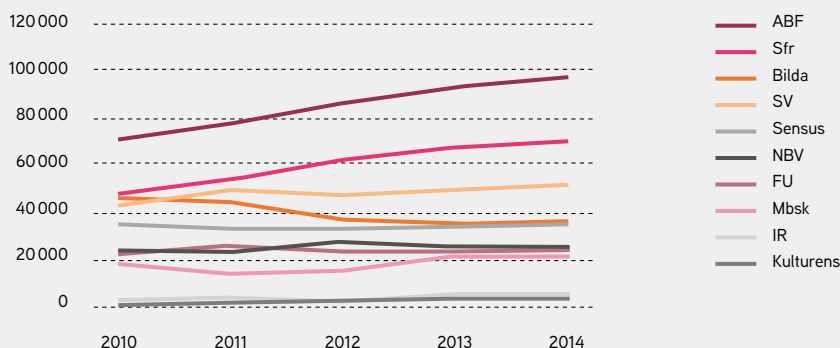
Diagram 3. Antal cirkeltimmar i alla studieförbund år 2010–2014.³²

³² Statistik från Folkbildningsrådet.

År 2014 rapporterade Kulturens Bildningsverksamhet drygt 200 000 cirkeltimmar, det vill säga cirka två procent av det totala antalet cirkeltimmar (jfr. diagram 3). Detta kan jämföras med ABFs nära 3 130 000 cirkeltimmar, men även med Ibn Rushds dryga 318 000 cirkeltimmar. I diagrammet visas att Kulturens har haft en ökning av antal cirkeltimmar från starten och framåt, från 14 892 år 2010 till 200 021 år 2014. Det rör sig alltså om en relativt stor ökning. I jämförelse med Ibn Rushd som startade år 2008 kan man dock konstatera att Ibn Rushd har haft en ännu större ökning i antal cirkeltimmar år 2014. Huruvida Kulturens kommer att göra en liknande ökning efter att dess första uppbyggnadsfas är avslutad återstår att se och beror inte minst på strategiska val från Kulturens sida. Ser vi på kulturprogramsverksamhetens omfattning istället för på antalet cirkeltimmar framträder en liknande bild (se diagram 4).

Diagram 4. Antal kulturprogram i alla studieförbund år 2010–2014.³³

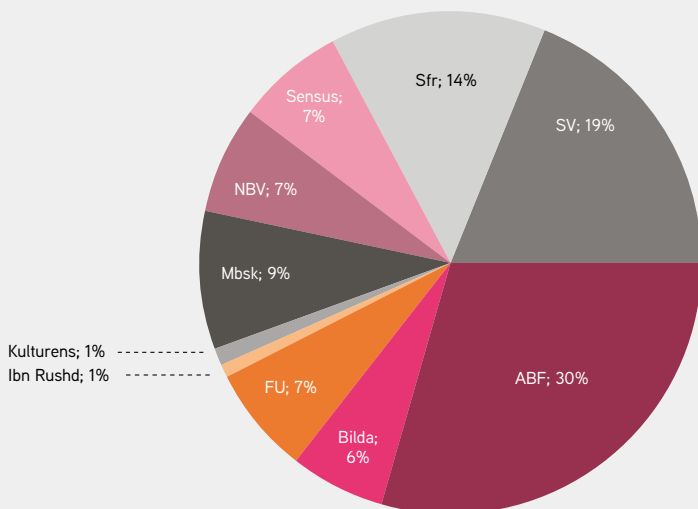

Även i fråga om antalet deltagare i studiecirkel, kulturprogram och annan folkbildning är Kulturens ett jämförelsevis litet studieförbund. I diagram 5 ser vi antalet cirkeldeltagare i Kulturens Bildningsverksamhet och i övriga studieförbund. Kulturens stod under 2014 för 0,6 procent av det totala antalet deltagare i studiecirkel, drygt 10 000 deltagare, att jämföra med ABFs dryga 509 000 deltagare samma år. Kulturens är alltså även här ungefär lika stort som Ibn Rushd. Detta kan ses som förväntat sett i relation till de medel som

³³ Statistik från Folkbildningsrådet.

Kulturens har till sitt förfogande för att bygga upp verksamheten och den tidsperiod på fem år som man haft på sig att bygga upp den.

Diagram 5. Studieförbundens andelar av det totala antalet deltagare i studiecirkel 2014.³⁴

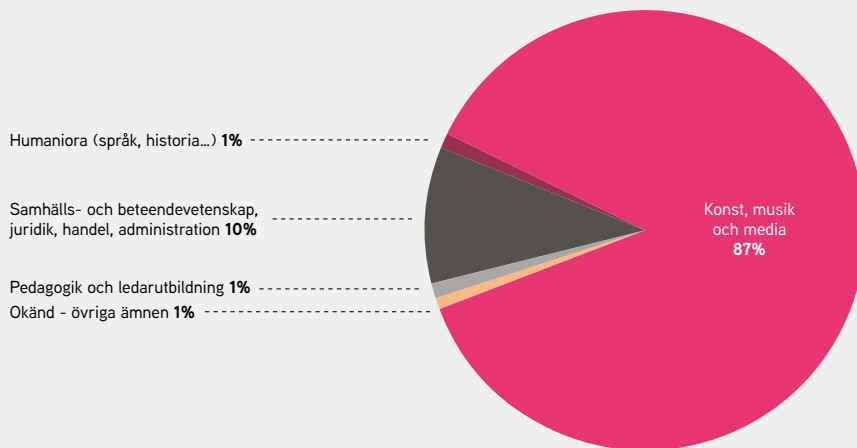
VERKSAMHETENS INRIKTNING

För att beskriva Kulturens verksamhetsinriktning går vi tillbaka till ett diagram som vi, i samma syfte, använde redan i inledningen till denna rapport. Av diagram 6 framgår att studiecirkelämnena i Kulturens i hög grad (87 procent) är koncentrerade till kategorin Konst, musik och media, det vill säga bland annat med ämnen som keramik, körsång och improvisatorisk musik.³⁵ Därutöver finns en andel (10 procent) inom Samhälls- och beteendevetenskap, juridik, handel, administration, som kan knytas till ambitioner om att stötta kulturutövare, till exempel administrativt.

³⁴ Statistik från Folkbildningsrådet.

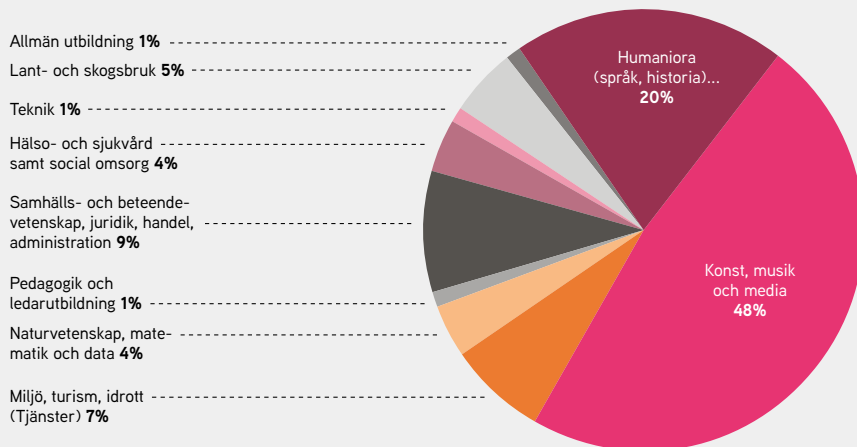
³⁵ Statistik från Folkbildningsrådet.

Diagram 6. Studiecirkelämnen i Kulturens år 2012–2014

Källa: Statistik från Folkbildningsrådet. **Not:** Kategoriseringen följer motsvarande i Folkbildningsrådets statistik. Kategorin "Humaniora, språk och konst" har delats upp på underkategorierna "Humaniora", samt "Konst, musik och media".

Diagram 7. Studiecirkelämnen i alla studieförbund 2012–2014

Källa: Statistik från Folkbildningsrådet. **Not:** Kategoriseringen följer motsvarande i Folkbildningsrådets statistik. Kategorin "Humaniora, språk och konst" har delats upp på underkategorierna "Humaniora", samt "Konst, musik och media".

Andelen studiecirkel inom Pedagogik och ledarskap är liten (1 procent), trots att detta är en satsning som Kulturens beskriver i våra intervjuer. Kulturens ämnesinriktning kan jämföras med fördelningen i studieförbunden totalt (Diagram 7). Andelen Konst, musik, media, respektive Humaniora är som väntat högre i Kulturens. När det gäller Pedagogik och ledarutbildning samt Samhälls- och beteendevetenskap etc. är Kulturens andel jämförbar med studieförbunden generellt.

Ett annat utmärkande drag är, som framgår av Tabell 1, att Kulturens i hög grad bedriver verksamhet i samarbete med sina medlem- och samarbetsorganisationer.

Tabell 1. Andel av Kulturens verksamhet som sker i samarbete med medlemsorganisationer och övriga samarbetsföreningar 2011–2014.

		2010	2011	2012	2013	2014
Medlemsorganisationer	Cirkel		82,8%	87%	77%	79%
	AFV			76%	74%	71%
	Kulturprogram			75%	77%	71,5%
Övr samarbetsföreningar	Cirkel		17,2%	13%	22%	19,5%
	AFV			24%	26%	28%
	Kulturprogram			25%	23%	26,6%

Det finns alltså ett omfattande samarbete med medlems- och samarbetsorganisationer, som dock har minskat något som andel av studieförbundets verksamhet över tid. Ser man närmare på fördelningen mellan de olika medlemsorganisationerna kan man notera en betydande spridning. Samarbeten med medlemsorganisationen upSweden stod för 37 procent av Kulturens studiecirkel under 2014, medan samarbeten med Folkdansringen och Ung Media stod för 10 procent vardera.³⁶

Jämfört med de flesta andra studieförbund har Kulturens alltså en relativt hög andel av sin verksamhet i samarbete med medlems- och samarbetsorganisationer. Detta bör förstås mot bakgrund av studieförbundets uttalade ambition att arbeta nära sina medlemsorganisationer, en ambition som vi ska återkomma till, bl.a. i nästa kapitel. Situationen påminner också om den i Ibn

³⁶ Kulturens verksamhetsberättelse och årsredovisning för 2014.

Diagram 8. Cirkeldeltagares ålder i Kulturens år 2014.³⁷

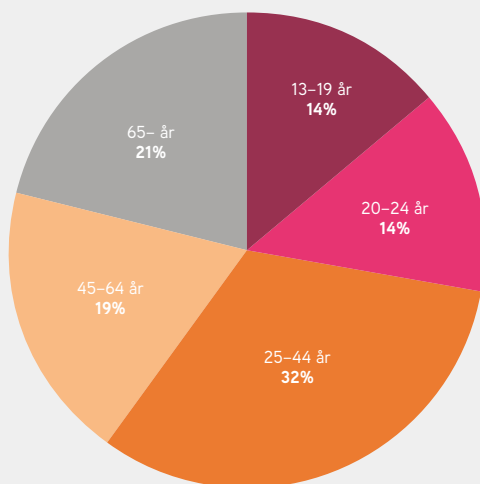
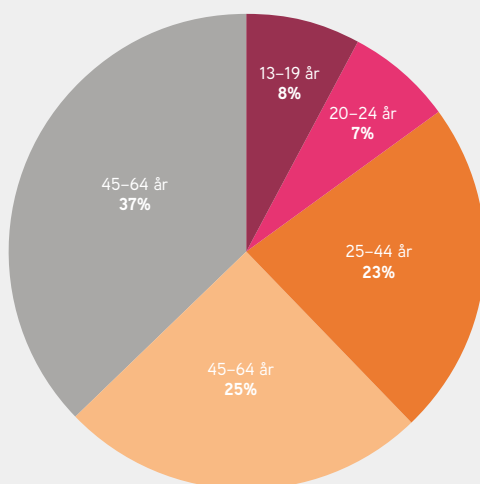

Diagram 9. Ålder bland deltagare i studiecirklar och i annan folkbildningsverksamhet studieförbunden totalt år 2014.³⁸

Rushd, som också har en i detta avseende liknande ambition. Det finns dock anledning att tro att andelen verksamhet som Kulturens Bildningsverksamhet bedriver i samarbete med medlems- och samarbetsorganisationer kommer att förändras. Bland annat på grund av att den verksamhet som till och med mars 2015 bedrevs i samarbete med upSweden nu sker helt i Kulturens regi inom ramarna för den nya musikverksamheten Evelyn.

DELTAGARSTATISTIK

I deltagarstatistiken ser vi närmare på mångfaldsfaktorer som ålder, kön, ursprung, funktionsnedsättning, geografisk spridning och utbildningsbakgrund. Vi har, i de flesta fall, fokuserat på statistik över cirkeldeltagare eftersom studiecirkelarna uppfattas som en särskilt central del av studieförbundens verksamheter. För kulturprogram saknas statistik om deltagarna på alla områden utom antal och könsfördelning.

Jämför man med åldersfördelningen i studieförbunden generellt kan man konstatera att cirkeldeltagare i Kulturens Bildningsverksamhet över lag är yngre. Framförallt har Kulturens fler cirkeldeltagare i åldrarna 25–45 år och färre i åldrarna från 65 år och uppåt. (Jfr diagram 8 och 9).

I fråga om könsfördelningen befinner sig Kulturens något närmare genomsnittet bland studieförbunden. Könsfördelningen är dock något jämnare i Kulturens än i studieförbunden generellt (se Diagram 10).

Ser vi på fördelningen mellan inrikes och utrikes födda är det i huvudsak inrikes födda män och kvinnor som deltar i Kulturens studiecirkel. Det framgår också av våra intervjuer att såväl Folkbildningsrådet som Kulturens själva uppfattar att det finns en utmaning relaterat till denna fördelning, samt att detta bland annat beror på vilka medlems- och samarbetsorganisationer Kulturens har. Ett omfattande arbete pågår därför med att nå utrikesfödda medlemmar och deltagare (se kapitel 5).

Fördelningen kan jämföras med situationen i övriga studieförbund (se Diagram 11). Andelen utrikesfödda cirkeldeltagare i Kulturens är låg även jämförelsevis, även om den stigit något under de senaste åren. Relaterad till frågan om ursprungsland är också frågan om förstärkta insatser för utrikes födda

37 Statistik från Folkbildningsrådet.

38 Statistik från Folkbildningsrådet.

Diagram 10. Cirkeldeltagare i Kulturens, kön och födelse land 2014.³⁹

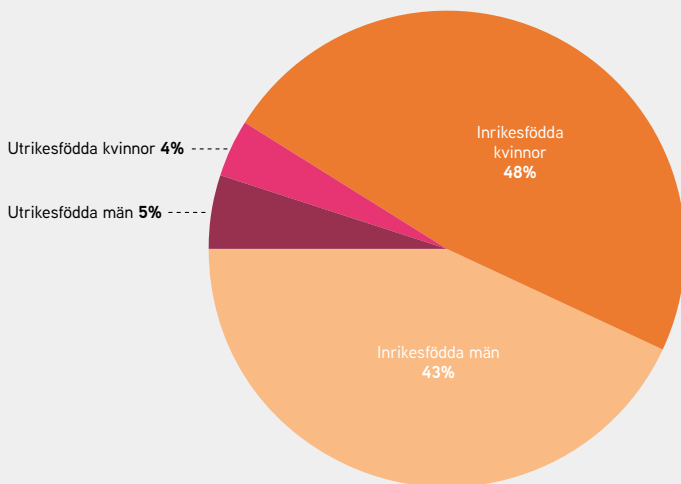
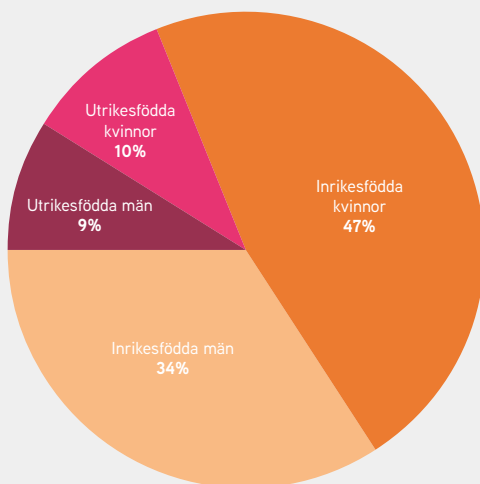

Diagram 11. Cirkeldeltagares ursprung och kön i samtliga studieförbund 2014.⁴⁰

deltagare med brister i svenska språket. Kulturens har en relativt begränsad sådan verksamhet. Insatsernas omfattning varierar generellt sett kraftigt mellan studieförbunden. Ibn Rushd gör till exempel mycket större sådana insatser än Kulturens, vilket dock, trots studieförbundens jämförbara storlek inte är förvånande med tanke på att medlemmarna i deras medlemsorganisationer oftare är utrikesfödda.

Tabell 2. Deltagare med brister i svenska språket för vilka förstärkta insatser görs, samtliga studieförbund 2011–2014.⁴¹

Förbund	2014	Totalt 2011–2014
ABF	79 119	286 228
Bilda	14 130	50 102
FU	16 418	59 648
Ibn Rushd	17 552	48 591
Kulturens	749	967
Mbsk	35 536	130 452
NBV	50 362	160 087
Sensus	8 759	29 246
Sfr	32 653	108 457
SV	21 097	82 600

I Tabell 3 kan vi se de förstärkta insatser som görs med anledning av funktionsnedsättning. Även på detta område bedriver Kulturens endast begränsade insatser, men mer än dubbelt så många som Ibn Rushd, det enda studieförbund som kan anses vara av jämförbar storlek. I båda fallen är dessa insatser dock att betrakta som relativt begränsade, jämfört med övriga studieförbund.

³⁹ Statistik från Folkbildningsrådet.

⁴⁰ Statistik från Folkbildningsrådet.

⁴¹ Statistik från Folkbildningsrådet.

Tabell 3. Antal deltagare för vilka förstärkta insatser görs med anledning av funktionsnedsättning, samtliga studieförbund 2011-2014.⁴²

Förbund	2014	Totalt 2011-2014
ABF	24 224	118 138
Bilda	5 793	20 753
FU	2 487	17 276
Ibn Rushd	23	41
Kulturens	84	97
Mbsk	1 734	7 581
NBV	3 868	13 903
Sensus	2 934	13 903
Sfr	4 769	18 882
SV	49 769	199 395

I fråga om utbildningsbakgrund kan man notera att deltagarna i Kulturens studiecirkel har jämförelsevis lång utbildning (Diagram 12). Jämför man med övriga studieförbund kan man också konstatera att personer med eftergymnasial utbildning utgör en större andel bland Kulturens deltagare än bland deltagarna i genomsnitt (Diagram 13). Också i andra studieförbund är personer med lång utbildning överrepresenterade i jämförelse med utbildningsnivån i befolkningen som helhet. I Kulturens är denna överrepresentation dock mer markerad än i de flesta andra studieförbund, i synnerhet i den längst utbildade gruppen. Detta kan relateras till ett i forskningen iakttaget generellt samband mellan kulturaktiviteter och utbildningsnivå. Det bör också noteras att Folkuniversitetet, Medborgarskolan och Sensus har en i detta avseende liknande situation som Kulturens.

Ser vi slutligen till regional spridning i Kulturens verksamhet (Diagram 14) kan vi konstatera en viss koncentration till framförallt Stockholms och Uppsala län. När folkbildningsverksamhetens fördelning mellan olika kommuner analyserades i en rapport 2011, framgick det att särskilt små kommuner i norra Sverige då statistiskt sett var överrepresenterade i studiecirkelverksamheten som helhet. Det ägde med andra ord rum mer aktivitet där än vad man kunnat vänta sig utifrån deras andel av den totala folkmängden. Man kunde också se vissa samband mellan hög studiecirkelaktivitet och en stark folkrörelsetradi-

⁴² Statistik från Folkbildningsrådet.

⁴³ Statistik från Folkbildningsrådet.

⁴⁴ Statistik från Folkbildningsrådet.

Diagram 12. Utbildningsbakgrund bland studieförbundens cirkeldeltagare år 2014.⁴³

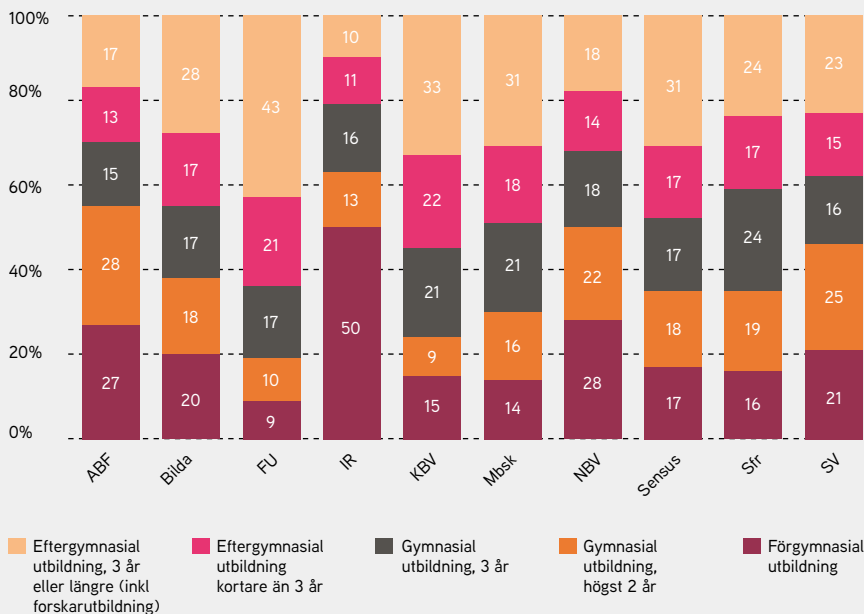

Diagram 13. Utbildningsbakgrund bland cirkeldeltagare i studieförbunden totalt 2014.⁴⁴

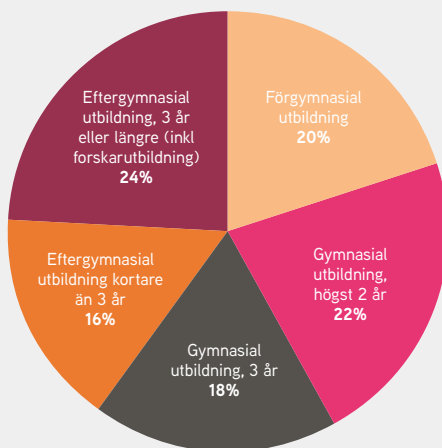

Diagram 14: Regional fördelning av cirkeldeltagare i Kulturens 2012–2014.⁴⁸

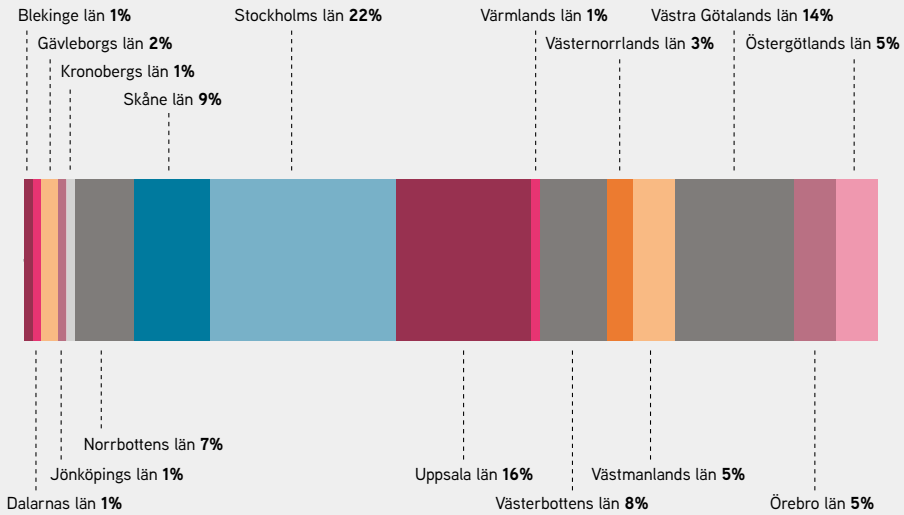
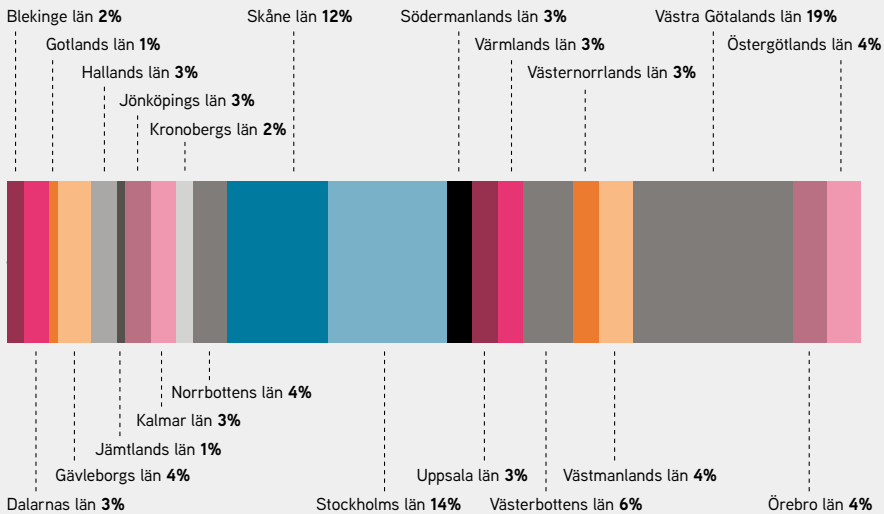

Diagram 15: Regional fördelning av cirkeldeltagare, studieförbunden totalt 2014.⁴⁹

tion, exempelvis i Västerbotten och i Jönköpings län.⁴⁷ Vid en jämförelse liknar fördelningen i Kulturens på flera sätt situationen i samtliga studieförbund (se diagram 14). Dock har Kulturens en starkare förankring än snittet i framförallt Stockholms län och Uppsala län, medan deltagandet i bland annat Västra Götalandsregionen är mindre i Kulturens än i studieförbunden totalt. Värt att notera är dock att Stockholms län har 23 procent av Sveriges befolkning och Västra Götalandsregionen 17 procent.⁴⁸ Kulturens aktivitet i Uppsala län är däremot påtagligt hög. En trolig förklaring till detta är att medlemsorganisationen upSweden har sitt huvudkontor där.

AVSLUTNING

Ur statistiken framträder bilden av Kulturens som ett litet studieförbund vars verksamhet domineras av studiecirklar med inriktning på konst och kultur, vars cirkeldeltagare har en i jämförelse med övriga studieförbund jämnare ålders- och könsfördelning, en relativt svag representation av utrikesfödda personer och en överrepresentation av personer med lång utbildning. En stor del av verksamheten är koncentrerad till Stockholms- och Uppsalaområdet samtidigt som relativt begränsad verksamhet bedrivs som är anpassad för personer med begränsade kunskaper i svenska språket eller som har en funktionsnedsättning. ■

45 Statistik från Folkbildningsrådet.

46 Statistik från Folkbildningsrådet.

47 Andersson & Melander 2011.

48 Befolkningsstatistik från SCB för 31 december 2014.

3 Vägen till ett nytt studieförbund

Organisationer med fokus på kulturverksamhet har länge funnits som medlemsorganisationer i flera studieförbund. Åtminstone under hela 2000-talet har flera amatörculturorganisationer arbetat för att förbättra förutsättningarna för sig och sin verksamhet, inte minst i samverkan med studieförbunden. Det var detta arbete som 2006 ledde fram till att sex av de riksorganisationer som hade varit mest aktiva i den diskussionen 2006 bildade studieförbundet Kulturens Bildningsverksamhet och lämnade in en första bidragsansökan till Folkbildningsrådet. I det här kapitlet ska vi se närmare på bakgrunden till upprättandet av detta nya studieförbund, och inte minst på de motiv och argument som framfördes. Vi ska också se närmare på de reaktioner som det nya studieförbundet väckte bland de etablerade studieförbunden och från Folkbildningsrådet.

AMATÖRKULTUREN OCH STUDIEFÖRBUNDEN

Kultur har ända sedan studieförbundens tidiga historia varit en central del av deras verksamhet. När de första studieförbunden startade i början av 1900-talet ingick konstnärlig och kulturell bildning på olika sätt i de bildningsbegrepp som de flesta anslöt sig till. Typiskt sett var det tidiga 1900-talets syn på kulturell bildning hierarkisk i den meningen att den byggde på uppfattningen att folket i högre grad borde beredas tillgång till högre konstnärliga värden, kulturarv och konstnärlig kanon.⁴⁹ Under 1900-talets senare hälft utmanades denna syn av idéer om folklig kultur och kulturverksamhet baserad på aktivt deltagande.⁵⁰ I början av 1960-talet beskrev den kulturpolitiska debattören Bengt Nerman de estetiska verksamheternas roll i folkbildningen så här:

Men plötsligt visar sig det estetiska vara en viktig slagruta ner mot sanningen. Kan det kanske erbjuda en ännu mer nyansrik och sammansatt

⁴⁹ Harding 2015, Sundgren 2007, Gustavsson 1991.

⁵⁰ Hartman 2003.

*sanning än de i bildningsarbetet så aktuella samhällsvetenskaperna?
Eller bättre uttryckt: kan konsten ge individen verktyg och vägar till den
väsentligare sanningen, den som är hans egen, den som också är sanning-
en om honom själv*⁵¹

Citatet är hämtat från debattboken *Demokratins kultursyn* från 1962, men citeras fortfarande med jämna mellanrum i folkbildningsdiskussionen. Här handlar det alltså om konsten och kulturen som redskap på en personlig bildningsresa, ”verktyg och vägar till den väsentligare sanningen, den som är hans egen, den som också är sanningen om honom själv”. Tillsammans med synen på konst och kultur som medel för att uppnå politiska eller samhällseliga mål, framstår detta betraktelsesätt som rätt typiskt för synen på konst och kultur i den organiserade folkbildningen.

Ändå har det enligt flera forskare sedan länge också funnits en viss ambivalens gentemot kulturverksamheten från folkbildningsorganisationernas sida, i synnerhet mot den praktiskt-estetiska verksamheten. Det rör sig visserligen om en omfattande verksamhet, men den utmanar samtidigt en normativt etablerad bild av vad folkbildning är och bör vara.⁵² Å ena sidan har kulturverksamheten alltid utgjort en central del av bildningsarbetet och är sedan länge en växande del av verksamheten. Å andra sidan har regelverken ofta betonat att repetitioner och kulturutövande som sådana inte kan ses som bidragsberättigad folkbildning, om de inte också innehåller en tydlig aspekt av lärande. Även om verksamhetsformerna kulturprogram och annan folkbildning under lång tid har funnits som alternativ till studiecirkeln, har denna hela tiden betonats som studieförbundens centrala verksamhetsform. Inte minst många kulturverksamheter har mött svårigheter med att passa in i den organiserade folkbildningens etablerade bildningssyn och verksamhetsformer.⁵³

Verksamhetsformen kulturprogram har sin bakgrund i 1970-talets kulturpolitiska reformer. Tidigare hade den statliga kulturpolitiken huvudsakligen fokuserat på att stödja kulturinstitutioner och professionella konstnärer. Nu ville man i högre grad satsa på statligt stöd till allmänhetens kulturutövande. Detta uppdrag gick till studieförbunden och ett särskilt stöd till ”kulturprogram i föreningslivet” infördes. Detta stöd skulle fördelas av Kulturrådet, till skillnad från stödet till studiecirklar, som på den tiden förmedlades av Skolö-

51 Nerman 1962.

52 Lundin 2008.

53 Hartman 2003, Harding et al 2013.

verstyrelsen.⁵⁴ I 1981 års folkbildningsproposition be-skrevs syftet med bidra- get så här:

Syftet med det nya bidraget är att det skall utgöra ett stöd dels för an- ordnandet av kulturprogram i folkbildningen och det övriga förenings- livet, dels för förberedelse – i vid mening – för sådana arrangemang. Det förstnämnda syftet överensstämmer i stort med syftet med det nuvaran- de bidraget till kulturprogram inom föreningslivet. Det andra syftet, dvs. att utgöra ett stöd också för förberedelser till arrangemang, innebär bl.a. att stödet också skall kunna utgå till ensembler – t.ex. körer och teater- grupper – som är verksamma i avsikt att förbereda ett framträdande.⁵⁵

Detta system ersattes 1991, då stöden slogs samman till ett sammanhållet bidrag till folkbildning som sedan fördelas till studieförbunden som stöd för tre olika verksamhetsformer: studiecirklar, kulturprogram och övrig folkbildning (före- gångaren till det som idag kallas ”övrig folkbildningsverksamhet”). I den nuvar- ande uppdelningen i verksamhetsformer knyts begreppet kulturprogram till själ- va framträdandena, medan förberedelser, i den mån de är att betrakta som folk- bildning, kan stödjas som studiecirklar eller annan folkbildningsverksamhet.⁵⁶

AMATÖRKULTURORGANISATIONERNA OCH KRITIKEN MOT KULTURVERKSAMHETENS FÖRHÅLLANDEN

Under åren före bildandet av Kulturens Bildningsverksamhet hade företräda- re för olika riksorganisationer för kulturverksamhet fört kritiska samtal, såväl med studieförbunden och Folkbildningsrådet som med den politiska nivån, om kulturverksamhetens ställning i folkbildningen, men också om det offent- liga stödet till amatörkulturverksamhet i allmänhet. Syftet med samtalen var att förbättra den ekonomiska situationen för amatörkulturen i Sverige. Flera företrädare beskriver i våra intervjuer hur man uppfattade sig ha hamnat mel- lan stolarna: de statliga kulturpolitiska aktörerna hänvisade dem till folkbild- ningen – som sedan 1970-talet ansågs ha ansvaret för att stödja medborgarnas kulturella fria och ”kollektiva skapande”⁵⁷ – medan studieförbunden och Folk- bildningsrådet krävde anpassning till folkbildningens existerande former.

⁵⁴ Prop. 1974:28, Prop. 1980/81:127, Hartman 2003, Harding et al 2013.

⁵⁵ Prop. 1980/81:127, s. 35.

⁵⁶ Hartman 2003, Harding et al 2013.

⁵⁷ Jfr. SOU 1972:66, prop. 1974:28, Harding 2015.

Amatörkulturens samrådsgrupp

Bland de mer aktiva företrädarna för amatörkulturen fanns Amatörkulturens Samrådsgrupp (Ax), ett samarbetsorgan för nationella kulturorganisationer.⁵⁸ Medlemmar i Ax var (och är) flera av de ideella riksorganisationerna inom bland annat amatörteater, körverksamhet, folkdans och musik.⁵⁹ Flera av dessa organisationer var redan medlemmar i olika studieförbund, däribland ABF, medan andra sedan länge samarbetade med studieförbund. Bilden komplicerades också ytterligare av att deras lokalföreningar ofta hade egna samarbeten med studieförbund, ofta andra än riksförbundens samverkan. Relationen till studieförbunden var med andra ord komplex. Flera av organisationerna i Ax skulle senare vara med som grundarorganisationer till Kulturens Bildningsverksamhet, medan andra har valt att stanna utanför. Bland Kulturens senare tillkomna medlemsorganisationer ingår dessutom flera som inte är med i Ax. Perspektiven ska alltså på intet sätt uppfattas som identiska, även om diskussionen inom Ax och dess medlemsorganisationer tycks ha spelat en viktig roll i de processer som ledde fram till grundandet av Kulturens.

Under åren kring Kulturens första ansökan om att godkännas som nytt studieförbund, pågick ett intensivt arbete där företrädare för Ax och dess medlemsorganisationer uppvaktade tjänstemän, statliga utredare och politiker från flera olika partier. I diskussionen kring den då pågående Kulturutredningen togs olika möjligheter att reformera den statliga finansieringen av amatörkulturen upp, bland annat av företrädare för amatörkulturorganisationerna. Att döma av våra intervjuer fanns det i studieförbunden också en bild av att företrädare för olika kulturverksamheter var ute efter att flytta statliga medel från folkbildningen och göra om dessa till direkta bidrag till kulturverksamhet. Några sådana förslag presenterades emellertid aldrig i konkret form. Istället kom Kulturutredningen i sin rapport att trycka på studieförbundens roll i svenskt kulturliv, vilket också har gjorts i flera propositioner, både före och efter detta, till exempel i den senaste kulturpolitiska propositionen och den senaste folkbildningspropositionen.⁶⁰

Ax inledde också samtal med studieförbundssfären. Inledningsvis försökte man öppna samtal med Folkbildningsrådet, men uppmanades att istället vända sig till studieförbunden. Flera möten med såväl enskilda studieförbund

58 Vi har intervjuat dels en företrädare för Ax som var mycket aktiv under den relevanta perioden och dels personer som samtidigt var aktiva i andra aktörer vid samma tidpunkt.

59 Intervjuer, SOU 2009:16, Harding 2012.

60 Prop. 2009/10:3, prop. 2013/14:172.

som med företrädare för Folkbildningsförbundet nämns i våra intervjuer. I början av 2000-talet fanns dessutom en samarbetsgrupp mellan studieförbunden och kultursektorns organisationer. Det framgår dock att amatörkulturorganisationerna fick intrycket av att intresset bland studieförbunden var svalt. Samtidigt blir det också tydligt att flera studieförbunds-företrädare skulle ha föredragit om samtalen hade skett inom ramarna för relationen mellan studieförbunden och deras medlems- och samarbetsorganisationer. Ax ville däremot adressera amatörkulturens situation i studieförbunden som en helhet.

Parallella initiativ

Möjligheten att amatörkulturorganisationerna skulle inleda ett mer uttalat samarbete med ett specifikt studieförbund diskuterades också tidigt. I synnerhet Studieförbundet sågs som ett alternativ, eftersom detta studieförbund är politiskt och religiöst obundet.⁶¹ Under samma period inledde Studieförbundet ett samarbete med spelhobbyorganisationen Sverok, som tidigare hade undersökt möjligheten att själva bilda ett nytt studieförbund. Också i Sverok fanns kritik mot förutsättningarna för bildningsverksamhet i anslutning till deras verksamhetsområden. Efter att ha undersökt förutsättningarna för att bilda ett nytt studieförbund hade Sverok emellertid dragit slutsatsen att detta inte var möjligt.⁶² Därför hade man istället tagit beslutet att bli medlemsorganisation i Studieförbundet. En liknande lösning tycks ha diskuterats också för amatörkulturorganisationerna. Så blev det emellertid inte. Som vi ska se verkar det heller inte som att en sådan lösning skulle ha lett till att organisationerna skulle ha uppnått sina mål, eller ens löst huvuddelen av de problem som de upplevde.

Mer eller mindre parallellt med dessa diskussioner bildades också andra organisationer för att sätta ytterligare fokus på amatörkulturverksamheten och de ideella organisationernas roll i kulturlivet, däribland Amatörkulturakademien och den breda paraplyorganisationen Ideell Kulturallians. I båda fallen var flera studieförbund aktiva medlemmar, och syftet var snarare att förbättra kulturlivets och dess organisationers förhållanden i stort än att förändra förutsättningarna internt inom existerande organisationer, som till exempel studieförbundens egen verksamhet.⁶³ Amatörkulturakademien hade

61 Intervjuer. Sverok har senare också gått med i Amatörkulturens samrådsgrupp.

62 Sverok nämns som exempel i ett par av intervjuerna. Beskrivningen här grundar sig i övrigt på intervjuer som också diskuteras i Harding 2012a, 2013.

63 Intervjuer, SOU 2009:16, Harding 2012.

startats för att sätta fokus på amatörkulturens förhållanden, men också på att föra en fördjupad diskussion om amatörkultur som kvalitativ verksamhet. Medlemmar i den ideella förening som drev akademien var Ax och samtliga erkända studieförbund. Bara några år senare beslutade medlemmarna sig dock för att lägga ner den, något som av åtminstone vissa av dem som hade varit inblandade från början uppfattades både som ett exempel på kortsiktigt tänkande och som ett svek. Ideell Kulturallians är fortfarande verksamma och där hör flera av studieförbunden till de aktiva medlemmarna.

Brist på kulturkompetens?

Vilka problem var det då som de organisationer som sedan skulle grunda Kulturens Bildningsverksamhet såg i de existerande studieförbunden? Vi har intervjuat fyra personer som var med som företrädare för Kulturens grundarorganisationer när det nya studieförbundet bildades och företrädare för Kulturens som varit med sen dess tidiga fas. Så här uttrycker sig en av dem som då företrädde en av Kulturens grundarorganisationer:

Vi hade ingen motpart som förstod kultur. Till och med på de stora studieförbunden hade man inga centrala människor anställda som faktiskt förstod kultur. Vi kunde prata [om] kulturens villkor eller vad som är bra för kulturen, [men] det fanns faktiskt inga sådana människor, eller väldigt få, och det gjorde att vi var väldigt frustrerade och sa att 'nu måste vi försöka påverka studieförbundsvärlden inifrån och utifrån'. (Kulturens)

Kritiken handlade alltså om att man inte ansåg att studieförbunden hade kompetens att stödja kulturverksamheten eller det konstnärliga bildningsarbetet, i synnerhet när det gällde annan kulturverksamhet än den rock- och popverksamhet som flera av studieförbunden redan själva hade byggt upp. Detta sattes ofta också i relation till att man uppfattade att studieförbunden lade allt för mycket av sina resurser på administration, medan amatörkulturorganisationerna menade att mer borde gå till att finansiera verksamhet.

Systemkritik

Samtidigt fanns en kritik både mot själva systemet för verksamhetsrapportering och bidragsfördelning och mot hur studieförbunden tolkade detta system. Samma företrädare fortsätter:

Jag tycker självklart att ett regelverk måste vara tydligt, men det får inte vara så att det är exkluderande. Och det exkluderar faktiskt orkestrar, stora dansgrupper, körer. (Kulturens)

De problem man såg i rapporterings- och bidragsfördelningsmodellen var flera: enligt gällande regler kunde studiecirkel inte vara större än 12 personer utan att särskild dispens beviljades, samtidigt gav verksamhetsformerna annan folkbildningsverksamhet och kulturprogram väsentligt mindre bidrag.⁶⁴ Sammantaget ansåg man – och anser fortfarande från Kulturens Bildningsverksamhets sida – att detta missgynnar många kulturverksamheter, även då det skulle vara mer i linje med vad man uppfattar som folkbildningens grundvärden att stödja dessa:

En sådan här knäckfråga har varit synen på annan folkbildningsverksamhet, och att den är värd hälften så mycket [...] och väldigt många av våra kulturverksamheter, till exempel, orkesterfolk, dans, körer, det är stora verksamheter. (Kulturens)

[När det gäller kulturprogrammen] har folkbildningen en konstig inställning. Man säger nämligen så här: processen är viktig och det håller jag med om, men om du och jag nu ska spela här och så repeterar vi en hel termin, så tycker vi som musiker att det är väldigt viktigt att få visa upp resultatet, men det värderas väldigt lågt i folkbildning. (Kulturens)

Kulturprogrammen ansågs ofta fylla en viktig roll i bildningsprocesser som handlar om skapande: de representerar slutpunkten där deltagarna får en chans att visa upp vad de skapat. Här menar verksamhetsföreträdaren att det ligger någonting märkligt i att studieförbunden inte får mer stöd för detta, ofta arbets- och resurskrävande, moment. I det första citatet diskuteras hur de krav som då, och idag, ställs på studiecirkelformen anses gynna vissa verksamheter framför andra på ett sätt som inte uppfattas som relevant i relation till bildningsprocessen. Man menade också att vissa konstformer, till exempel rock och pop – som ett resultat av detta – gynnas på andras bekostnad, helt enkelt eftersom de har en gruppstorlek som passar inom de formella kraven på en

⁶⁴ För gällande regler angående studiecirkel hänvisas till *Folkbildningsrådet 2015. Statsbidrag 2015 – villkor och regler för fördelning.*

studiecirkel. Också företrädare för andra studieförbund som vi har intervjuat menar att beskrivningen av verksamheten med den klassiska studiecirkeln som utgångspunkt inte längre gav – eller ger – någon god bild av vad studieförbunden ägnade sig åt:

[Folkbildningsrådet] gjorde skrivningar där studiecirkeln är en liten grupp som samtalar. Fast man visste att en stor del av studiecirkelarna samtalar inte och [...] är inte en liten grupp, det finns väldigt små grupper i rock och pop men de pratar inte så mycket, de spelar ju mest, så att säga. (Sensus)

Liknande kritik hade tidigare framförts bland annat av företrädare för Sverok, och framförs fortfarande av företrädare för olika studieförbundsverksamheter som av olika skäl inte anser sig passa så väl in i studiecirkelformen, men som ändå anser sig ge goda möjligheter för bildningsprocesser bland deltagarna.⁶⁵ I våra intervjuer med företrädare för Kulturens Bildningsverksamhet och dess medlemsorganisationer är körverksamheten ett återkommande exempel på en verksamhet som anses ha bildande aspekter men som ändå inte passar in i studiecirkelformen, eftersom körer i allmänhet har fler medlemmar än den typiska studiecirkeln. Samtidigt uppstår liknande problem för flera nya musikformer, där en stor del av det skapande arbetet sker enskilt, om än i samarbete med andra utövare. En annan form som har nämnts som svår att finna utrymme för är workshops med professionella kulturutövare:

Och sedan har vi dels andra former som är problematiska i folkbildningen, det är sådana här workshops som till utsidan är väldigt viktiga. Ja, de passar ju inte in. [...] tar du dit då en av världens bästa kördirigenter, som Eric Ericsson eller någon sådan, som håller en workshop på två dagar, då är det väldigt lite värt i folkbildningen. (Kulturens)

Här är kritiken alltså närmast den att det sätt att fördela bidrag i folkbildningen som användes då, och som fortfarande används, inte tar hänsyn till kvalitet utan enbart till kvantitet, mätt med mått som är bättre anpassade för att mäta traditionella studiecirkel än kulturverksamhet.

⁶⁵ Jfr. Harding et al 2013, 2014, Harding 2012a.

Rättviseargumentet

Till de amatörkulturella riksorganisationernas klagomål hörde också att de uppfattade det som ett problem för sin verksamhet att de bemöttes olika i olika delar av landet, i olika studieförbund och till och med beroende på vilken handläggare de mötte lokalt:

Det kanske inte ska handla om att jag råkar vara bästis och bundis med handläggare A på det och det studieförbundet, utan att ... det finns ett rättviseperspektiv i det också, och att det ska vara likartade förutsättningar, oavsett vilken förening eller vilken verksamhet man har. (Kulturens)

Amatörkulturen skulle, menade de, få bättre förutsättningar om den hade sitt eget studieförbund, som på ett tydligt sätt behandlade verksamheter och föreningar lika, oavsett kontaktnät, placering och kulturform. I linje med detta menade man också att de studieförbund som amatörkulturorganisationerna redan arbetade med hade problem i sitt samarbete med varandra. Också detta, tänkte man sig, skulle kunna avhjälpas genom att ett studieförbund med särskild inriktning på kultur skapades.

RESPONS PÅ KRITIKEN

Även om det fanns företrädare för studieförbund som själva arbetade med amatörkultur som i varierande utsträckning delade amatörkulturorganisationernas kritik av den organiserade folkbildningens regelverk, fanns det också många som inte höll med.⁶⁶ Flera företrädare för olika folkbildningsorganisationer som vi har talat med menar att organisationerna bakom Kulturens i viss utsträckning missuppfattade folkbildningens syften, eller helt enkelt prioriterade sina egna syften framför dessa. Att olika studieförbund bedriver liknande verksamhet på olika ideologiska grunder och med olika modeller, hör till den pluralism som är inbyggd i den organiserade folkbildningens struktur. Enligt detta synsätt är det alltså helt rimligt att samma verksamhet bedöms på olika sätt i olika studieförbund.

Det som för amatörkulturorganisationerna framstod som byråkratiska hinder i vägen för deras verksamhet, till exempel för körverksamheten, fram-

⁶⁶ Följande beskrivning grundar sig framförallt på intervjuer med företrädare för Folkbildningsrådet, Folkbildningsförbundet och olika studieförbund som var med under de diskussioner som föregick Kulturens bildande.

stod för flera mer etablerade folkbildningsföreträdare som viktiga regler för att upprätthålla studiecirkeln som folkbildningens kärna:

Av den anledningen sa de att de ville bilda ett eget studieförbund för att kunna påverka regelverket. Och vi hade ju kommit fram till att grupper av studiecirkelar så stora som över 20 har svårt att bli studiecirkelar. Det är svårt att få den där kontakten tillsammans som grupp och utveckla någonting. Så det motivet tyckte vi, och tyckte jag i alla fall, var lite, ja, inte riktigt fullgott. (Folkbildningsförbundet)

Man värnar ändå om en kärna där en grupp ska försöka ta sig fram någonstans och bilda sig själv, kanske med hjälp av andra utomstående, men ruckar man för mycket på det, ja då är man kanske inne på något annat än folkbildning. Så där var jag lite, personligen i alla fall, det vet jag ... det var nog flera som var, och jag tror att vi i Folkbildningsförbundet resonerade lite grann så när vi tittade på de minussidor som fanns. Varför man inte ohämmat säger ”välkomna i familjen!”. (Folkbildningsförbundet)

Studiecirkeln fastslås i folkbildningspolitiken som studieförbundsverksamhetens kärna och företrädare för Folkbildningsrådet och Folkbildningsförbundet befarar i våra intervjuer att en alltför stor uppluckring av begreppet skulle kunna urholka förtroendet för hela folkbildningsverksamheten. Visserligen finns det en stor spännvidd över hur studiecirkelar ser ut idag, liksom en stor skillnad mellan dagens förhållanden och de som har rått tidigare i historien, men ändå är det just samtalet i cirkeln som utgör grunden för den etablerade synen på vad en studiecirkel är och bör vara. När hantverkscirkelar från och med 1970-talet blev allt mer accepterade skedde det bland annat med argumentet att de samtal som sker under arbetets gång och kring arbetet utgör en bildande och demokratisk process.⁶⁷ Också i fråga om rockcirkelarna kan man tala om en gemensam arbetsprocess i en liten grupp deltagare. Då blir själva storleken på gruppen avgörande för definitionen på en studiecirkel. Detta är med andra ord en diskussion som pågick innan Kulturens bildades. Det är också en diskussion som till stora delar fortfarande pågår och som vi därför har anledning att återkomma till även senare i denna rapport.

67 Jfr. Stenøien & Laginder 2015.

ETT NYTT STUDIEFÖRBUND BILDAS

Trots visst motstånd under åren före ansökan blev det ändå så att Kulturens Bildningsförbund välkomnades som ett nytt studieförbund. Faktum är att processen, räknad från första ansökan till godkännande som bidragsberättigat studieförbund, för Kulturens del gick fortare än vad den hade gått för Ibn Rushd.

Kritiken som skäl till bildandet

De flesta som vi har intervjuat har varit eniga om att missnöjet med de existerande studieförbundens relation till de amatörkulturorganisationer som senare skulle ta initiativet till Kulturens var en drivande faktor bakom grundandet av ett nytt studieförbund. Även om också andra drivkrafter nämns i flera intervjuer (se nedan) är bilden av Kulturens som ett resultat av kritiken återkommande. Så här uttrycker sig en företrädare för Sensus:

Processen är att studieförbundet har tillkommit som ett lite oväntat resultat av en lobbyingsaktion från amatörkulturen i Sverige; att man ville ha resurser för amatörkulturen, både lokalt och nationellt. Man lyckades med det nationella, få mer pengar, inte så mycket, men lite mer, [...] man [lyckades] få skrivningar i regerings- och riksdagsbeslut på att folkbildningen ska jobba med amatörkultur, men man fick inte loss några egna pengar. Då tog man steget och bildade eget studieförbund istället för [...] att lotsa in de här olika amatörorganisationerna i olika studieförbund. (Sensus)

Den bild som ges här, och som verkar delas av många, är alltså att amatörkulturorganisationerna – när de hade prövat andra vägar – hade kommit fram till att det bästa sättet att få till stånd folkbildningsverksamhet som tillgodosåg deras krav och behov var att själva starta ett nytt studieförbund.

Ett studieförbund med kulturen i centrum

Ändå menar flera av våra intervjupersoner, när de ser tillbaka på processen, att flera företrädare för amatörkulturorganisationerna redan tidigt också hade andra ambitioner än att enbart förbättra förhållanden i de existerande studieförbunden:

De kämpade ganska många år, jag skulle [kunna] tänka mig säkert i fem års tid, [...] för att se om de kunde komma fram till någon annan lösning [än att starta ett nytt studieförbund]. Samtidigt [...] känner [jag] några av

de här starka företrädarna, som var upprinnelsen till att det [hela, och jag tror] att de ändå själva också hade – naturligtvis – en längtan, en önskan att få sätta ännu mer prägel på ett studieförbund, och därför också ville [...] starta ett. (Folkbildningsrådet)

Den här bilden hänger också samman med amatörkulturorganisationernas uppfattning att kulturen borde stå i centrum för verksamheten, som ett mål i sig, inte som ett medel för att uppnå någonting annat, och med detta som enda ideologiska hållpunkt, utan religiösa eller politiska bindningar. Så här beskriver en företrädare för studieförbundet Sensus motiven för att Kulturens senare valde att inte fortsätta samarbetet med Sensus utan istället bli ett självständigt studieförbund:

[...] den här kämparglöden, att få skapa något eget var så stark och samtidigt fanns det som jag förstod ett misstroende, 'kan vi verkligen lita på det här?' Det är det ena, det andra är att [de inte ville] komma in under Sensus studieförbundsideologi [...] där det finns kopplingar till kyrkan och den kristna värdegrunden, och så. Det tror jag att en del uppfattar som problematiskt, inte alla, men vissa tyckte att det var problematiskt. Det var nog det som gjorde att man ändå valde modellen att med relativt blygsamma resurser starta ett eget studieförbund. (Sensus)

Det nya studieförbundets grundläggande värderingar och ambitioner märks inte minst i dess olika visionsdokument:

Kulturens Bildningsverksamhet är ett partipolitiskt och religiöst obundet studieförbund som bedriver fri och frivillig folkbildningsverksamhet och utbildning, med fokus på kultur. [...]

Kulturens Bildningsverksamhet följer flexibelt amatörkulturens behov av utveckling inom folkbildningen, och stöttar ett kulturutbud i hela landet som kännetecknas av kreativitet, mångfald och innovation. Såväl förtroendevalda som medarbetare har gedigen kompetens inom olika genrer och kulturyttringar, vilket ger verksamheten en specifik prägel och hög kompetens.⁶⁸

68 Vision, verksamhetsidé samt övergripande verksamhetsmål. Antagna vid Kulturens Bildningsverksamhets förbundsstämma 2009-05-14.

Kulturens Bildningsverksamhet skulle alltså vara ett studieförbund där kulturverksamheten sattes i centrum, i synnerhet då det gällde amatörkulturens och dess organisationers behov. Det nya studieförbundet skulle arbeta med att bygga upp en kompetens för att stödja en mångfald av olika kulturyttringar på deras egna villkor. Kulturens Bildningsverksamhet skulle kort sagt göra allt det som dess grundarorganisationer och andra organisationer i Amatörkulturens Samrådsgrupp hade kritiserat de existerande studieförbunden för att inte göra. I termer av studieförbundens historiska huvuduppgifter handlade det alltså snarast om att fokusera på kultur som folkbildning och på folkbildning som stöd till folkrörelseorganisationer, något som naturligtvis också kan ses som en underförstådd kritik mot de mer etablerade studieförbundens förmåga att göra detta.

Med kulturen som enda ideologi

Det fanns också en tanke om att Kulturens Bildningsverksamhet skulle vara en röst för amatörkulturen, såväl i folkbildningen som i samhället i stort. Det handlade inte bara om att grunda ett nytt studieförbund, utan också om att därigenom påverka förutsättningarna för kulturorienterad folkbildningsverksamhet i stort: om att ”påverka studieförbundsvärlden inifrån och utifrån”, som en av våra intervjupersoner uttryckte saken. Här kan man dra paralleller till grundandet av Ibn Rushd, där det också handlade om att en grupp organisationer ville ha bättre möjligheter att bedriva folkbildningsverksamhet, men också ville ha en tydlig röst i ett vidare sammanhang. Också de etablerade studieförbunden representerar olika folkrörelser och grupper av organisationer; från arbetarrörelsen (ABF) till frikyrkorna och de ortodoxa kyrkorna (Bild), eller nykterhetsrörelsen (NBV). Studieförbunden kan ses som representanter för olika delar av det offentligt erkända Folkrörelsesverige och av det svenska civilsamhället i stort. För organisationerna i Ibn Rushd tycks deltagandet i studieförbundssfären ha varit ett viktigt steg på vägen mot att erkännas som en del av det etablerade svenska civilsamhället.⁶⁹ På ett liknande sätt tycks det, att döma av våra intervjuer, ha förhållit sig med amatörkulturorganisationerna.

Tanken om en starkare position för amatörkulturen kunde också uttryckas som en idé om ett studieförbund utan annan ideologi än kulturutövandet som en verksamhet utövad för sin egen skull. Det innebar dels en grundsyn som handlade om att värna kvalitét och lärande i och av själva kulturutövandet, något som skulle kunna uttryckas som en kulturell bildningssyn med kultur-

69 Harding 2012b, 2013.

formerna både som ämne och som ideologi i bildningsverksamheten. Dels innebar det att man ville ha ett studieförbund utan de ideologiska bindningar som andra studieförbund hade, där kulturutövare med olika bakgrund och inställning kunde samlas över gränserna kring sitt kulturutövande. Så här uttrycker sig en av grundarna av Kulturens Bildningsverksamhet samt en av dess nuvarande ledande företrädare:

De andra studieförbunden har en politisk stämpel, kan man säga: att man står nära olika politiska organisationer eller att man är närstående religiösa organisationer eller är närstående nykterhetsrörelsen. Så har amatörorganisationerna ofta [en historia där de] bildats, kanske i någon av de här rörelserna, och gått ur de rörelserna för att renodla den kulturella verksamheten. (Medlemsorganisation).

I alla fall så finns det [i de flesta studieförbund] kopplingar mot både politiska partier och frikyrkan och Svenska Kyrkan och EFS och allt vad det heter. [...] För en del så tror jag det där är rent ideologiskt, att man ville att kulturen både ska vara ett mål och ett medel. Det vill säga att kulturen inte ska vara ett medel för att uppnå ett annat syfte. (Kulturens)

Citatet i slutet på sidan 52 är hämtat från ett visionsdokument från 2009, men man ser fortfarande en tydlig relation till de behov som grundarorganisationerna före grundandet av Kulturens Bildningsverksamhet inte hade ansett att de existerande studieförbunden hade fyllt på ett tillfredsställande sätt. Studieförbundets i stadgarna fastslagna mål präglades emellertid också av folkbildningens krav på en tydlig studieförbundsidentitet. Detta framgår inte minst i de mål för Kulturens Bildningsverksamhet (KBV) som lämnades in till Folkbildningsrådet när Kulturens ansökte om att få påbörja kvalificeringsperioden för nya studieförbund:

KBV är instiftad av sex amatörculturorganisationer med syfte att bedriva fri och frivillig folkbildningsverksamhet.

KBV skall bedriva studiecirkelverksamhet och andra folkbildningsaktiviteter.

KBV skall med kultur som medel främja demokrati, jämlikhet, jämställdhet mellan könen, kreativitet och kulturell mångfald.

KBV skall ha särskild fokus på ideella kulturutövares behov av utveckling både av verksamheternas kvalitet och omfattning.

KBV har ett särskilt ansvar för att öka förståelse och samverkan mellan olika amatörkulturverksamhetsinriktningar, stimulera kunskapsutveckling kring amatörkultur och på olika sätt verka för amatörkulturens utveckling.⁷⁰

Här syns en tydlig påverkan från centrala normer som finns institutionaliserade i studieförbundssfären och dess regelverk. Det uttalas tydligt att studiecirkelns hör till studieförbundets grundläggande syften, liksom att kultur bedrivs som ett medel för att uppfylla olika mål som också finns fastställda i de statliga dokument som styr fördelningen av bidraget till folkbildningen, men också grundarorganisationernas ursprungliga fokus på det ideella kulturlivet.

Värt att notera är dock att Kulturlivets interna motsättning mellan amatörer och professionella – som båda finns representerade i Kulturens medlemsorganisationer – har undvikits i senare versioner av syftesformuleringen genom att amatörkulturen där inte nämns specifikt⁷¹ (se inledningen i denna rapport). En av de företrädare för Kulturens som vi har intervjuat nämnde att det är högst medvetet att varken amatörkultur eller professionell kvalitet numera nämns i syftesformuleringen.

FOLKBILDNINGSRÅDET OCH KULTURENS BILDNINGSVERSAMHET

Den 28 februari 2006 lämnade Kulturens Bildningsverksamhet in sin ansökan till Folkbildningsrådet om att få påbörja en kvalificeringsperiod från och med 2007. I april tillsatte Folkbildningsrådet en beredningsgrupp för att bereda ansökan och i december diskuterades frågan på nytt i Folkbildningsrådets styrelse. Enligt beredningsgruppens bedömning uppfyllde Kulturens de villkor som ställts av Folkbildningsrådet. Styrelsen beslutade också att Kulturens kunde påbörja den tvååriga kvalificeringsperioden efter att en överenskommelse om Folkbildningsrådet insynsmöjligheter och ett samarbetsavtal med ett annat studieförbund slutits. Så skedde också; precis före jul 2006 slöts ett avtal med Sensus och i slutet av januari 2007 beslutade Folkbildningsrådet att villkoren för att börja kvalificeringsperioden nu var uppfyllda. Tre år senare

⁷⁰ Folkbildningsrådet 2006-09-14.

⁷¹ Jfr. Stadgar för Kulturens Bildningsverksamhet. Reviderade vid extra förbundsstämma 2011-10-01.

– 2010 – godkändes till sist Kulturens Bildningsverksamhet som fullvärdigt, bidragsberättigat studieförbund.⁷²

Det nya studieförbundet ansågs inte bara motsvara kraven utan också vara ett positivt tillskott till studieförbundssfären. Det var emellertid inte utan ett visst motstånd från olika håll i folkbildningssfären som Kulturens accepterades som nytt studieförbund. Vi har redan nämnt några av de reaktioner som Kulturens mötte bland de etablerade studieförbunden. Liknande inslag förekom också i studieförbundens gemensamma organisation Folkbildningsförbundet. Man uppfattade att Kulturens Bildningsverksamhet i första hand var ute efter ekonomiska resurser till verksamhet som inte passade in i regelverk och informella normer institutionaliserade uppfattningen om vad folkbildning borde vara. Liknande farhågor har också uttryckts av personer som vid den tidpunkten var anställda vid Folkbildningsrådet:

Jag ser mer också en bidragsmässigt politisk fara i att man är otydlig mellan de olika bidragsformerna från samma instans,[...] staten, även om vi är olika myndigheter som fördelar så är [det] ändå statliga medel. Det ska man ju värna tycker jag. Man ska värna att man får ha de här pengarna men att de pengarna används med olika syfte och därmed också vid olika tillfälle. [...] Det tycker jag man ska göra för sin egen framtids skull, inte för min skull men för sin egen framtids skull. (Folkbildningsrådet)

Här handlar det alltså om risken att blanda samman olika verksamhetsformer och att tillåta att samma verksamheter får bidrag både som folkbildning och som kulturverksamhet; folkbildningsmedlen borde enbart gå till verksamhet som verkligen var att betrakta som folkbildning.

Även om sådana farhågor flera gånger har tagits upp i våra intervjuer när vi har diskuterat Kulturens med företrädare för olika aktörer, uppfattades de emellertid inte vara starka eller i sammanhanget relevanta nog för att vare sig beredningsgruppen eller Folkbildningsrådets styrelse – som innehöll representanter för Folkbildningsförbundet – skulle avslå Kulturens ansökan. Så här sammanfattar en tjänsteman vid Folkbildningsrådet hur bedömningen gick till:

Vi gjorde väldigt mycket bedömningar, och det gör vi utifrån de kriterierna vi har, och de kriterierna vi har, de är både organisatoriska, alltså att

72 Folkbildningsrådet 2009-10-22.

de ska vara en tillräckligt stark, stabil organisation, de ska ha en ekonomi och förutsättningar att kunna ta hand om detta. De ska också rent organisatoriskt kunna svara upp till de krav vi ställer på studieförbunden. Det handlar om uppföljning, det handlar om kvalitéer, alltså de interngranskningar, de delarna ska de också leva upp till som studieförbund. Sedan måste de också verksamhetsmässigt ha en volym, [...] främst i studietimmar kopplat till studiecirklar. (Folkbildningsrådet)

Det rörde sig alltså i första hand om krav på organisation och verksamhetsvolym. Kvalificeringsperioden skulle komma att handla just om att bygga upp denna organisation och denna volym. Dessa krav bygger inte minst på ekonomiska hänsyn, man anser helt enkelt att ett studieförbund behöver en viss volym för att kunna uppbåda de nödvändiga resurserna för att kunna driva kvalitativ studieförbundsverksamhet på ett effektivt sätt. Som vi ska se är också frågan om Kulturens har de nödvändiga resurserna för att kunna leva upp till de krav som ställs på ett studieförbund, en fråga som har återkommit under etableringsprocessens gång.

Företrädare för Folkbildningsrådet, Folkbildningsförbundet och studieförbunden gjorde emellertid också andra överväganden, som främst handlade om i vilken mån det nya studieförbundet tillförde folkbildningen något nytt. Samma företrädare för Folkbildningsrådet fortsätter genom att göra en jämförelse med hur man tänkte i bedömningen av ett annat nytt studieförbunds ansökan:

Det är när vi ser ett samhällsbehov som inte de befintliga studieförbunden tar hand om [som det är motiverat att godkänna ett nytt studieförbund], och då måste jag säga det var [så med] Ibn Rushd. Vi uppfattade att de muslimska organisationerna och den verksamhet som var där, det var ingenting som de andra studieförbunden kunde säga att de svarade upp till, och de sa inte att de gjorde det heller. (Folkbildningsrådet)

Jämförelsen med Ibn Rushd har kommit upp flera gånger under våra intervjuer, troligen för att detta är det enda exemplet på ett annat relativt nytt studieförbund som man kan jämföra med. När studieförbundet Ibn Rushd – grundat av en grupp muslimska riksorganisationer – accepterades som nytt studieförbund 2008 verkar det alltså som att denna företrädare för Folkbildningsrådet uppfattade det som mer självklart att de tillförde någonting nytt till folkbild-

ningssfären.⁷³ Som vi har sett hade de organisationer som grundade Kulturens Bildningsverksamhet, precis som de i Ibn Rushd, under flera år arbetat för att påverka folkbildningens organisationer i riktning mot att förbättra förutsättningarna för sin folkbildande verksamhet. I Kulturens Bildningsverksamhet handlar det dock snarare om en verksamhetsinriktning och dess bärande idéer, än om en verksamhet som får särskild karaktär genom sin anknytning till en religion eller politisk ideologi. På denna punkt skiljer sig Kulturens alltså inte bara från Ibn Rushd utan också från de flesta, om än inte alla, de etablerade studieförbunden.

När vi har intervjuat dem pekar företrädare för Folkbildningsrådet emellertid också på att kultur i olika meningar spelar en växande roll i vårt samhälle, både genom en allmän kulturalisering och i ungdomskulturer som ofta identifierar sig starkt med specifika kulturyttringar. Kultur är, som vi har sett, en verksamhetsinriktning som på många sätt är central för folkbildningen och som på olika sätt blir allt mer central i samhället. En utvecklad kulturverksamhet skulle därför vara till stor fördel för folkbildningen. Följaktligen kunde man anse att Kulturens Bildningsverksamhet tillförde någonting till folkbildningen även om det till skillnad från de flesta andra studieförbund inte representerar någon särskild religiös eller politisk folk rörelse. En ledande företrädare för Folkbildningsrådet beskrev det som att man ”kopplade loss” en del av verksamheten och bildade ett nytt studieförbund. Ytterst verkar det handla om ett erkännande av amatörkulturorganisationernas vilja att bryta ut verksamheten och försöka ge den en ny inriktning, även om detta erkännande också kopplas till ett tydligt krav på att verksamheten också i fortsättningen måste leva upp till gällande regler för bidragsberättigad folkbildning. Att ett studieförbund med särskild kulturinriktning etablerades uppfattades också vara helt i linje med att ett av statens syften med stödet till folkbildningen är att ”breda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet”:

73 Muslimiska organisationer – mestadels invandrarorganisationer organiserade efter ursprungsland – fanns redan som medlems- och samarbetsorganisationer i andra studieförbund (där de i de flesta fall fortfarande är medlemmar), men ett antal religiösa muslimska riksorganisationer hade sedan flera år arbetat för att kunna upprätta ett eget studieförbund som kunde företräda den svenska muslimska gruppen på ett liknande sätt som t.ex. svenskkyrkliga och frikyrkliga organisationer under lång tid organiserat sig i Sensus (tidigare Sveriges kyrkliga studieförbund) respektive Bilda. I början av 2000-talet hade även Sverok diskuterat möjligheten att starta eget studieförbund, för att till sist istället bli medlemsorganisation i Studieförbundet, som man sökte sig till just på grund av att de var religiöst och politiskt obundna (cf. Harding 2013).

Här var det ju mer att det kopplades loss en verksamhet och den gick samman och fick en tydligare kulturprofil, och då prövade vi den utifrån att vi hade ett syfte med statens stöd som hade särskilt kulturprägel plus att vi tyckte att det var inte så att det kostade per automatik mer egentligen, därför att den verksamheten fanns ju också delvis inom ramen för de befintliga studieförbunden, så att det behövde ju inte vara så att vi adderade dubbelt upp bara för att det här studieförbundet släpptes fram. (Folkbildningsrådet)

AVSLUTNING

Sammanfattningsvis kan man konstatera att Kulturens Bildningsverksamhet på många sätt föddes ur en kritik mot förutsättningen för kulturverksamhet och verksamhet i samarbete med amatörkulturorganisationer i de etablerade studieförbunden. En kritik som framförallt presenterades av ett antal amatörkulturorganisationer men som ibland också delades av företrädare för andra studieförbund. Trots att olika kulturyttringar länge har haft en central roll i folkbildningen menade man att kulturverksamheten inte i tillräcklig utsträckning bedrevs på sina egna villkor eller för sin egen skull. Man menade också att många kulturverksamheter hade betydligt sämre villkor än den rock- och popverksamhet som redan hade vuxit sig stor i flera studieförbund. Samtidigt växte det i amatörkulturorganisationerna, och bland dem som var med och grundade Kulturens Bildningsverksamhet, fram en ambition att starta ett eget studieförbund och bedriva kulturorienterad folkbildning på det sätt som man själv önskade och med kulturen i centrum.

Vi har även uppfattat att det bland etablerade företrädare för den organiserade folkbildningen växte fram en viss skepsis mot att dessa ambitioner verkligen var i linje med vad man uppfattade som folkbildningens kärna och med statens syften med stödet till folkbildningen. Trots att denna skepsis förekom godkände Folkbildningsrådet Kulturens Bildningsverksamhet för en kvalificeringsperiod i samarbete med Sensus, där ledande företrädare verkar ha delat delar av det nya studieförbundets grundläggande inställning och kritik mot de rådande förhållandena. Ledande företrädare för Folkbildningsrådet menade att bildningsverksamhet med kulturinriktning kunde anses viktigt både i dagens samhällsklimat och i dagens folkbildningsarbete. Den nya studieförbundet ansågs vara i linje med statens syfte att stödet till folkbildningen ska bidra till att ”breda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet”, samtidigt som man också gjorde bedömningen att det hade potentialen att leva upp till organisations- och volymkriterierna. ■

4 Tidig utveckling

Efter att Kulturens hade godkänts för sin kvalificeringsperiod i samarbete med Sensus vidtog en ny fas i studieförbundets utveckling. I detta kapitel kommer vi med utgångspunkt i framförallt våra intervjuer att beskriva Kulturens tidiga utvecklingsprocess från starten som eget bidragsberättigat studieförbund år 2010 och de första åren fram till idag. I detta kapitel försöker vi lyfta fram olika aktörers perspektiv på denna period. Även om alla intervjupersoner uttalar sig i egenskap av företrädare för sin organisation står de själva för sina uttalanden.

PERSPEKTIV FRÅN KULTURENS BILDNINGSVERKSAMHET

Två personer i Kulturens ledning har intervjuats. Den ena personen sitter i styrelsen, har varit drivande även innan Kulturens bildades och företräder en medlemsorganisation med inriktning orkester. Den andra personen har en drivande roll i Kulturens sedan år 2010 och har innan dess följt utvecklingen ifrån Sensus håll.⁷⁴ Hen har erfarenhet av amatörkultur och föreningsarbete men företräder ingen specifik medlemsorganisation. De teman som tas upp i ledningspersonernas beskrivning av den tidiga processen handlar om arbetet med att bygga upp en organisation och verksamhet samt om profilering och regional förankring.

Att bygga organisationen

Efter att ha blivit ett självständigt bidragsberättigat studieförbund år 2010 fanns enligt ledningspersonerna bättre möjligheter att sätta sina egna mål än under prövoperioden hos Sensus. Vilken struktur man skulle ha på sin organisation var en viktig fråga. Enligt ledningspersonerna så ville Kulturens inte bygga en traditionell struktur. Hade Kulturens byggt en administration i vanlig ordning och storlek så hade inga medel funnits kvar till verksamheten resonerade man. I de egna leden fanns det också en kritik mot övriga studieförbunds sätt att använda betydande medel till administration. Kulturens ville göra

74 Hen var tidigare anställd inom Sensus.

annorlunda. Enligt ledningspersonerna så var det även viktigt för Kulturens att bygga en struktur nära medlemsorganisationerna för att verka i och genom dem. Vi kan se att det heller inte hade varit möjligt att bygga en stor administrativ enhet för Kulturens, sett i relation till studieförbundets storlek. Något som går igen i Kulturens berättelse är viljan att göra annorlunda, med utgångspunkt i en kritik av de etablerade studieförbunden.

Enligt intervjupersonerna så har det varit otroligt mycket att sätta sig in i och göra, inte minst administrativt i byggandet av ett nytt studieförbund. Mycket ska ske på kort tid, med få som jobbar:

Sådana saker, sådana praktiska som normalt sett alltid funkar när man kliver in i en organisation. (Kulturens)

Det ena är att bygga själva organisationen. Det här rent praktiska. Det andra är ju, och där ligger även hyresavtal och alla sådana bitar, delegationsordningar, arbetsmiljö, likabehandlingspolicy. (Kulturens)

Kulturens ledningspersoner ser att man har kommit så långt man kunnat, sett i relation till den tid och de förutsättningar man har haft till sitt förhållande. Flera företrädare för folkbildningsfamiljen betonar samtidigt att det ska vara höga krav, eller "trösklar" för att kvalitet och stabilitet ska kunna säkerställas.

Att hitta sin profil

En annan viktig fråga i den tidiga processen har enligt ledningspersonerna varit att reflektera över vilka Kulturens är och vill vara: "om man ska vinna opinion så måste man driva vision" (Kulturens). Kulturens har arbetat fram en profil som kretsar kring kultur, folkbildning, rättighetsfrågor samt ovan beskrivna organisation som arbetar nära medlemsorganisationerna. När det gäller verksamheten har man i en uppbyggnadsfas satsat på ledar- och arrangörsutbildningar. Särskilda satsningar har gjorts på folkmusiken, som man menar har haft det svårt. Man har försökt främja ett samarbete inom folkdans och folkmusik, vars organisationer "tidigare inte kunde sitta vid samma bord" (Kulturens). Även företrädare för medlemsorganisationer berättar att det finns fort- och folkbildningsbehov bland ledare för att de ska kunna ta hand om sina grupper. Det behövs också utbildning av nya ledare vid generationsskiften.

När det gäller profil och utbildningsutbud så berättar ledningspersonerna att man under de första åren har fått pröva sig fram. En viktig lärdom i den tidiga processen har varit att satsningar måste ligga nära medlemmar, för att de ska vara relevanta för dem och anpassade efter deras behov. Det är, menar de, särskilt viktigt då medlemmarna är mycket upptagna med det ideella arbetet. Samtidigt har Kulturens en idé om vilken folkbildning som bör bedrivas, det vill säga verksamhetens inriktning formas av både medlemmar och av studieförbundet. Något som återkommer i intervjuer är att det har inneburit ett lärande att starta och bygga upp Kulturens, det har varit en process. Ibland två steg framåt och ett steg bakåt.

Den tidiga processen har enligt ledningspersonerna byggts på ett stort engagemang:

”Ja, det har ju varit en resa” (Kulturens).

Det vi har gjort mellan 1 juli 2010 och nu, det är egentligen att, vi har formerat organisationen. Vi har verksamhet i 152 kommuner 2014, i alla län. Vi har en fungerande organisation. Vi har en fungerande struktur. Vi har ett väldigt tydligt profilmråde, men även andra områden, som studieförbundet bär. (Kulturens)

Den sista delen av citatet, som handlar om att studieförbundet bär verksamheten, är för vår utvärdering viktigt att uppmärksamma. Uttalandet kan ses som ett led i att Kulturens över tid har upplevt ett större behov av att förtydliga sin studieförbundsidentitet. En kritik har funnits emot att Kulturens har för lite folkbildande verksamhet i egen regi. Denna kritik ska vi återkomma till. Under arbetet med vår utvärdering har det visat sig viktigt att skilja mellan verksamhet som finansieras av det statliga folkbildningsanslaget visavi andra projektmedel.

När det gäller Kulturens profilering och sätt att bygga sin organisation så vill man både påverka och vara en del av folkbildningen:

Ja, processen har tagit massa tid, men vi har lärt oss på vägen och vi är inte så blyga av oss, utan vi känner oss väldigt välkomnade av studieförbunden. Det vill jag ändå poängtera faktiskt. Fast vi är lite lagom jobbiga och säger vad vi tycker så känner jag [...] att vi är med i gruppen. (Kulturens)

Företrädare verkar dela denna självbild att Kulturens påverkar inom de ramar som finns: "Kulturens sticker ut hakan, på ett positivt sätt" (Medlemsorganisation).

Regional organisation och förankring

Kulturens har sedan år 2010 fem regioner med styrelser som arbetar med den regionala förankringen. Denna förankring ses över tid som en allt viktigare grund för medskapande i studieförbundet. Vi har intervjuat fyra regionala företrädare från tre regioner. De har alla en förankring i en medlemsorganisation (folkdans, folkmusik, kammarmusik, kör) samt i länsbildningsförbund och olika nätverk. Flera av dessa personer har varit drivande och delaktiga i Kulturens tidiga process, till exempel som styrelseledamöter eller initiativtagare. Enligt de regionala företrädarna kretsade den tidiga processen kring att börja bygga strukturer för att ge plats åt nya grupper samt att lära sig av folkbildningstanken.

De regionala företrädarna har alla stött bildandet av Kulturens och sett ett behov av ett nytt studieförbund då grupper till exempel inom folkdans och subkultur tidigare stod utanför. Företrädare berättar att den tidiga processen har handlat om att bli synliga och att skapa möjligheter till folkbildning för sina medlemmar. Man har även arbetat med sina kontakter och med att utveckla samarbeten kring folkbildning och kultur. Att Kulturens har knutit nya medlems- och samarbetsorganisationer till sig ser företrädare som ett positivt utfall av de första åren. Arbetet på regional nivå beskrivs som ett lärande som över tid blir mer systematiskt. Flera intervjupersoner ger uttryck för att folkbildningsarbetet är något som de har kommit in i successivt.

En utmaning har varit, och är fortsättningsvis, att få tillräcklig volym i verksamheten. De nämner att många föreningar redan är knutna till ett studieförbund, vilket gör det svårare för Kulturens. Något som har varit en knäckfråga är att få tillgång till lokaler och regionala bidrag.

PERSPEKTIV FRÅN MEDLEMSORGANISATIONER

Sju företrädare för olika medlemsorganisationer inom folkdans, subkulturer, film/video och unga musiker har intervjuats. Flera av dessa personer har varit drivande och delaktiga i Kulturens tidiga process, till exempel som styrelseledamöter eller initiativtagare. Enligt medlemsorganisationerna präglades Kulturens tidiga process av ett rollsökande och en strävan efter en vidgad och breddad kulturverksamhet.

Första tiden – luddiga ramar, rollsökande och volymsträvan

Enligt företrädare för medlemsorganisationer så uppfattades ramarna för att starta ett nytt studieförbund som luddiga. Det fanns en utmaning i att vara ny, man var ”nya i en värld och miljö av studieförbund som har hållit på väldigt länge och är väldigt inarbetade och har alla möjliga kontakter” (Medlemsorganisation). Enligt företrädarna har den tidiga processen inneburit ett lärande, man har gjort misstag och lärt sig av dem. Exempelvis har man ibland varit tydlig med sitt folkbildande uppdrag och hur medel får användas.

Kulturens första år innebar enligt medlemsorganisationer ett rollsökande, där studieförbundet gick från att vara kontroversiellt till att bli mer accepterat av andra. Tidigare så var det mer oklart vad Kulturens var. Med tiden har det, enligt företrädare, blivit lättare att tala om att man kommer från Kulturens, det har blivit något att vara stolt över: ”Jag tror att det har fått landa. Att folk fattar att det här är på riktigt” (Medlemsorganisation). Medlemsorganisationer ger dock uttryck för att inställningen från andra studieförbund inte alltid har varit så hjälpsam. Här skiljer sig dock svaren åt, några företrädare menar att man har fått bra stöd. På samma sätt som Kulturens företrädare så ser medlemsorganisationerna att en utmaning i den tidiga processen har varit att få upp volym och tillväxt. Den tidiga processen från att Kulturens blev ett eget studieförbund beskrivs som först trevande. Under de första åren har Kulturens sedan etablerat en organisation som fungerar.

Vidgad och breddad kulturverksamhet

Enligt företrädare för medlemsorganisationer så har Kulturens i den tidiga processen arbetat med att skapa förutsättningar för att vidga och bredda kulturverksamhet. Där olika uttryck, former och grupper inom amatörkulturen ryms, till exempel subkultur, folkdans, orkester, unga musiker och arrangörer. Företrädare ger exempel på hur deras organisationer sedan studieförbundets tillkomst har fått tillgång till utbildning och konkret stöd vid behov.

Enligt företrädare så har kultursynen i övriga studieförbund åtminstone tidigare varit snäv och inriktad på få ämnen. Pop, rock och i viss utsträckning kör har dominerat. En av företrädarna ser det som att en *politisk* önskan att locka killar och ungdomar till studieförbunden har legat bakom detta. Det har enligt företrädare även funnits fördomar om exempelvis amatörteater, dans och teater – att dessa kulturformer inte levt upp till folkbildningstanken. Företrädare ger exempel på hur deras organisationer har tagit del av utbildning och fått konkret stöd vid behov.

Företrädarna ser att det i den tidiga processen har varit lite av en kamp för att vidga och bredda kulturverksamheten och att få acceptans för denna sett i relation till exempel bidragssystemet. De anser att en positiv utveckling har skett kring detta, även att kulturverksamheten har utvecklats inom övriga studieförbund. Företrädare anser att det vore värdefullt att inom Kulturens och övriga studieförbund föra en fördjupad kvalitetsdiskussion. Tidigare har det, menar man, funnits en tendens till att fastna i gränsdragningsfrågor. Diskussioner om vad man gör och hur, värdet i det, föreslås som en väg till utveckling och lärande.

PERSPEKTIV FRÅN SENSUS

Studieförbundet Sensus har en speciell roll i Kulturens process, då de fungerade som mentorer under kvalificeringsperioden. Två intervjupersoner som var centralt placerade på Sensus under kvalificeringsperioden ger perspektiv på Kulturens tidiga process och diskuterar kultursyn i relation till folkbildningen generellt. Vi vill betona att dessa två personer inte längre är knutna till Sensus utan de uttalar sig i egenskap av företrädare vid den aktuella tiden. Teman i intervjupersonernas berättelse om Kulturens tidiga process handlar om Kulturens sätt att ta sig fram och dess profil. De belyser även något av förutsättningarna för små studieförbund.

Lobbying och utmaning av folkbildningens kultursyn

Den ena företrädaren har ett långtgående engagemang i kulturfrågor. Hen menar att det finns en kultursyn i folkbildningen som är snäv och som påverkar förutsättningarna för Kulturens när det gäller legitimitet och bidragssystem. Det finns ett problem, enligt denna företrädare, i att den för studieförbunden helt centrala studiecirkelformen har kommit att uttolkas på ett statiskt sätt utan historiskt stöd:

Retoriken som har funnits [kring] att folkbildning är en pedagogisk verksamhet som sysslar med emanciperings på olika sätt, medan Oscar Olsson och de här pratade om studiecirkeln som "ja men där ska man sjunga och ha roligt och läsa olika böcker och en stor grupp ska det vara, 20 personer är bra". Det där har jag reagerat mot, att studieförbunden försöker beskriva studiecirkeln som någonting statiskt som har sett likadant ut hela tiden. (Sensus)

Även andra exempel ges på att kulturverksamheten är utsatt när det gäller bidragsregler, inrapportering och uppföljning.

För folkbildningens del har, menar båda dessa företrädare, Kulturens bidragit till att sätta amatörkulturen på kartan och till att utmana strukturer. Under den tidiga processen har Kulturens blivit en del av folkbildningen. En av företrädarna menar att Kulturens tillblivelse kan ses som ett resultat av ”en framgångsrik och lite oväntad lobbyingsstrategi” (Sensus). På så sätt ger hen uttryck för ett stöd för Kulturens projekt och delar ett engagemang i kulturfrågorna. Vi ser också att hen sätter ord på Kulturens position som utmanare

Vi ska återkomma till frågor som handlar om reaktioner, som vi tror handlar om Kulturens sätt att ta sig fram, men också om studieförbundsvärldens sätt att ta emot Kulturens. Andra frågor som vi återkommer till handlar om Kulturens sätt att bygga sin organisation och profilera sin verksamhet samt hur detta har kommit att utvecklas och även modifieras över tid.

Svårt att vara liten

De tidigare företrädarna för Sensus anser att Kulturens bidrar positivt till kulturverksamheten i studieförbunden. Samtidigt ser de problem med att Kulturens ville bli ett eget studieförbund. De menar att man hade kunnat göra ett bättre arbete tillsammans för att driva kulturfrågorna. Det fanns också ett intresse hos Sensus att bredda och stärka den egna kulturverksamheten med hjälp av Kulturens. Dessutom menar intervjupersonerna att det är svårt ekonomiskt att vara små studieförbund, därför hade det också varit en fördel att fortsätta tillsammans.

Båda företrädarna ifrågasätter samtidigt om det är något nytt som Kulturens bidrar med, då motsvarande verksamhet fanns sedan tidigare i andra studieförbund. Sammanfattningsvis tycks det vara innehållet i kulturverksamheten som avses, men det kan också vara frågan om ett mer grundläggande ifrågasättande av Kulturens Bildningsverksamhets relevans. Vi ser här att det ser ut att finnas en ambivalent hållning till Kulturens, som kanske kan förklaras med den konkurrenssituation som studieförbunden befinner sig i med varandra.

PERSPEKTIV FRÅN FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET

Folkbildningsförbundet har också spelat en roll i Kulturens tidiga process, till exempel i diskussionsforum. Två företrädare har intervjuats, varav den ena var aktiv under perioden innan och kring bildandet, både i Folkbildningsförbun-

det och i ett studieförbund. Den andra personen är nytillträdd och har följt processen mer på distans. Vi vill betona att det är fråga om en tidigare företrädare för Folkbildningsförbundet och en nuvarande. De kan inte anses representera Folkbildningsförbundet som helhet utan uttalar sig som på olika sätt involverade i processen. De ger också en inblick i olika perspektiv från några av de andra studieförbunden. Teman i intervjupersonernas berättelser om den tidiga processen handlar om Kulturens sökande efter sin roll och plats bland studieförbunden samt om problematiska förutsättningar i samband med detta.

Lugnet efter stormen?

De tidiga diskussioner som föregick bildandet av Kulturens var ibland stormiga.⁷⁵ Amatörkulturorganisationerna hade, menar en av företrädarna, en offensiv stil, samtidigt som studieförbunden kritiserades för att ge för lite gensvar på Kulturens kontaktförsök. Företrädarna har förhållit sig till det nya studieförbundet från två håll. Dels från Folkbildningsförbundets håll där det var frågan om att "förhålla sig till en ny som knackade på och ville in" (Folkbildningsförbundet). Dels som representanter för sina studieförbund där de har förhållit sig mer som konkurrenter.

Vi ska återkomma till Kulturens sätt att ta sig fram, respektive övriga studieförbunds sätt att ta emot dem. Även de dubbla rollerna, där studieförbunden både är beroende av och konkurrerar med varandra, återkommer. Vi tror att dessa förhållanden påverkar både fortsatta relationer och den tidiga process som Kulturens har haft.

De tidiga diskussioner som fördes mellan Kulturens och övriga studieförbund, handlade om i vilken mån det nya studieförbundets kulturverksamhet var folkbildande och om det fanns behov av denna. Det är enligt företrädarna lättare att se relevansen i det andra nya studieförbundet Ibn Rushd, där en helt ny idétradition kommer in. En av företrädarna har funderat över "varför vi andra studieförbund inte räcker till, med vår kulturambition?" (Folkbildningsförbundet). Andra tveksamheter handlar om att med fler studieförbund så är det fler som slåss om "folkbildningskakan". Denna blir, menar hen, inte större för att det blir fler studieförbund – med fler studieförbund går även en större del av kakan till administration.

Trots att behovet av Kulturens är delvis ifrågasatt så anser företrädarna att det är ett friskhetstecken att det bildas nya studieförbund – det får gärna

⁷⁵ Se kapitel 3.

hända något nytt, det ska inte alltid vara samma gamla studieförbund, menar de. Dessutom finns det en förståelse för viljan att starta eget. De ser även en förstärkt möjlighet till folkbildning för Kulturens medlemsorganisationer.

Sammanfattningsvis är företrädarnas uppfattning om Kulturens dubbeltydig. Man både ser ett värde i Kulturens och ifrågasätter det. Som en av företrädarna beskriver det så är det viktigt att ha höga trösklar in i studieförbundsvärlden, för att värna om anseendet utåt och om samhällets stöd. Även Folkbildningsrådet, som vi ska komma till senare i texten, framhåller att det ska vara höga krav på studieförbunden. Att nya målgrupper nås gör det lättare att argumentera för mera medel, menar en företrädare. Svarspersonerna betonar att det är viktigt att Kulturens lever upp till studiecirkelidealet när det gäller t.ex. form och gruppstorlek.

Att hitta sin plats i studieförbundsvärlden

Den ena företrädaren för Folkbildningsförbundet menar att Kulturens har haft en gynnsam tidig process som ett litet studieförbund. Perioden efter att Kulturens blivit fullvärdigt studieförbund beskrivs som lugnare, där Kulturens integrerats som en del av folkbildningen. Efter några år går det bättre och Kulturens är med i olika samarbetsorgan för att lära sig och få koll på folkbildningen. Som hen ser det har Kulturens goda förutsättningar att utföra sitt folkbildningsuppdrag, med en välfungerande organisation.

Dock tror företrädarna att det hos Kulturens fanns orealistiska förväntningar om att påverka regelverk och de menar dessutom att det förekom en del övertramp till att börja med när det gällde sättet att rekrytera medlemsorganisationer och deltagare i Kulturens verksamhet. När det gäller konkurrenssituationer som uppstått har man dock löst det som hen ser det. Dessa frågor om att ingå i och lära sig folkbildningen är ett återkommande tema. I takt med att Kulturens blir en del av folkbildningen så minskar de konflikter som inledningsvis fanns.

PERSPEKTIV FRÅN FOLKBILDNINGSRÅDET

Tre personer på Folkbildningsrådet har intervjuats om Kulturens tillblivelse och utvecklingsprocess, dels ur ett övergripande och officiellt perspektiv och dels med avseende på medarbetares perspektiv på bidrag och uppföljning. Kontakten mellan Folkbildningsrådet och Kulturens består av bland annat uppföljningssamtal reguljärt och vid behov. Det kan också handla om samtal i samband med ansökningsprocessen. De överväganden som Folkbildnings-

rådet har gjort i samband med att Kulturens blev ett bidragsberättigat studieförbund har beskrivits i kapitel 3. När det gäller statsbidragets storlek över tid så finns en översikt över detta i kapitel 2. Enligt företrädare för Folkbildningsrådet så fanns i den tidiga processen diskussioner kring Kulturens studieförbundsidentitet och arbete med uppföljning, kontroll och granskning.

Studieförbundsidentitet och uppföljning

Folkbildningsrådet gav Kulturens möjlighet att starta ett eget studieförbund då de ansågs klara att leva upp till de krav som fanns. Företrädare anser att Kulturens hade en positiv utveckling under de första åren. Tillkomsten av Kulturens har även haft en viss positiv inverkan på kulturverksamheten i övriga studieförbund.

Dock finns en del problem som man menar kvarstår. Dels ser man ett behov av att Kulturens stärker sin studieförbundsidentitet, till exempel genom ett förtydligt anordnarskap. Det betyder att studieförbund ska själva stå som anordnare av sin folkbildande verksamhet. Medlems- eller samarbetspartners ska alltså inte ha hand om detta uppdrag. Enligt företrädare för Folkbildningsrådet har det funnits en tendens till att Kulturens ger organisationsstöd till kulturorganisationer, istället för att bygga upp en egen folkbildande verksamhet. Folkbildningsrådet har fört samtal med Kulturens kring detta och medarbetarna ser att en viss förbättring har skett. Man har även påtalat för Kulturens att de behöver utveckla sin uppföljning, kontroll och granskning av den egna verksamheten. Detta måste de klara av inom ramen för sitt statsbidrag. Enligt företrädare är detta en viktig fråga för att det ska vara tydligt att folkbildningsanslaget går till folkbildande verksamhet, för att värna om samhällets stöd och om folkbildningsanslaget.

Företrädare för Folkbildningsrådet ser även utvecklingsbehov hos Kulturens när det gäller att lära sig folkbildningstraditionen. Kulturens har ”anträtt en väg som andra studieförbund har vandrat i 100 år”. De behöver i högre grad nå och låta deltagare med olika bakgrund mötas, framkommer i intervjuer.

AVSLUTNING

Sammanfattningsvis så har Kulturens första tid präglats av ett byggande, sökande, prövande och lärande. Det nya studieförbundets förhistoria framstår som turbulent och vi ser att dessa negativa upplevelser delvis lever kvar. Det framstår som att Kulturens under sina första år som bidragsberättigat studieförbund inte heller har varit färdigt eller tydligt i sin roll som folkbildare.

Kulturens får även en del kritik under de första åren för till exempel sin (brist på) studieförbundsidentitet. Samtidigt finns det en förståelse för, inom den etablerade folkbildningen, att det tar tid bygga upp ett nytt studieförbund.

Kulturens grundades med bakgrund i en kritik av de etablerade studieförbunden och en vilja att bygga något eget. Den kritiska hållningen finns kvar – ibland som en offensiv inställning och ibland som en vilja att konstruktivt påverka inom ramen för studieförbundsvärlden. Självbildningen tycks, både i Kulturens och dess medlemsorganisationer, vara att Kulturens är några som utmanar och som står för en utmanarposition. Samtidigt som företrädare för Kulturens och dess medlemsorganisationer ger uttryck för att det är svårt att få plats i folkbildningen fullt ut, det vill säga att det även handlar om mottagandet.

Det finns en konkurrenssituation mellan studieförbunden, en kamp om resurser.⁷⁶ Möjligen ska detta ses som del av en generell situation i civilsamhället där roller och traditioner är under förhandling.⁷⁷ Det finns även en historisk barlast av att kulturverksamheten och dess former har varit omdiskuterade i folkbildningen.⁷⁸ Till exempel har regler emot repetitiva moment i kulturverksamhet varit ett återkommande moment i vad folkbildningsforskaren Per Hartman har beskrivit som folkbildningens ambivalens gentemot praktisk-estetisk bildningsverksamhet.⁷⁹ Allt detta tror vi kan spela in i den lite offensiva stil som Kulturens inledningsvis hade liksom det något frostiga mottagandet som åtminstone delar av studieförbundsvärlden står för. Som delvis kan förklaras av de krav som ställs på studieförbund, som kommer till uttryck i behovet av höga ”trösklar”.

Det tycks alltså som att det sätt som Kulturens har profilerat sig och byggt sin organisation på, har delvis varit kontroversiellt. På olika sätt har det i den tidiga processen krockat mellan Kulturens och övriga studieförbund. Under de första åren syns dock tecken på att det börjar ”landa” på så sätt att Kulturens accepteras som en del av folkbildningsfamiljen. Både regionala företrädare och medlemsorganisationer ger uttryck för att en stabil organisation byggts upp under de första åren. Det finns uttalanden som handlar om en stark lojalitet med Kulturens och en nyfikenhet och vilja att lära av och bidra till folkbildningen. Även inom övriga studieförbund och Folkbildningsrådet ser man att Kulturens tillför något positivt.

⁷⁶ Sjöstrand & Sandahl, 2014.

⁷⁷ Jmf. Wijkström, 2010; 2012.

⁷⁸ Jmf. Lundin, 2008.

⁷⁹ Hartman 2003.

Samtidigt finns det frågor att arbeta vidare med för Kulturens som handlar om att fortsätta stärka studieförbundsidentiteten. Att nå fler deltagare från målgrupper i ett mångkulturellt perspektiv är en utmaning som Kulturens står inför. I nästa kapitel ska vi beskriva olika aktörers perspektiv på nuläget och aktuella processer. ■■

5 Nuläge och aktuella processer

I föregående kapitel har vi presenterat olika aktörers perspektiv på Kulturens förhistoria och tidiga utveckling fram till idag. Den tidiga utvecklingen har beskrivits som ett sökande och att ett lärande har skett. Med tiden etableras det nya studieförbundet som en legitim del av folkbildningen. I detta kapitel ska vi presentera olika perspektiv på var Kulturens befinner sig vid tiden för denna utvärdering samt vilka framtida utmaningar de står inför. Vi ser en retorisk poäng med att skilja olika delar av processen åt. Olika faser har olika teman, även om en viss överlappning kan finnas. För att linjen mellan de olika faserna ska kunna följas så görs en mycket kort rekapitulering av den tidiga utvecklingen under de olika aktörernas perspektiv.

PERSPEKTIV FRÅN KULTURENS BILDNINGSVERKSAMHET

I detta avsnitt ska två av Kulturens ledningspersoners perspektiv på nuläge och aktuella processer presenteras. Sett ur ledningspersonernas perspektiv så kretsade den tidiga utvecklingsprocessen kring att bygga upp en organisation och en verksamhet samt om profilering och regional förankring. Frågor som är aktuella idag är att bygga vidare på och delvis modifiera sin organisation och profilering. Ledningspersonerna beskriver ett fortsatt behov av att arbeta för en vidgad kultursyn för att kunna ge plats åt nya grupper. Att stärka studieförbundsidentiteten har med tiden blivit en viktig fråga för Kulturens. Ledningspersonerna tar även upp fortsatta utmaningar knutet till exempelvis bidragssystemet.

Vidgad kultursyn

Enligt Kulturens ledningspersoner fortgår arbetet med att vidga, bredda och samla den folkliga kulturen och amatörkulturen – att skapa förutsättningar för folkbildning i och genom denna. Ledningspersonerna ser ett behov av att kulturverksamhet ska få vara både mål och mening. De ser också att det kan finnas olika effekter av kulturverksamheten som demokrati, kreativitet, glädje och inspiration. Detta mot bakgrund av vad de ser som en lite för snäv kultursyn

inom övriga studieförbund. Samtidigt som ledningspersonerna argumenterar för en vidgad kultursyn, så är de noga med att betona de krav som ställs på statsbidragsfinansierad folkbildningsverksamhet.

Sammanfattningsvis handlar Kulturens resonemang om ett upplevt behov av att skapa legitimitet för sin organisation. Detta ska som vi ser det förstås mot bakgrund av den kritik som har funnits emot Kulturens kring dess inriktning och relevans. Ledningspersonerna vill även påverka de förutsättningar som ges för kulturverksamheten i till exempel bidragssystem och regler.

Att ge plats åt nya grupper och deltagare

Enligt ledningspersonerna så fortgår arbetet med att skapa en plattform för den folkliga kulturen och att ge plats åt nya grupper såsom filmskapare, orkestrar, vissångare, subkulturer och folkdansare. De ser det som att Kulturens samlar:

hela den breda, folkliga kulturen, som blir en röst. Och det blir en stark röst. Och den rösten har inte tidigare funnits. (Kulturens)

Den kultursyn som ledningspersonerna alltså menar finns i folkbildningen ser de som alltför snäv, med mycket pop och rock: ”kultur är väl mer än det man traditionellt menar med den verksamhet som råder, rock och pop?” (Kulturens). Detta påverkar i sin tur vilka grupper och deltagare från kulturfären som får plats i folkbildningen. Åtminstone tidigare har grupper missgynnats på grund av till exempel gruppstorlek och arbetsformer. Även fortsatt ser Kulturens ett behov att påverka i dessa frågor.

En prioritering i Kulturens tidiga utveckling har varit att satsa på medlems- och samarbetspartners och att knyta fler sådana till sin organisation. Det finns även en ambition om att ha mer verksamhet som är öppen för deltagare utanför de egna medlemsorganisationerna. Sett till tidigare presenterad statistik så når inte Kulturens så många deltagare med utländsk bakgrund, funktionshinder eller kort utbildning. Bland Kulturens företrädare och även i medlemsorganisationerna finns en ambition om att bli mer tillgängliga och öppna för dessa grupper. I projekt, som förvisso inte är finansierade av det statliga folkbildningsanslaget men som pågår inom ramen för Kulturens, finns ett mångfaldsperspektiv. Inom satsningen *Rätten till kultur* finns fyra delprojekt som syftar till att under folkbildande former samla in och dela erfarenheter hos deltagare med utländsk härkomst, minoritetstillhörighet och funktionshinder. I ett delprojekt uppmärksammas utanförskap och diskriminering

knutet till subkulturell tillhörighet, sexuell läggning och könstillhörighet.⁸⁰ Det finns även projekt inom Läsfrämjande insatser där man arbetat med att synliggöra ett mångkulturellt kulturarv och kulturliv.⁸¹

Vi ser att det finns ett engagemang och en kompetens i mångfaldsfrågorna, som förvisso bedrivs utanför det statliga folkbildningsanslaget. Där sättet att samla in och dela erfarenheter har en folkbildande ansats. Möjligen kan denna verksamhet ligga till grund för en utveckling av den folkbildande verksamheten med sikte på att nå fler deltagare ur prioriterade målgrupper. Här finns dock en utmaning för Kulturens att bygga upp en sådan verksamhet.

Studieförbundsidentitet

En stomme i Kulturens organisation och profil är, som vi förstår av ledningspersonerna, att stor vikt läggs vid medlemsorganisationerna – för att verka i och genom dessa. Samtidigt som Kulturens arbetar för att stärka sin studieförbundsidentitet, som något eget och utöver medlemsorganisationerna. Över tid ser ledningspersonerna ett större behov av att stärka studieförbundsidentiteten, denna fråga är central i ett fortsatt målbildsarbete.⁸² Det handlar enligt Kulturens om följande frågeställning:

Ska ett studieförbund vara detsamma som dess medlemsorganisationer och studieförbundets verksamhet? Är ett studieförbund detsamma som summan av dess medlemsorganisationer eller något mer? (Kulturens)

Ledningspersonerna beskriver att processen har gått i riktning mot att studieförbundet ska vara någonting mer än så:

För att vara bidragsberättigat har studieförbundet vissa förpliktelser att leva upp till knutet till statens fyra syften med stödet till folkbildningen och det folkbildningspolitiska målet. (Kulturens)

Kulturens har fört samtal med folkbildningen, bland annat Folkbildningsrådet kring detta. Det verkar som att det har skett ett lärande kring denna fråga.

⁸⁰ Kulturens verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014, s. 3. Här beskrivs projekt som överensstämmer med de projekt som beskrivs på hemsidan, i ett bredare sammanhang där även arrangemang och andra events ingår.

⁸¹ Projekten är finansierade av bl.a. Arvsfonden.

⁸² Enligt e-post från Kulturens september 2015.

I samband med detta så har Kulturens över tid även sett ett större behov av att utöka sin administration och att utveckla sitt kvalitets- och utvecklingsarbete. Ledningspersonerna lägger stor vikt vid att folkbildningstanken ska förankras i hela organisationen. De krav som ställs på statsfinansierad verksamhet måste vara tydliga för medlems- och samarbetsorganisationerna. Dels är det obligatoriskt för ledare att utbildas inom detta samt att ta del av riktlinjer på hemsidan.⁸³ Dels har man tagit fram fem ”kvalitetspelare” och en pedagogisk plattform, som ska prägla det folkbildande arbetet.⁸⁴ I intervjuer med exempelvis regionala företrädare kan vi höra att dessa tankar och dokument är välkända i organisationen.

Att förtydliga och reflektera kring relationen mellan folkbildning och kulturverksamheten är en närliggande och viktig fråga för Kulturens: ”Du arbetar med dig själv när du arbetar med kultur” (Kulturens). Enligt ledningspersonerna så bidrar både kultur och folkbildning till att vara ett socialt sammanhang, för lärande och skolning i demokrati. Ledningspersonernas uttalanden ska delvis ses mot bakgrund av en kritik som har funnits emot dem. De tycks se ett fortsatt behov av att få legitimitet för sin verksamhet. Samtidigt ser vi uttryck för en genuin önskan om att lära mer och att bli mer folkbildningsmässiga.

Fortsatta utmaningar

När det gäller processen hittills så ser de två ledningspersonerna att Kulturens fram till idag har byggt upp en verksamhet och en struktur, att man har börjat att nå sina mål. Förutom tidigare nämnda utmaningar knutna till att nå deltagare ur prioriterade målgrupper, så ser ledningspersonerna fortsatta svårigheter att växa och bli rimligt stora på grund av brist på medel. Man vill öka antal studietimmar för att kunna utveckla sin verksamhet. En annan utmaning handlar om att få regional förankring till exempel i hela Norrland, med relativt få personer som arbetar. Man ser ett stort behov av att bli mer synliga och att engagera fler i arbetet.

83 T.ex. kring dokumentation och internkontroll samt krav som ställs på statsfinansierad folkbildningsverksamhet. Kulturens riktlinjer för folkbildningsverksamhet, fastställt av förbundsstyrelsen 2015-02-17.

84 De fem kvalitetspelarna är: värdegrund, lärande, kompetensutveckling och ledarutveckling, föreningsdemokrati, ämnesdjup och ämnesbredd. Den pedagogiska plattformen grundas på bl.a. teorier om lärande och interaktion. Kulturens Årsredovisning 2014.

Samtidigt som Kulturens ger uttryck för en vilja att ingå i folkbildningen och att anpassa sig efter den, så vill man fortsatt ställa kritiska frågor. Man vill ”sitta med vid bordet och försöka påverka” (Kulturens). Ledningspersonerna ger uttryck för att man nu börjar att bli etablerade, men att det ändå finns ett upplevt utanförskap:

Allting börjar vara stabilt. Vi är inne i familjen [...] Man har nötns mot varandra i 5 år, är det nu. Men vi kan ju inte bli som dem. (Kulturens)

Det verkar som att Kulturens fortfarande ser det som att de missgynnas inom systemet och att det är svårt att vara ett litet studieförbund. Kanske vill de också behålla något av sin utmanarposition – som står lite vid sidan av?

PERSPEKTIV FRÅN KULTURENS REGIONER

Arbete pågår med regional förankring

Fyra företrädare från tre av Kulturens Bildningsverksamhets regioner har intervjuats.⁸⁵ Den tidiga processen handlade enligt dessa personer om att börja bygga strukturer för att ge plats åt nya grupper samt att lära sig av folkbildningstanken. Aktuella teman som presenteras här handlar om fortsatt arbete med förankring av studieförbundsidentiteten och om utmaningen att klara verksamheten med relativt begränsade resurser.

Regionala företrädare ger exempel på att det nu har etablerats ett gott samarbete mellan studieförbundsregionen och medlems- och samarbetspartners. Även relationerna till andra folkbildningsanordnare beskrivs som goda, trots att det ibland kan uppstå konkurrenssituationer. Företrädare tror att Kulturens generellt sett uppfattas som lite av en rebell som rör om i grytan. Dock inte på något negativt sätt utan man har uppmuntrats av andra studieförbund till att arbeta vidare. Detta stärker intrycket från intervjuerna med ledningspersonerna, att studieförbundet har etablerats men fortsatt har något av en utmanarposition.

Liksom i den tidiga processen handlar det regionala arbetet om att bli synlig och att locka fler deltagare, med fokus på ökad tillgänglighet. Företrädare menar att Kulturens når nya deltagare som inte tidigare haft en tillhörighet i

⁸⁵ I beskrivningen av den tidiga processen gavs inga källhänvisningar p g a att svaren var snarlika. När det gäller nulägesbild och aktuella processer finns det dock behov av tydligare källhänvisningar.

ett studieförbund eller har exkluderats. Föreställningar om att de etablerade studieförbunden tidigare har varit slutna för amatör- och folklig kultur återkommer. Det verkar som att detta utgör något av en självbild inom Kulturens.

Arbetet med att tydliggöra studieförbundsidentiteten och att förankra folkbildningstanken är central, på både lednings- och regional nivå. Inte minst inför medlems- och samarbetspartners är det viktigt att vara tydlig med de krav som ställs på statsbidragsfinansierad folkbildning: ”Vi är ju öppna för alla, bara de uppfyller våra värdegrunder helt enkelt” (Kulturens).

Även hos de regionala företrädarna finns reflektioner kring de sätt som kulturverksamheten är folkbildande på. Man anser att verksamheten bidrar till att kompensera för och komplettera det lärande som sker i skola och samhälle. Andra exempel är att Kulturens ger utrymme för alla, att verka i och utvecklas i kultur och kulturmöten. Folkbildning möjliggör enligt regionala företrädare bekräftelse, identifikation och kommunikation – viktiga frågor i ett mångkulturellt samhälle. Andra värden som de framhåller i folkbildande kulturverksamhet är demokratiskolning, möten över gränser och nya perspektiv.

De regionala företrädarna tycker att Kulturens är ett starkt studieförbund, med bra kompetens och organisation, som dock är i början av sin utveckling: ”Vi är ju fortfarande i vår barndoms vaggan nästan” (Kulturens). När det gäller fortsatta utmaningar så ser regionerna att de har små resurser och svårt att utvidga sig i önskvärd grad. Det innebär lite medel till administration, få tjänster och högt tryck på de ideella krafterna. Företrädare önskar att administrationen ska effektiviseras, exempelvis genom ökad datorisering. Samtidigt är man nog med att betona att interngranskning är viktig.

Flera företrädare anser att man är på rätt väg när det gäller regional förankring i form av att söka och få tillgång till andra bidrag än statsbidrag. Man ser även en positiv utveckling när det gäller synlighet i form av lokaler och verksamhet. Samtidigt som någon företrädare ser fortsatta utmaningar i den regionala förankringen:

Det tar ett visst antal år innan man kommer in i rullorna i kommunerna och regionen innan du får ett kommunalbidrag eller regionbidrag eller statsbidrag. (Kulturens)

PERSPEKTIV FRÅN MEDLEMSORGANISATIONER

Sju företrädare för medlemsorganisationer (folkdans, subkulturer, film och video, unga musiker) har intervjuats. Medlemsorganisationer har beskrivit

den tidiga processen som lite trevande, där en struktur för att ge plats för nya grupper etablerats. I dagsläget ser företrädare ett behov av att fortsatt förankra folkbildningstanken i kulturverksamheten, samtidigt som de vill bidra till folkbildningen med nya perspektiv på arbetssätt- och former. Ett arbete pågår, enligt medlemsorganisationer, med att få och ge tillgång till folkbildning och kultur med hjälp av Kulturens. Exempel ges på att Kulturens ger stöd utifrån olika behov. Medlemsorganisationer anser att de själva måste bli bättre på att ta initiativ till samarbeten med Kulturens. Förutom utbildning, studiecirklar och projekt kan detta stöd handla om att kunna rådfråga vid problem eller behov, till exempel när en projektansökan ska skrivas. Det ses som värdefullt att det nu finns en plattform för folklig kultur och ett tvärkulturellt nätverk.

Folkbildande arbetssätt och former i kulturverksamhet

Medlemsorganisationer ser paralleller mellan folkbildning och kulturverksamhet i möten och utbyte av erfarenheter, fast formerna kan variera:

Folkbildningen handlar om att vi ska mötas, och utbyta erfarenheter [...] för en kulturutövare så handlar det också om mötet, men ett möte kanske sker på ett annat sätt. (Medlemsorganisation)

Företrädare reflekterar kring den bildningsprocess eller resa som de menar hör till arrangerandet av en festival eller föreställning: ”hela resan dit, det är ju kulturutövarens också, arrangör och kulturutövarens största jobb” (Medlemsorganisation). De menar att Kulturens bidrar till att systematisera kulturverksamheten, till att göra den folkbildningsmässig. Det kan vara i form av studiecirklar, antingen fristående eller knutna till ett projekt eller utvecklingsarbete.⁸⁶ Kulturens bidrar enligt medlemsorganisationer till ett utvecklat arbetssätt:

Vi hade aldrig hittat så tydligt det arbetssätt som vi har idag efter tre, fyra, fem år. Där vi identifierar dels vårt behov [...] vi har hittat en plattform för samarbete [...] ett gemensamt arbete för amatörkultur. (Medlemsorganisation)

86 Att ledare har ett folkbildande förhållningssätt ses som betydelsefullt, för att de ska kunna engagera nya och gamla deltagare.

Exempel på en folkbildande insats i kulturutövandet är enligt företrädare att det kulturella utforskandet är knutet till seder och bruk, liv och leverne. Som de menar kan skapa förståelse över gränser. Medlemsorganisationer menar att det exempelvis kan handla om ”att lära sig en dans, varför den finns, lära sig en låt, varifrån den kommer” (Medlemsorganisation). Eller att utforska en tradition och vilken roll den har spelat i människors liv. Knutet till detta ser företrädare en samhällsnytta:

Som jag tycker är den stora kärnan nu, till samhällsnyttan, det är generationsövergripande verksamhet, det vill säga, alltifrån tre till 93 år. Och där ingår samhörighet, respekt för olika åldrar, respekt för barn, alltså barnkonventionens krav, och respekt för de äldre. (Medlemsorganisation)

Det folkbildande uppdraget handlar enligt medlemsorganisationer om kulturutövares utveckling och om att sprida och väcka intresse för folklig kultur:

För det är inte bara att sitta där och knepa och knåpa, så att säga, i en cirkel, utan vad de gör är ju också att de lär sig, vad är nu det här för någonting? Det är ju en kunskap som vi, ja, vi har ju det som vårt uppdrag enligt våra stadgar att vi ska förmedla kunskapen om den folkliga kulturen i vid mening. (Medlemsorganisation)

Medlemsorganisationer beskriver även ett reflekterande och lärande förhållningssätt där man prövar nya saker, reflekterar, lär och får en förståelse för nya perspektiv över gränser. Detta kan som de ser det finnas i kulturverksamheten och stärkas av en folkbildande ansats.

Sammanfattningsvis tycks medlemsorganisationer både vilja lära av och bidra med perspektiv på folkbildningstanken när det gäller till exempel arbetssätt och former. Man vill även påverka och skapa förutsättningar för ”en annan slags folkbildning också, som funkar bättre för kulturutöva” (Medlemsorganisation).

Att få och ge tillgång till folkbildning och kultur

I den tidiga processen etablerades enligt medlemsorganisationer en struktur inom Kulturens för att ge plats åt nya grupper. Företrädare ger uttryck för att man både drar nytta av samt stöttar och deltar i detta projekt.

Arbetet med att hitta och ge plats åt nya grupper har med tiden blivit mer systematiskt, menar de. Till exempel kan det vara fråga om ett uppsökande arbete i medlemsorganisationerna, för att hitta så kallade vita fläckar som kan erbjudas samarbete. Flera uttalanden handlar om att Kulturens erbjuder stöd i detta arbete. Det finns också exempel på att Kulturens fungerat som ett bollplank vid bildandet av nya medlemsorganisationer och föreningar.

Medlemsorganisationer anser att det finns ett eftersatt behov, när det gäller att ge plats för amatorkulturens grupper.⁸⁷ Det yttrar sig i ett högt tryck som på Kulturens, där man inte kan ta emot alla som vill ha plats. Särskilt i ett mångkulturellt perspektiv finns det enligt medlemsorganisationer stora behov: "Att välkomna nya kulturformer, det är ett jättebehov" (Kulturens). Medlemsorganisationer ser det som en del av ett folkrörelsearbete – att få tillgång till studieförbunden och att ge tillgång till kultur i samhället. En första prioritet har enligt företrädare varit att ge plats åt nya grupper, man ser även ett behov av att öppna upp verksamheten ännu mer.

Fortsatta utmaningar

När det gäller Kulturens utveckling hittills så ser medlemsorganisationer positivt på den. Man befinner sig just nu i ett målbildsarbete, med reflektion kring nu-läge och framtid. Företrädare ger dock uttryck för en oro när det gäller resurser och tillväxtbehov. De ser att trycket på de ideella riskerar att bli alltför högt:

Vi är så himla rädda att vi inte ska orka med, så att säga. För alla har ju stora ambitioner, men vi är ju också lite rädda för att ambitionerna ska vara så stora så att vi knäcker ryggen på oss själva. (Medlemsorganisation)

Företrädare ser ett behov av att man i exempelvis utvärderingar ser till folkbildningen som helhet. Där en mångfald är positiv och inte alla studieförbund måste göra samma sak. Då kan studieförbunden ses mer som kompletterande än konkurrerande:

Ja, Kulturens kommer här med ett annat perspektiv på folkbildning och det är bra. Det handlar inte om att slå ut andra, utan det handlar om att komplettera och utveckla. (Medlemsorganisation)

87 Det eftersatta behovet beror, menar företrädare, på den kultur- och utbildningspolitik som har varit, där amatorkulturen inte uppmärksammats nog.

Vi ser att denna typ av uttalanden handlar om legitimitet, men också om en önskan om att vilja diskutera kvalitetsfrågor.⁸⁸ Medlemsorganisationer ser positivt på utvecklingen men ser också utmaningar framöver knutna till tillväxt och att nå nya deltagare.

PERSPEKTIV FRÅN SENSUS

Två personer har intervjuats som företrädde Sensus fram till för några år sedan. De var framförallt involverade i Kulturens genom sitt mentorskap under åren 2007–2010 men har följt utvecklingen fram till idag. När det gäller Kulturens tidiga utveckling ser företrädarna på den som ett resultat av en lobbying och utmaning av folkbildningens kultursyn. De anser att Kulturens har varit framgångsrika i sitt projekt men att det också är svårt att vara ett litet studieförbund. Aktuella frågor för Kulturens handlar, som de ser det, om dess bidrag till både samhälle och studieförbunden generellt. Enligt svarspersonerna arbetar Kulturens med bra medlemsorganisationer som gör ett gott folkbildande arbete som bidrar till samhället och demokratin:

Det finns en bred förankring i folket i landet där så att där finns stora grupper av olika typer av folkmusik och vanlig musik och körer och allt vad det är. Det här demokratiska värdet är jättestort i de här sammanhangen. (Sensus)

Man ser även att Kulturens tillkomst har påverkat även andra studieförbund så att kulturverksamheten har utvecklats inom studieförbunden generellt:

Det kanske har varit lite med vänsterhanden tidigare. Nu är det mer en självklar del av de flesta studieförbunds arbete att arbeta med och prata om kultur. (Sensus)

Dock menar företrädarna att det finns ett fortsatt problem med att studieförbunden nedprioriterar kulturverksamheten: ”det är inte integrerat i hela framställningen på något sätt utan det är någonting som läggs på” (Sensus). De anser att Kulturens har haft en bra utveckling, där man har lyckats med att skapa en kultur och en organisation där man även har inordnat sig i systemet. Vi ska återkomma till detta med inordning och vad det kan tänkas innebära.

⁸⁸ Både inom Kulturens och med övriga studieförbund.

PERSPEKTIV FRÅN FOLKBILDNINGSFÖRBUNDET

De två företrädare för Folkbildningsförbundet som intervjuats har lite olika ingångar till Kulturens, då den ena var involverad i de tidiga processerna och den andra följde dem mer på distans. Enligt de båda företrädarna så kretsade den tidiga processen kring att Kulturens skulle hitta sin roll och plats inom folkbildningen. Aktuella frågor som svarspersonerna tar upp handlar om att man ser ett värde i Kulturens, samtidigt som dess relevans på olika sätt ifrågasätts. För utvärderingens del så ser vi att den tidiga kritiken mot Kulturens delvis kvarstår. Man tycks se ett fortsatt behov av att Kulturens inordnar sig. Möjligen ska dessa uttalanden ställas i relation till de delvis turbulenta diskussioner som tidigare fanns – att stämningar och upplevelser på så sätt lever kvar.

Förutsättningar och utvecklingsbehov

Sett ur den ena företrädarens perspektiv finns fortsatt en besvikelse över att Kulturens inte ville bidra inom ramen för de befintliga studieförbunden. Alla hade kunnat bli starkare på kultur på så sätt, menar hen. Båda företrädarna anser att man får bättre hjälp genom att gå in i ett befintligt studieförbund och att det är tufft att vara ett litet studieförbund.

Fortsatta utmaningar som de ser för Kulturens handlar om att stärka folkbildningskvaliteterna, särskilt då deras profil är relativt smal. De bedömer att Kulturens nu har gått igenom ”kuvösstadiet” och visar aktivitet och styrka, till exempel i engagemang i Folkbildningsförbundet. Företrädarna önskar att Kulturens i högre grad ska påverka övriga studieförbund för att stärka även deras kulturverksamhet. Det verkar som att dessa personer ser att förutsättningarna för Kulturens är problematiska. De ser fortsatta utvecklingsbehov men också en potential att kunna stärka övriga studieförbunds kulturverksamhet.

PERSPEKTIV FRÅN FOLKBILDNINGSRÅDET

Tre personer på Folkbildningsrådet har intervjuats om Kulturens tillblivelse och utvecklingsprocess. Dels ur ett övergripande och officiellt perspektiv och dels med avseende på medarbetares perspektiv på bidrag och uppföljning. Enligt företrädare så fanns i den tidiga processen frågetecken kring Kulturens studieförbundsidentitet och arbete med uppföljning, kontroll och granskning. När det gäller dagsläget så lyfter Folkbildningsrådet fram frågor om studieförbundsidentitet knuten till sättet att bygga organisationen.

Fortsatt arbete med Kulturens studieförbundsidentitet

Samtidigt som företrädare för Folkbildningsrådet ser en positiv utveckling i Kulturens så ser man fortsatta problem med studieförbundets sätt att upprätta en balans mellan att fördela resurser till verksamhet visavi en egen organisation för representation och uppföljning. Enligt företrädare så är detta en problematik som Kulturens delar med alla studieförbund. De äldre studieförbunden har, menar man, dock en längre historia och en uppbyggd struktur som utgör en trygghet i sammanhanget. Medan Kulturens fortfarande är i en *uppbyggnadsfas*, vilken gör det svårare att styra och ha överblick. Studieförbundet blir då alltför beroende av medlems- och samarbetsorganisationernas inrapportering. Företrädare betonar att det är viktigt att Kulturens inte fungerar som bidragsgivare utan som anordnare av folkbildning. Uppföljning är ett sätt att stärka detta, berättar man.

Andra sätt som företrädare för Folkbildningsrådet anser att Kulturens behöver förtydliga sin studieförbundsidentitet på, är genom att ha fler studiecirklar och att dessa lever upp till idealet. De menar att det är viktigt att verksamheten inte består av repetition eller träning, eller så att säga "färdiga paket". Istället ska det vara fråga om en bildningsprocess som utformas gemensamt av deltagarna. Enligt företrädare så är detta gränsdragningsfrågor som Kulturens delar med alla studieförbund. Man kan lära sig i alla sammanhang men för att det ska vara frågan om folkbildning krävs en planerad bildningsprocess. Gränsdragningsfrågan accentueras dock i Kulturens eftersom det är ett litet och ungt studieförbund. Något som man anser att Kulturens behöver utveckla är att lära sig den folkbildande traditionen nu när de är ett studieförbund.

I våra intervjuer framkommer att företrädare för Folkbildningsrådet menar att de flesta studieförbund inte har några större problem med att skilja på vad som är folkbildning och vad som är ordinarie organisations- och föreningsverksamhet. Ändå har nästan alla studieförbund sitt ursprung i folkrörelser.

Utmaning att nå olika målgrupper

Enligt företrädare för Folkbildningsrådet så har Kulturens haft en god utveckling med tillströmning av nya medlemsorganisationer. Efter den tidiga processen syns nu tecken på att organisationen formas och blir mer stabil med en tydligare regional prägel. Där studieförbundet självt formas, inte bara genom medlemsorganisationer.

En stor utmaning som Folkbildningsrådets företrädare ser framöver är att Kulturens behöver nå fler deltagare ur prioriterade målgrupper, till exempel

personer med utländsk bakgrund, funktionsnedsättning eller kort utbildning. Svartspersonerna ser att det finns en vilja att nå dessa grupper, men stora utmaningar för Kulturens sett i relation till vilka medlemsorganisationer man har.

AVSLUTNING

Om Kulturens förhistoria och tidiga utvecklingsprocess har varit lite tumultartad så ses i efterhand tecken på att det nya studieförbundet blir en del av folkbildningen. Kulturens får efterhand en legitimitet som studieförbund. Ett lärande har skett i Kulturens när det gäller att förankra folkbildningstanken både när det gäller arbetssätt och organisationsform. Dels i form av fler studiecirklar, reguljära eller knutna till ett kulturprojekt. Dels i form av ett förtydligt anordnarskap, där det också finns en uppföljning kring att folkbildningsanslaget går till folkbildande verksamhet.

Dessa frågor har mognat hos Kulturens, även om man vill fortsätta att ställa kritiska frågor och bidra konstruktivt till folkbildningen. Det kan vara i form av nya perspektiv på vad folkbildning kan vara exempelvis när det gäller arbetssätt och former. Det kan vara som perspektiv på hur relationen till medlems- och samarbetspartners kan se ut.

Något som Kulturens har en utmaning i framöver är att nå fler deltagare från prioriterade målgrupper. Dels finns utmaningar som handlar om att öppna upp verksamheten. Dels handlar det om att, sett i relation till de medlemsorganisationer som Kulturens har, nå fler deltagare med utländsk bakgrund, funktionsnedsättning och kort utbildning.

Inom ramen för projektet *Rätten till kultur* ser vi att det finns ett intresse för och en kompetens när det gäller mångfaldsfrågor, till exempel utanförskap och diskriminering knutet till subkulturell tillhörighet, sexuell läggning och könsidentitet. Detta projekt är inte finansierat av folkbildningsanslaget men kan vara en grund att stå på inför fortsatt arbete.

Inom ramen för den folkbildande verksamheten får nya grupper inom amatörkulturens plats inom folkbildningen, det framhålls som ett värde av Kulturens själva och även andra företrädare för studieförbunden. Det finns även önskemål om att Kulturens ska fortsätta bidra till utveckling av kulturverksamheten inom studieförbundssfären. ■

6 Sammanfattande analys – förutsättningar igår och idag

Den process som har lett fram till dagens studieförbund Kulturens Bildningsverksamhet har haft flera drivkrafter och såväl idéer som organisationsform har utvecklats under processens gång. Också den övriga organiserade folkbildningen har påverkats. I det här kapitlet analyserar vi denna process, som vi i tidigare kapitel har beskrivit ur olika perspektiv. Här besvaras alltså de frågor som ställdes i inledningen och i utvärderingsplanen. Vi går först tillbaka till skälen till att Kulturens bildades, den roll som Kulturens Bildningsverksamhet var tänkt att ha i samhället och inom folkbildningen, och fortsätter sedan med en analys av hur organisationen och dess grundläggande idéer har utvecklats över tid. Därefter analyserar vi den roll som Kulturens har i dag, samt de problem och utmaningar som studieförbundet nu står inför. Till sist sammanfattar vi våra slutsatser i relation till statens fyra syften med stödet till folkbildningen.

SKÄLEN TILL ATT KULTURENS BILDADES OCH DEN ROLL SOM KULTURENS VAR TÄNKT ATT HA

I våra intervjuer och i det övriga materialet framträder en relativt enhetlig bild av den process som ledde fram till att Kulturens Bildningsverksamhet etablerades som nytt studieförbund. Går vi tillbaka tio år i tiden pågick ett aktivt arbete från flera amatörkulturorganisationers sida för att förbättra situationen för amatörkulturen i Sverige, både i och utanför folkbildningen. Bakom detta arbete låg vad man uppfattade som en omfattande resursbrist och en kritik mot förhållandena inom folkbildningen, men också en framväxande vilja att bygga någonting nytt.

Ett återkommande inslag i kritiken mot folkbildningens organisationer handlade om att man inte ansåg att studieförbunden i alls sammanhang hade tillräcklig kompetens för att stöda den konstnärligt och kulturellt orienterade bildningsverksamheten. Detta gällde i synnerhet annan kulturverksamhet än den rock- och popverksamhet som flera av studieförbunden redan hade byggt upp.

Till kritiken hörde också att man ansåg att kompetensen var ojämnt fördelad över landet, med stora skillnader inte bara mellan studieförbund utan också mellan lokalavdelningar och mellan enskilda handläggare. Istället efterlyste man enhetlig behandling och helst vad man beskrev som en gemensam motpart i folkbildningen för amatörkulturorganisationerna att vända sig till. Så som studieförbundssfären är organiserad, med relativt stort självbestämmande för såväl studieförbund som för regionala och lokala enheter, var detta dock knappast möjligt så länge som kulturverksamheten hanterades av skilda studieförbund.

Ett annat inslag i kritiken handlade om reglerna för verksamhetsrapportering och fördelning av ekonomiska medel. Studiecirklar ger större medeltilldelning än kulturprogram och annan folkbildningsverksamhet,⁸⁹ samtidigt som även de senare är pedagogiskt och på annat sätt viktiga inslag i kulturellt orienterad folkbildningsverksamhet. Vissa kulturformer tycks också på grund av storleken på de grupper som utövar dem vara lättare att rapportera som studiecirklar än andra. Det gäller framförallt den sedan länge vanliga rock- och popverksamheten, samtidigt som exempelvis kör- och orkesterverksamhet i allmänhet sker i större grupper. När det gäller nyare musikstilar krävs ofta en större andel enskilt arbete, ofta med samarbete på distans. Sammantaget ansåg man – och anser fortfarande från Kulturens Bildningsverksamhets sida – att reglerna för verksamhetsrapportering och fördelning av ekonomiska medel missgynnar många kulturverksamheter, trots att det skulle vara mer i linje med vad man uppfattar som folkbildningens grundvärden att stödja dessa verksamheter.

Vid sidan av kritiken började det växa fram en vilja att arbeta fram en verksamhet som skulle vara bättre lämpad för att stödja amatörutövarna, ha en större bredd i fråga om kulturformer och bidra mer till att utveckla kvaliteten i amatörkulturen. När ett antal amatörkulturorganisationer vände sig till kulturpolitiken, till exempel under Kulturutredningens arbete 2007–2009, ledde detta till mycket begränsade resultat i fråga om medeltilldelning. Möjligheten att flera av de inblandade amatörkulturorganisationerna skulle gå in i ett gemensamt samarbete med ett studieförbund diskuterades också, men ledde inte fram till konkreta resultat. Den lösning man stannade vid blev att starta ett nytt studieförbund, och senare att fortsätta som självständigt studieförbund.

89 För gällande regler angående studiecirklar hänvisas till Folkbildningsrådet 2015. *Statsbidrag 2015 – villkor och regler för fördelning.*

De ursprungliga ambitionerna bakom Kulturens bildande sammanfattas i ett av studieförbundets tidiga visionsdokument:

Kulturens Bildningsverksamhet är ett partipolitiskt och religiöst obundet studieförbund som bedriver fri och frivillig folkbildningsverksamhet och utbildning, med fokus på kultur. [...]

Kulturens Bildningsverksamhet följer flexibelt amatörkulturens behov av utveckling inom folkbildningen, och stöttar ett kulturutbud i hela landet som kännetecknas av kreativitet, mångfald och innovation. Såväl förtroendevalda som medarbetare har gedigen kompetens inom olika genrer och kulturyttringar vilket ger verksamheten en specifik prägel och hög kompetens.⁹⁰

Det handlade om att skapa ett nytt studieförbund med fokus på kompetens inom en bred uppsättning kulturyttringar. Det nya studieförbundet skulle också vara politiskt och religiöst obundet, något som i åtminstone vissa av grundarorganisationerna uppfattades som en viktig skillnad mot flera av de etablerade studieförbunden.

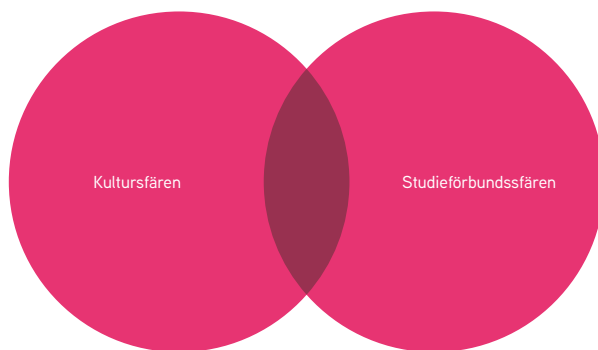
I SPÄNNINGSFÄLTET MELLAN KULTUR OCH FOLKBILDNING

Grundarorganisationernas syften med att starta Kulturens Bildningsverksamhet är inte nödvändigtvis detsamma som det nuvarande studieförbundets syften eller grundläggande värderingar. Mycket har hänt i takt med att en ny organisation har byggts upp. Ett studieförbund är inte bara summan av sina medlemsorganisationer, ens när större delen av verksamheten sker i samarbete med dessa. Under processens gång har Kulturens också byggt upp en egen organisation med egen studieförbundsidentitet. Med utgångspunkt i organisations- och civilsamhällesforskningen är det rimligt att beskriva studieförbunden som en sfär i spänningsfältet mellan staten och det civila samhället. Studieförbundssfären präglas på många sätt av den statliga folkbildningspolitiken och av statens syften med stödet till folkbildningen. Också andra offentliga aktörer, framförallt kommuner och landsting, påverkar folkbildningen.

⁹⁰ Vision, verksamhetsidé samt övergripande verksamhetsmål. Antagna vid Kulturens Bildningsverksamhets förbundsstämma 2009-05-14.

Samtidigt är studieförbunden sedan länge också förankrade i det civila samhällets folkrörelsetradition.⁹¹

När det gäller Kulturens Bildningsverksamhet handlar det också mer specifikt om ett möte mellan studieförbundssfären och kulturlivet. Liksom stat och civilsamhälle domineras dessa samhällssfärer av skilda normer och logiker.⁹² Ännu mer specifikt handlar det om amatörkulturorganisationerna, som kan ses som en civilsamhällelig del av kultursfären. Det innebär att även om många av dem som genom åren har företrätt Kulturens medlemsorganisationer har haft lång erfarenhet av både kultur- och föreningsverksamhet, har de förvärvat denna erfarenhet i en organisatorisk sfär präglad av specifika värderingar, normer och organisationsformer. Dessa erfarenheter skiljer sig därför i många fall från dem som är etablerade i folkbildningen i studieförbundssfären. Kulturens Bildningsverksamhet, som studieförbundet ser ut idag, är resultatet av dessa möten. Det präglas därför av normer och värderingar från flera olika håll. Kulturens har dock en organisationsform som i grunden baserar sig på de övriga studieförbundens, även om den har anpassats efter Kulturens resurser och ambitioner (något som vi ska återkomma till). Detta illustreras i figuren nedan:

Kombinationen framgår inte minst i syftesformuleringen i Kulturens Bildningsverksamhets nuvarande stadgar, där man inte bara kan se avtryck av medlemsorganisationernas ambitioner med att grunda Kulturens, utan också folkbildningssfärens formellt och informellt etablerade normer:

91 Jfr. von Essen & Sundgren 2012.

92 Jfr. Lundin 2008, Harding 2007.

Kulturens är instiftad av sex (6) amatörkulturorganisationer för att bedriva fri och frivillig folkbildningsverksamhet.

Kulturens skall

- *bedriva studiecirkelverksamhet och andra folkbildningsaktiviteter,*
- *med kultur som medel ska Kulturens främja demokrati, jämlikhet, jämställdhet, kreativitet och kulturell mångfald,*
- *ha särskild fokus på ideella kulturutövares behov av utveckling både av verksamheternas kvalitet och deras omfattning.*
- *Kulturens har ett särskilt ansvar för att öka förståelse och samverkan mellan olika verksamhetsinriktningar, stimulera kunskapsutveckling och på olika sätt verka för kulturens utveckling.⁹³*

Här finns ambitionen att på olika sätt verka för kulturell kvalitetsutveckling, i meningen kreativitet, kunskapsutveckling och kulturutveckling (begrepp som också anknyter till kulturpolitiken⁹⁴). Här finns samtidigt också normer som har sin bakgrund i folkbildningssfären, i folkbildningspolitiken och i statens syften med stödet till folkbildningen. Där ses kulturverksamheten i den organiserade folkbildningen främst som ett medel för att främja lärande, demokrati, jämlikhet, jämställdhet och kulturell mångfald. Att studieförbunden är separata juridiska personer med folkbildning som syfte har också hört till den etablerade studieförbundsmodellen sedan studieförbundssfären började växa fram i början av 1900-talet. Betydelsen av detta underströks också av företrädare för Folkbildningsrådet under våra intervjuer.

Kulturens Bildningsverksamhets integration i studieförbundssfären har skett med ambitionen att behålla förankringen i kultursfären, något som av allt att döma har lyckats. Integrationen kan på många sätt ses som en följd av den process som omger ett nytt studieförbunds etablering, och i synnerhet av de formella kraven, Folkbildningsrådets uppföljningsarbete och kvalificeringsperioden. Processen har alltså bidragit till integrationen av det nya studieförbundet och kan alltså, i den meningen, anses ha varit framgångsrik.

Studieförbundsformen är på många sätt given. Efter att det andra relativt nystartade studieförbundet Ibn Rushd hade genomgått sin kvalificeringsperiod beskrev personer som hade arbetat och varit aktiva i Ibn Rushd under perioden processen som ett slags lärlingskap, där det nya studieförbundet

⁹³ Stadgar för Kulturens Bildningsverksamhet.

⁹⁴ Jfr. Harding 2015.

och dess anställda skolades in i studieförbundssfärens normer, arbetssätt och organisationskultur.⁹⁵ I Kulturens fall tycks en liknande process ha ägt rum. Intervjuerna ger dock vid handen att friktionerna har varit något större i detta fall. Ett av skälen till att Kulturens valde att avsluta samarbetet med Sensus var också att man inte delade hela Sensus ideologi, utan istället ville verka som eget politiskt och religiöst obundet studieförbund med egen profil.

Medan vissa av initiativtagarna till Kulturens såg det nya studieförbundet som en väg till att påverka folkbildningen inifrån, verkar fokus i praktiken ha kommit att bli uppbyggandet av ny verksamhet i linje med studieförbundets egna visioner, och mindre på att påverka folkbildningens regelsystem. Även om ett sådant arbete också har pågått inom ramarna för Folkbildningsrådets och studieförbundets arbete med det nya system för fördelning av medel som tas i bruk 2017.

Mötet mellan folkbildningssfärens och kultursfärens normer och förväntningar har alltså inte varit helt friktionsfritt. Ett exempel på en sådan konflikt var att Kulturens i ett tidigt skede på sin hemsida öppnade för medlems- och samarbetsorganisationer att söka medel till projekt. Att söka projektmedel är i kultursfären det helt etablerade sättet att finansiera verksamhet. I folkbildningssfären läggs däremot stor vikt vid studieförbundets anordnarskap (även om studieförbunden har möjlighet att arrangera verksamhet i samarbete med till exempel medlemsorganisationer). Möjligheten att söka projektmedel från Kulturens bedömdes stå i strid med gällande regler och försvann senare efter kritik från Folkbildningsrådet.

Att man anpassar sig till rådande regler är en förutsättning för att tillåtas etablera sig som studieförbund med bidrag från staten. Det är alltså inte överraskande att Kulturens Bildningsverksamhets utveckling i hög grad har varit en process där man lärt sig och anpassat sig till studieförbundssfärens formella och informella normer och regler. En företrädare för ett annat studieförbund gjorde en liknande iakttagelse i en av våra intervjuer:

Nu har man gett sig in i leken och då får man anpassa sig till spelets regler, jag tror inte man har gjort jättejobb för att förändra regelverket de senaste åren utan nu försöker man bygga organisationen inom ramen för det som gäller. (Sensus)

95 Harding 2012a, 2013.

STUDIEFÖRBUNDETS ROLL IDAG

Organisation och inriktning

Kulturens Bildningsverksamhet är idag ett studieförbund som på många sätt följer den för studieförbund allmänna organisationsstrukturen: Det finns såväl en nationell nivå som regionala organisationer med egna stadgar och styrelser. Det finns också en tydlig åtskillnad mellan studieförbund och medlemsorganisationer. En sådan struktur är krävs för att få bli bidragsberättigat studieförbund.

Samtidigt framstår Kulturens som centraliserat i jämförelse med övriga studieförbund. Kansliresurserna är samlade i ett gemensamt kansli för nationell och regional nivå (även om det finns anställda som arbetar med regionala frågor) och delar av administrationen är upphandlad från ett privat företag. Denna modell hänger samman med ambitionen att hålla de administrativa kostnaderna så låga som möjligt och istället se till att pengarna används i praktisk verksamhet. Detta är en syn på studieförbundens administration som kan förstås bland annat mot bakgrund av den kritik som kulturorganisationerna riktade mot studieförbunden redan innan Kulturens grundades. De medlemsorganisationer vi har talat med ser också principiella värden i att en stor del av arbetet sköts av volontärer och att ideella krafter därmed involveras i studieförbundets arbete och får demokratiskt inflytande över dess verksamhet. Samtidigt leder den begränsade administration till svårigheter, både i relation till folkbildningssfärens normer och regler, och i relation till andra delar av samhället, något som vi ska återkomma till.

En hög andel av Kulturens studiecirkel finns inte överraskande inom konst, musik och media (87 procent), vilket även gäller för andra studieförbund. En mindre andel handlar om pedagogik och ledarutbildning (1 procent). Utbildningen av cirkelledare och andra aktiva tycks emellertid spela en betydande roll Kulturens arbete med att förankra såväl sin egen studieförbundsidentitet som sin syn på pedagogik och bildning i den folkbildande verksamheten. Vi bedömer att cirkelledarutbildningen är av stor betydelse för Kulturens arbete med att bygga en sammanhållen organisations- och folkbildningskultur med egna normer och arbetssätt kring konst, kultur och folkbildning, samt deras inbördes samband.

Kulturens är också ett studieförbund där en relativt stor andel av verksamheten bedrivs i samarbete med medlemsorganisationerna. Detta kan förstås mot bakgrund av grundarorganisationernas ursprungliga intentioner med

Kulturens. Kulturens har emellertid också ambitionen att förstärka den del av verksamheten som sker utan samarbetspartners. Ett steg i den riktningen är att den relativt omfattande musikverksamhet som tidigare skedde i samarbete med medlemsorganisationen upSweden från och med april 2015 istället sker enbart i Kulturens regi, inom ramarna för Evelyn, dess nya enhet för samtida populärmusik. Under 2014 arrangerades inte mindre än 37 procent av Kulturens studiecirkel i samarbete med upSweden. Därmed har Kulturens nu fått en verksamhet som på många sätt påminner om den rock- och popverksamhet med inriktning på unga som bildar en viktig del av verksamheten också i flera andra studieförbund.

Ur statistiken framträder bilden av Kulturens som ett litet studieförbund som ökat sin verksamhet sedan starten (se Kapitel 2). Det skiljer sig i viss utsträckning från andra studieförbund när det gäller inriktning och profil. Kulturens har fler studiecirkel inom området konst, musik och media. Verksamheten täcker flera olika typer av framförallt konstnärligt och kulturellt orienterad verksamhet, från folkdans och körer till samtida populärmusik, utställningar och film. De vanligaste typerna av kulturprogram år 2014 var konserter, dansframträdanden och utställningar. De främsta samarbetsorganisationerna när det gällde studiecirkel var upSweden, Ung Media och Folkdansringen.⁹⁶ Värt att notera är att av dessa är det bara Folkdansringen som har varit med sedan starten. I fråga om medlemsorganisationer kan man konstatera att Kulturens har haft en tydlig tillväxt. Genom detta har man också utvidgat den genremässiga bredden i sin kulturverksamhet samt av allt att döma även representationen av olika åldersgrupper.

Målgrupper

Kulturens har ett relativt litet men ett ökande antal deltagare med utländsk bakgrund eller funktionsnedsättning. Även om verksamhet med inriktning mot dessa grupper inte är omfattande har den ökat under de fem år som Kulturens har funnits. Företrädare för Folkbildningsrådet har i våra intervjuer menat att medlemssammansättningen i Kulturens ursprungliga medlemsorganisationer är en viktig del av bakgrunden till den låga andelen deltagare med utländsk bakgrund. Ett fokus på kulturverksamheter behöver dock inte innebära en låg andel deltagare med utländsk bakgrund. Kulturverksamhet är, som också påpekas av företrädare för Kulturens Bildningsverksamhet, ofta gräns-

⁹⁶ Verksamhetsbeskrivning och årsredovisning 2014.

överskridande. Omfattande kulturverksamhet med stor representation av deltagare med utländsk bakgrund genomförs också i flera andra studieförbund.⁹⁷

På ett likande sätt – och sannolikt av liknande skäl – har Kulturens också en relativt stor andel högutbildade deltagare. Detta är också någonting som generellt sett karakteriserar kulturaktiviteter i Sverige. Till skillnad från vad som gäller kulturaktiviteter generellt sett i Sverige så är fördelningen mellan män och kvinnor däremot relativt jämn bland deltagarna i Kulturens studiecirklar.⁹⁸ I fråga om ålder är personer mellan 24 och 65 år i majoritet bland Kulturens deltagare. Gruppen som är 24 år eller yngre ökade dock med tre procentenheter från 2013 till 2014. I våra intervjuer understryker flera företrädare för Kulturens att deras aktiviteter ofta är åldersblandade och överskrider generationsgränser. Detta är något som många ideella organisationer i Sverige – och därmed troligen även det bildningsarbete som sker i samarbete med dem – gör mer sällan. Liksom då det gäller många andra aktiviteter där kontakter knyts mellan människor och grupper som annars inte skulle komma i kontakt med varandra, så kan åldersblandade aktiviteter antas bidra till skapandet av överbyggande socialt kapital. Därmed bidrar de också till att stärka den demokratiska sammanhållningen i samhället.⁹⁹

Givet folkbildningspolitikens uttalade principer om mångfaldsarbete och att statsbidraget till folkbildningen bland annat ska bidra ”till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen”, ”till att utjämna utbildningsklyftor” samt ”till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet”,¹⁰⁰ innebär det en utmaning för Kulturens att deras deltagargrupp på många sätt är tämligen homogen. Betydelsen av mångfald har också markerats tydligare i de senaste förändringarna i statens syften med stödet till folkbildningen. Under 2015 pekade regeringen också ut studieförbunden som en viktig aktör i arbetet med att motta och integrera den ökande mängden asylsökande.

Det ska emellertid också noteras att homogeniteten bland Kulturens deltagare tycks återspegla den som finns i kulturaktiviteter generellt.¹⁰¹ I och med att en så stor del av Kulturens verksamhet bedrivs i samarbete med olika kulturorganisationer verkar det troligt att de insatser som görs där också bör

97 Statistik från Folkbildningsrådet. Jfr. t.ex. Harding et al 2014.

98 Se Brodén 2013 för en beskrivning av deltagande i kulturaktiviteter i Sverige.

99 Jfr. Håkansson & Harding 2014, Harding et al 2014.

100 SFS 2015:218.

101 Jfr. Brodén 2013.

kunna fungera som ingångar för att även generellt bredda intresset för, och delaktigheten i, kulturlivet. I synnerhet om de organiseras med detta i åtanke. Företrädare för Kulturens beskriver hur de prioriterar arbetet med att utvidga målgruppen, bland annat genom olika projekt. Det är värt att notera att de projekt med denna inriktning som har nämnts i våra intervjuer har varit externfinansierade och alltså inte ingått i den statsbidragsberättigade verksamhet som utgör området för utvärderingen (och där statens syften ska uppfyllas).¹⁰² Samtidigt har intervjuerna gett oss bilden att Kulturens har små möjligheter att finansiera större insatser inom ramarna för statsbidraget. Den kompletterande finansieringen ger alltså möjlighet att utveckla ett område som man uppfattar som prioriterat.

Utmaningar med att vara ett litet studieförbund

Flera av de utmaningar som Kulturens står inför handlar om svårigheter som är direkta resultat av en vara en liten och ny aktör i studieförbundssfären. Bidragssystemets utformning innebär ett visst mått av tröghet där stabila studieförbund som har rapporterat omfattande verksamhet under lång tid gynnas mer än ett litet studieförbund med ökande verksamhetsvolym. Stabilitet i verksamheten har också uttalat uppfattats som positivt i den organiserade folkbildningen under lång tid.¹⁰³

Det finns också flera praktiska fördelar för ett studieförbund med omfattande verksamhet. Folkbildningens rapporterings- och uppföljningssystem ställer krav på redovisning, rapportering och andra former av administration i studieförbunden. Dessa krav är en del av den tämligen ingående uppföljningsverksamhet som Folkbildningsrådet bedriver på uppdrag av regering och riksdag. För stora studieförbund är dessa krav sådana att de jämförelsevis problemfritt har den administrativa kapaciteten att klara av dem. För små och nya studieförbund är detta en kapacitet som måste byggas upp, samtidigt som också verksamheten ska byggas upp.

Företrädare för Kulturens brukar med viss stolthet peka på att en relativt liten del av deras bidrag går till administration. Detta är sannolikt åtminstone

¹⁰² *Det funkar*, ett teaterprojekt som behandlar och åskådliggör personer med funktionsnedsättnings vardag, *Kulturarvsagenterna*, ett projekt som syftar till "att uppmärksamma hur mångfalden bidragit till det svenska kulturarvet och vilka föreställningar man inom svenska konstarter har haft historiskt kring 'den andre'" och *Rätten till sin identitet*, ett ungdomsprojekt som syftar till att motverka diskriminering mot subkulturer, sexuell läggning och könsidentitet.

¹⁰³ Harding 2012a.

delvis ett resultat av att man upphandlar delar av det administrativa arbetet, men också av omfattande ideellt arbete, inte minst regionalt. Den begränsade administrationen kommer alltså till priset av att man förlitar sig på ideella resurser för att upprätthålla kompetens i studieförbundet, något som måste uppfattas som riskfyllt på lång sikt. Samtidigt framstår det som en del av studieförbundets ideologiska grund att också den centrala administrationen är nära knuten till ideellt engagemang.

Kulturens begränsade administration märks emellertid också i en jämförelsevis begränsad representation lokalt och regionalt, med relativt få lokalkontor. Detta innebär också att man har svårt att bygga upp de lokala och regionala kontaktnät som ofta krävs för att få bidrag från kommuner och landsting. I synnerhet efter Kultursamverkansmodellens genomförande från och med år 2009 har lokal och regional förankring blivit allt viktigare också för att få tillgång till kulturpolitiska medel. Kulturens är därmed i högre grad än mer etablerade studieförbund hänvisade till det statliga bidraget.

Att flera medlemsorganisationer har ett rikstäckande kontaktnät har bidragit till att delvis väga upp frånvaron av lokala kontor. Dessa erfarenheter har kommit in i Kulturens både genom samarbete och via rekrytering av anställda och styrelseledamöter. Medlemsorganisationernas lokala förankring innebär att man kan nå ut med hjälp av samarbete med lokala föreningar. Tack vare sådana nätverk kan Kulturens bedriva en rikstäckande verksamhet som når ut i samtliga län. I synnerhet de regionala styrelserna arbetar i stor utsträckning med att vidmakthålla och utveckla de lokala nätverken. Avsaknaden av lokalkontor innebär dock en tydlig nackdel i kontakten med kommuner och andra lokala aktörer. Dessa problem är sannolikt också mer kännbara i de delar av landet där avstånden, och därmed restiderna, mellan olika orter är större.¹⁰⁴

Ska studieförbundet kunna leva upp till de utmaningar som studieförbundet står inför krävs sannolikt både ökad regional och lokal etablering samt nya lösningar på hur ett litet studieförbund kan etablera lokala kontakter. Det är inte osannolikt att insatser på detta område kommer att leda till ökade personalkostnader för Kulturens del. Samtidigt som Kulturens har krav på sig att etablera sig bredare, såväl geografiskt som i fråga om målgrupper, innebär finansieringen en begränsning för studieförbundets tillväxt.

104 Jfr. Harding et al 2013.

I viss mån har Kulturens, precis som Ibn Rushd,¹⁰⁵ försökt lösa detta genom att dra in projektmedel med särskild inriktning på prioriterade områden. Tack vare relativt stora projektbidrag från bland annat Allmänna Arvfonden har Kulturens kunnat göra betydande insatser för att bredda sin målgrupp och få nya erfarenheter av att arbeta med mångfalds- och diskrimineringsfrågor. Även andra studieförbund kompletterar de offentliga folkbildningsanslagen med andra, ofta också offentliga, anslag, till exempel i insatser för flyktingar eller i utbildningsverksamhet. För Kulturens del är dessa medel – liksom de lokala och regionala bidragen – emellertid relativt begränsade i jämförelse med folkbildningsmedlen.¹⁰⁶

Det är inte orimligt att tala om administrativa stordriftsfördelar i studieförbundssfären idag. Stora studieförbund har lättare både att få regionala och lokala bidrag och dessutom lättare att leva upp till de krav som ställs på administrativ kvalitet och utvärderingsbarhet. Ur de små studieförbundens perspektiv kan detta beskrivas som att de krav som idag ställs på studieförbunden är illa anpassade för små och växande studieförbund. Ur de större studieförbundens, och i viss mån också folkbildningspolitikens, perspektiv kan man omvänt beskriva situationen som att små studieförbund kan ha tydliga svårigheter med att leva upp till gällande krav på kvalitet och utvärderingsbarhet. Flera av våra intervjupersoner från andra delar av folkbildningsfären menar att nya verksamheter skulle vinna på att bedriva sin folkbildningsverksamhet i samarbete med ett etablerat studieförbund snarare än att starta ett eget. Företrädare för Kulturens har istället pekat på de särskilda utmaningarna för små studieförbund som ett skäl att antingen ge särskilt stöd till sådana eller reformera systemet som helhet.

SLUTSATSER

Ser man till grundarorganisationernas ursprungliga ambitioner ligger det nära till hands att se Kulturens Bildningsverksamhet som något av en framgångssaga. Kulturens är fortfarande ett litet studieförbund men man har ändå vuxit väsentligt både i fråga om aktivitet och i fråga om medlemsorganisationer. Utan att själva ha utvärderat verksamhet på lokal- eller studiecirkelnivå gör vi också bedömningen att Kulturens i stora drag har den från början tänkta

¹⁰⁵ Harding 2013.

¹⁰⁶ Kulturens verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014.

inriktningen på ”ideella kulturutövares behov av utveckling både av verksamheternas kvalitet och deras omfattning.”

En av de personer som var med i arbetet kring Kulturens grundande har visserligen talat med oss om att det inte har funnits så mycket utrymme att ta den diskussion om kvalitet i amatörkultur som hen från början hade hoppats. Däremot har det bedrivits mycket arbete med fokus på att utveckla konstnärlig kvalitet och folkbildande aspekter, både i den egna verksamheten och i de organisationer som studieförbundet samarbetar med, exempelvis genom arbetet med ledarutbildningar. Som vi uppfattar det är detta arbete med kulturell kvalitet en grundläggande aspekt i Kulturens syn på kulturell bildning.

I våra intervjuer med företrädare för andra aktörer i folkbildningssfären anar vi att vad man uppfattade som den aggressiva tonen i kritiken från Kulturens grundarorganisationer före det nya studieförbundets grundande i viss mån fortfarande präglar bilden av Kulturens Bildningsverksamhet. Konflikter som går tämligen långt tillbaka i tiden märks fortfarande i relationen mellan Kulturens och andra organisationer i den organiserade folkbildningen. Detta kan komma att förändras i takt med att bilden av Kulturens som en organisation med egen identitet blir allt mer etablerad, men detta är inte givet utan beror på hur samtliga aktörer agerar nu och i framtiden.

I och med uppbyggandet av en egen organisation inom ramarna för studieförbundssfären bygger Kulturens upp en organisationsidentitet som tar form i mötet mellan å ena sidan studieförbundssfärens etablerade normer och självuppfattning och å andra sidan Kulturens grundar- och medlemsorganisationer. Denna identitet må – liksom den i andra studieförbund – ge utrymme för kritiskt tänkande kring studieförbundssfärens normer och regler, men den har samtidigt vuxit fram inom ramarna för dessa. Arbetet i Kulturens är ett arbete för att bygga folkbildningsverksamhet inom ramarna för de regler och normer som gäller. Det innebär också att man accepterar dessa – åtminstone som de förutsättningar som gäller idag – även om man långsiktigt kan arbeta för att förändra vissa av dem.

Detta innebär också att Kulturens genomgår en process där de allt mer blir ett studieförbund som de övriga. Detta är en process på gott och ont. Å ena sidan är det en läro- och etableringsprocess där Kulturens byggs upp som en organisation med egen identitet och ideologi. Å andra sidan innebär det att ett nytt studieförbund anpassar sig till rådande omständigheter och arbets sätt i folkbildningen, som därmed riskerar att förlora möjligheten att utvecklas genom att någonting nytt tillförs. Detta är någonting som flera personer i

studieförbundssfären har uttryckt i våra intervjuer och som kan jämföras med likande uttalanden i samband med etableringen av Ibn Rushd:¹⁰⁷ en besvikelse över att det nya studieförbundet blivit så likt de övriga. Det är alltså ingenting som är unikt för Kulturens.

Denna tendens har också att göra med svårigheterna med att vara ett litet studieförbund; de resurser man har riskerar hela tiden att förbrukas på att driva den löpande verksamheten och uppfylla de grundläggande rapporteringskraven. Ytterst är detta en problematik för hela den organiserade folkbildningen att diskutera, såväl internt som med finansiärer på politisk nivå, nationellt, regionalt och lokalt. Det handlar om att ställa rätt krav på nya verksamheter för att de ska kunna bidra optimalt till att utveckla folkbildningen.

Samtidigt är det värt att notera att Kulturens bidrag till folkbildningen inte bara handlar om det man gör själva utan också om hur man påverkar övriga studieförbund. Som en företrädare för ett annat studieförbund uttrycker saken:

bildandet av Kulturens har också fått flera studieförbund på banan, för de vill inte förlora verksamhet till det här nya studieförbundet. [Andra studieförbund] har som jag har sett gjort projekt och ansträngningar för att jobba mer aktivt med kulturen. Det tycker jag allt väsentligt är positivt och på det sättet har Kulturens bidragit till att statsbidraget används på ett mer tydligt och medvetet sätt för amatörkulturen i Sverige. Det kanske har varit lite med vänsterhanden tidigare ... nu är det mer en självklar del av de flesta studieförbunds arbete att arbeta med och prata om kultur.
(Sensus)

Därmed ges också ett svar på frågan om vad Kulturens Bildningsverksamhet har tillfört folkbildningen. Även om kulturverksamhet har funnits i folkbildningen under lång tid har många menat att dess tillväxt i andel av verksamheten inte helt har återspeglats i folkbildningens självbild och i diskussionen om folkbildningen.¹⁰⁸ Kulturens Bildningsverksamhet har tillkommit som ett studieförbund som, i den självbild det presenterar både utåt och inåt, sätter kulturen i centrum för folkbildningsarbetet. Därmed förs kulturverksamhetens roll i studieförbunden och i synen på bildning och folkbildning upp på dagordningen även i de andra studieförbunden.

¹⁰⁷ Jfr. Eriksson & Lundberg 2008, Harding 2013.

¹⁰⁸ Jfr. t.ex. Hartman 2003.

Ser man istället till vad Kulturens bidrar med genom sin egen verksamhet, måste man konstatera att denna fråga inte kan ges något fullödigt svar i denna undersökning. För detta krävs mer omfattande kvantitativa och kvalitativa studier av hur Kulturens studiecirkel, kulturprogram och annan folkbildning ser ut i praktiken. Ser man till de målsättningar och beskrivningar av verksamheten som vi har tagit del av, kan vi dock konstatera att dessa är i linje med folkbildningspolitiken och med statens syften för stödet till folkbildningen. Kulturens har enligt sina stadgar till syfte att bland annat ”med kultur som medel ska Kulturens främja demokrati, jämlikhet, jämställdhet, kreativitet och kulturell mångfald”.

Ser vi till uppfyllandet av statens fyra syften med stödet till folkbildningen kan vi alltså konstatera att Kulturens arbetar i linje med dessa. Vi avslutar rapporten med att sammanfatta våra slutsatser av utvärderingen av den statsbidragsberättigade verksamheten i Kulturens Bildningsverksamhet i relation till vart och ett av de fyra syftena:

1. Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Folkrörelserna och det civila samhället har sedan lång tid tillskrivits en betydande roll i svensk demokrati. Föreningslivet bidrar till demokratin både som en demokratiskola där människor kan skaffa sig erfarenheter av demokratiskt beslutsfattande och som en mötesplats där människor träffas och socialt kapital byggs upp. Det hör också till studieförbundens traditionella funktioner att stödja föreningslivet genom att organisera bildningsverksamhet i samarbete med, och med inriktning på, medlems- och samarbetsorganisationer. Det är därför också en fördel att studieförbunden genom sina medlems- och samarbetsorganisationer har ett nära förhållande till de flesta större folkrörelser och organisationsgrupper i det svenska civila samhället.

Den bild som vi har fått är att Kulturens har framträtt som studieförbundet för en grupp kulturorganisationer som på olika, både praktiska och ideologiska, grunder inte har känt sig hemma i något av de övriga studieförbunden. Genom att stödja det demokratiska lärandet i denna del av det svenska civilsamhället bidrar Kulturens till att stärka och utveckla demokratin i Sverige, men också till att stärka de enskilda deltagarnas engagemang och deltagande i samhällsutvecklingen. Samma verksamhet bidrar till att stärka det sociala och kulturella kapitalet, genom att stärka verksamheten och organisationerna i denna del av civilsamhället. Genom att verka på detta sätt i en del av civilsamhället som tidigare inte ansåg att samarbetet med den organiserade folkbild-

ningen fungerade väl, utgör Kulturens ett viktigt komplement till de övriga studieförbunden. Kan detta arbete också utveckla nya metoder och modeller för folkbildning i kulturella verksamheter, bidrar det också till att stärka folkbildningens insatser för att stärka det kulturella civilsamhället och dess bidrag till demokratin i stort.

2. Bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Det har ofta beskrivits hur kulturaktiviteter och socialt kapital bidrar till att öka människors engagemang också på andra områden, såväl i den egna livssituationen som i samhället i stort. Kulturella aktiviteter stärker ofta människors självkänsla och förmåga att uttrycka sig, något som också kan komma till uttryck i deras övriga liv. Det sociala kapital och den föreningserfarenhet som byggs upp i aktiviteter inom Kulturens Bildningsverksamhet och dess medlems- och samarbetsorganisationer, kan med stor sannolikhet komma delta till nytta också på andra områden.¹⁰⁹

Det sociala kapitalet i amatörkulturverksamheterna stärks också i den mån som Kulturens lyckas i sin målsättning att öka utbytet mellan sina olika verksamheter och olika målgrupper. Om Kulturens kan bidra till att utveckla nya metoder för att med kultur som medel stärka människors engagemang i samhället och den egna livssituationen så utgör detta också ett viktigt bidrag till folkbildningen i stort. Av våra intervjuer framgår att detta är en viktig aspekt av delar av studieförbundets utvecklingsarbete.

När det gäller mångfaldsaspekten måste det samtidigt konstateras att Kulturens deltagare på flera sätt är en jämförelsevis homogen grupp, där representationen av personer med utländsk bakgrund, funktionsnedsättning eller kort utbildning är lägre än bland deltagarna i studiecirkel generellt. Detta kan bland annat sättas i samband med hur deltagandet ser ut i kulturlivet i stort och kan eventuellt också ha sin bakgrund i hur det tidigare har sett ut i Kulturens medlemsorganisationer. Detta är en utmaning för Kulturens, men det bör noteras att det är en utmaning som man aktivt tar sig an. Det bör också noteras att Kulturens nära samarbete med sina medlemsorganisationer innebär att detta arbete, rätt inriktat, också skulle kunna bidra till att bredda deltagandet i dessa, och därmed i kulturlivet i stort. I den mån nya modeller för folkbildande verksamhet utvecklas kan det också bidra till motsvarande effek-

109 Jfr. Håkansson & Harding 2014, Harding m.fl. 2014.

ter i studieförbundens kulturellt orienterade verksamheter i stort. Kulturens arbete kan alltså ges en bredare relevans än att enbart relatera till den egna verksamheten. Samtidigt rör det sig om ett arbete som kommer att kräva både tid och energi och som vi rekommenderar att Folkbildningsrådet fortsätter att följa upp över tid.

3. Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Kulturell bildning är på många sätt ett svårdefinierat koncept som ibland har likställts med kulturellt kapital. Att tillägna sig och kunna uttrycka sig med hjälp av olika kulturformer och medier, liksom att ha erfarenhet av att framträda i olika kulturella sammanhang, har länge ansetts vara en central del av den bildningssyn som studieförbunden har arbetat med. Av forskningen framgår också att den ojämna fördelningen av kulturellt kapital i samhället är nära relaterad till akademisk utbildning och spelar en inte oväsentlig roll i upprätthållandet av de klyftor som baserar sig på utbildning, och på föräldrarnas utbildning. Delvis just därför har kulturell bildning alltid haft en plats i det bildningsarbete som har bedrivits i studieförbunden i drygt hundra år. Det samma gäller praktisk-estetiska och andra konstnärliga studiecirklar, som sedan länge har en betydande och växande roll i studieförbundens verksamhet.

Det är med andra ord tydligt att Kulturens verksamhet bidrar till deltagarnas bildningsprocess, inom de konst- och kulturområden som man arbetar med. I linje med diskussionen under föregående syfte är det emellertid av stor vikt för Kulturens förmåga att uppfylla statens syften att man framgångsrikt arbetar med att vidga mångfalden bland deltagarna. Kulturens arbete med mångfalden bland deltagarna har direkt bäring på i vilken mån utbildningsklyftor kan sägas överbryggas och bildningsnivån i samhället höjas.

4. Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Som konstateras bland annat i den senaste folkbildningspropositionen spelar den organiserade folkbildningen en central roll i det svenska kulturlivet. Kulturens Bildningsverksamhets viktigaste bidrag till folkbildningen torde vara om man kan bidra till att utveckla denna roll och anpassa den till de nya roller som kultur spelar i dagens samhälle.

Samtidigt utgör folkbildningens egen kulturverksamhet en omfattande del av det ideella kulturlivet i Sverige och är också det område där huvuddelen av det statliga stödet till detta kulturliv kanaliseras. Amatörkulturutövandet är

den del av kulturlivet där medborgarna blir aktivt delaktiga i kulturutövande och inte bara deltar som publik till kultur producerad av professionella. Kulturens arbete har också ambitionen att bidra till att utveckla amatörkulturen som sådan, och därmed bidra såväl till kulturlivets utveckling som till de enskilda deltagarnas kulturella bildningsväg.

Att Kulturens arbete är i linje med kultursyftet är alltså tydligt. Tillsammans med övriga studieförbunds kulturverksamhet utgör Kulturens verksamhet en central förutsättning för en inte oväsentlig del av den kulturella delaktigheten i kulturlivet. Frågan om att bredda intresset och delaktigheten för oss dock även tillbaka till den utmaning som mångfaldsarbetet utgör för Kulturens Bildningsverksamhet.

Avslutande kommentar

Som nytt och litet studieförbund står Kulturens inför viktiga utmaningar, i fråga om att utvidga sin målgrupp, fortsätta att bygga upp en egen studieförbundsidentitet och behålla fokus på de egna grundvärdena och sin nära relation till medlemsorganisationerna. Detta är ett arbete som pågår och som prioriteras. Det är emellertid inte ett arbete som kan bli till fördel enbart för Kulturens eller dess medlemsorganisationer. Kulturverksamheten har blivit allt mer central i folkbildningen samtidigt som kultur spelar nya roller i vårt samhälle. Den förnyelse som Kulturens arbete kan innebära, både i konstnärligt och kulturellt folkbildningsarbete och med att hitta nya arbetsformer i studieförbundsverksamheten i stort, är med andra ord av stor betydelse för folkbildningen som helhet, inte bara för Kulturens Bildningsverksamhet.

Vi ser orsak att återkomma till kulturverksamheten i folkbildningen i flera sammanhang, i dialog mellan studieförbunden, i framtida utvärderingar och folkbildningsforskning. Detsamma gäller förutsättningarna för denna verksamhet, inte minst sedan de ekonomiska förutsättningarna delvis förändras genom införandet av ett nytt system för bidragsfördelning i folkbildningen. Med avseende på Kulturens finns det anledning för Folkbildningsrådet att särskilt följa upp studieförbundets arbete med att utvidga sin målgrupp. ■

Referenser

LITTERATUR

- Andersson, Martin & Charlotta Mellander 2011. *Folkbildning i Sveriges kommuner: spridning och relation till socioekonomiska strukturer*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Brodén, Daniel 2013. *Kulturvanor i Sverige 1989–2012*. SOM-rapport nr 2013:16. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Castells, Manuel 1998. *The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume III. End of Millennium*. Oxford: Blackwell.
- Eriksson, Lisbeth & Martin Lundberg 2008. *Ibn Rushd – ett nytt studieförbund: En utvärdering av Ibn Rushds väg till statsbidragsberättigat studieförbund*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Essen, Johan von & Gunnar Sundgren (red.) 2012. *En mosaik av mening: Om studieförbund och civilsamhälle*, Göteborg: Daidalos.
- Essen, Johan von & Pelle Åberg 2009. *Folkrörelseanknytningar och marknadsrelationer. Studieförbunden och deras grundarorganisationer, medlemsorganisationer och samverkansorganisationer*. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Fornäs, Johan, Aronsson, Peter, Becker, Karin, Beckman, Svante, Bjurström, Erling, Friberg, Tora, Kylhammar, Martin & Qvarsell, Roger 2007. *Culture Unbound: Dimensions of Culturalisation*, Tema, Kultur och samhälle Skriftserie 2007:5, Norrköping: Tema Q, Linköping University.
- Gustavsson, Bernt 1991. *Tre bildningsideal i svensk arbetarrörelse 1880–1930*, Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Harding, Tobias 2012a. "How to Establish a Study Association: Translation, Packaging and Isomorphic Pressures on New CSOs Entering a Neo-Corporative Adult Education Field in Sweden" in *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, vol. 23, number 1, 2012.
- Harding, Tobias 2012b. *Framtidens civilsamhälle. Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen*. Stockholm: Framtidskommissionen, Statsrådsberedningen.

- Harding, Tobias 2013. "Föreningslivet och demokratin. Demokratisk skolning och institutionella entreprenörer" i Erling Bjurström & Tobias Harding (red.) *Demokrati och bildning: Nya vägar i det svenska folkbildningslandskapet*. Stockholm: Carlssons.
- Harding, Tobias 2015. "Bildning as a Central Concept in the Cultural Policy of the Swedish Government, from Arthur Engberg to Alice Bah Kuhnke" in *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, nr. 2, 2015.
- Harding, Tobias, Sara Tannå & Jens Lejhall 2013. *Kulturprogrammets betydelse för lokalsamhället. Folkbildningsrådets utvärdering av studieförbundens kulturprogram*. Delrapport 1. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Harding, Tobias, Sara Tannå & Peter Håkansson 2015. *Kulturprogrammets betydelse för kulturutövarna. Folkbildningsrådets utvärdering av studie-förbundens kulturprogram*. Delrapport 3. Stockholm: Folkbildningsrådet.
- Hartman, Per 2003. *Att bilda med bild: En studie av de praktisk-estetiska studiecirkelnas utveckling*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.
- Jenkins, Henry 2006. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.
- Lindgren, Lena 2006. *Utvärderingsmonstret – om kvalitetsmätning i den offentliga sektorn*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundin, Anna 2008. *Folkbildningsforskning som fält – från framväxt till konsolidering*. Diss. Linköping; Linköpings Universitet.
- March, James G. & Johan Olsen 1989. *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*, London: Collier Macmillan Publishers.
- Nerman, Bengt 1962. *Demokratins kultursyn*, Stockholm: Bonniers.
- Nørholm Lundin, Anna 2010. Folkbildningsforskningen och folkhögskolans yrkesutbildning. I Lund Nilsson, F. & Nilsson, A. (2010) (red.). *Två sidor av samma mynt? Folkbildning och yrkesutbildning vid de nordiska folkhögskolorna*. Lund: Nordic Academic Press.
- Papakostas, Apostolis 2012. "De medlemslösa organisationernas tidevarv" i Filip Wijkström (red.) *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Powell, Walter W. & Paul J. DiMaggio (eds.) 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: University of Chicago Press.
- Putnam, Robert D. 2000. *Den ensamme bowlaren*. Stockholm: SNS.
- Putnam, Robert D. 2015. *Our Kids: The American Dream in Crisis*. London: Simon & Schuster.

- Sandahl, R. & Sjöstrand, E. 2014. *Att styra eller icke styra? Slutrapport i utvärderingen av bidragsmodeller till studieförbund och folkhögskolor*. Folkbildningsrådet utvärderar No 5 2014.
- Stenøien, Jorun M. & Ann-Marie Laginder 2015. ”Praktisk-estetisk læringsinteresse – en mot-kulturell verdi?” in *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift*, nr. 2, 2015.
- Sundgren, Per 2007. *Kulturen och arbetarrörelsen. Kulturpolitiska strävanden från August Palm till Tage Erlander*, Stockholm: Carlssons.
- Svedberg, Lars & von Essen, Johan (2014) Mer engagemang? – folkbildningen i det svenska civilsamhället. Folkbildningsrådet.
- Wijkström, Filip & Lundström, Tommy 2002. *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober.
- Wijkström, Filip 2012 (red.). *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. European Civil Society Press.

SKRIFTLIGA KÄLLOR

Skriftliga källor från Folkbildningsrådet

- Folkbildningsrådet 2006-12-07. Folkbildningsrådets styrelse 2006-12-07. Handling till punkt 9. Ansökan om statsbidrag från Kulturens Bildningsverksamhet, KBV.
- Folkbildningsrådet 2009-10-22. Folkbildningsrådets styrelse 2009-10-22. Handling till punkt 10. Ansökan om statsbidrag till nytt studieförbund.
- Folkbildningsrådet 2015. Årsredovisning med verksamhetsberättelse 2014.
- Folkbildningsrådet 2015. Statsbidrag till studieförbund 2015 – villkor, kriterier och regler för fördelning. Fastställda av Folkbildningsrådets styrelse 2014-11-12, dnr 206, 2014, 092 Reviderat 2015-01-21.
- Utvärderingsplan: Utvärdering av Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens). Folkbildningsrådet, dnr 2015-05-03.

Skriftliga källor från Kulturens Bildningsverksamhet

- Kulturens Bildningsverksamhets webbplats, www.kulturens.se, inhämtad 2015-20-27.
- Stadgar för Kulturens Bildningsverksamhet. Reviderade vid extra förbundsstämma 2011-10-01.
- Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2010 för Kulturens Bildningsverksamhet.

Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2011 för Kulturens Bildningsverksamhet.

Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2012 för Kulturens Bildningsverksamhet.

Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2013 för Kulturens Bildningsverksamhet.

Verksamhetsberättelse och årsredovisning 2014. Studieförbundet för kulturutövare. Kulturens.

Vision, verksamhetsidé samt övergripande verksamhetsmål. Antagna vid Kulturens Bildningsverksamhets förbundsstämma 2009-05-14.

Skriftliga källor från myndigheter

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2015. Inhämtat från www.mucf.se 2015-09-24.

Skriftliga källor från regering och riksdag

Regeringens proposition 1974:28. Om Kulturpolitik.

Regeringens proposition 1980/81:127. Om Folkbildning m.m.

Regeringens proposition 2005/06:192. Lära, växa, förändra – Regeringens folkbildningsproposition.

Regeringens proposition 2009/10:3. Tid för kultur.

Regeringens proposition 2013/14:172. Allas kunskap – allas bildning.

SFS 1991:977. Om statsbidrag till folkbildningen.

SFS 2015:218. Om statsbidrag till folkbildningen.

SOU 2009:16. Kulturutredningens betänkande. ■

Bilaga 1: Definitioner och bidragsregler

Ur *Statsbidrag till studieförbund 2015 – villkor, kriterier och regler för fördelning* (Folkbildningsrådet 2015), s. 4–6, under rubriken ”Verksamhetsformer”:

”Statsbidrag till studieförbund grundas på tre olika verksamhetsformer:

- studiecirkel
- kulturprogram
- annan folkbildningsverksamhet

STUDIECIRKEL

Studiecirkeln är definitionsmässigt en liten grupp människor som planmässigt bedriver studier och söker kunskap utifrån sina behov och intressen. Studiecirkeln kännetecknas av att:

- den är öppen för alla, utan krav på formella förkunskaper,
- deltagaren själv avgör om han/hon vill delta,
- deltagarna har inflytande över innehåll och upplägg,
- den leder till ett lärande vars syfte är utveckling och förändring,
- kunskap söks gemensamt och samtal och diskussion är en viktig del,
- det finns tid för reflektion och eftertanke mellan sammankomsterna.

Villkor för statsbidragsberättigad studiecirkel

För att studiecirkeln ska vara statsbidragsberättigad gäller att:

- ledaren är godkänd av studieförbundet och har fått introduktionsutbildning,
- studiecirkeln består av minst tre deltagare, som under minst tre sammankomster och minst nio studietimmar gemensamt söker kunskap. Studiecirkelledaren räknas som deltagare,
- det finns en dokumentation av studiecirkelns planering och det studiematerial som används. Dokumentationen kan vara en studieplan, en av gruppen utarbetad arbetsplan, en processbeskrivning eller en mall anpassad för viss typ av verksamhet,

- deltagare får sådan information att de vet att de deltar i en studiecirkel, vet vilket studieförbund som anordnar studiecirkeln de deltar i och har möjlighet att ta ansvar för sitt lärande,
- deltagaren under året fyller minst 13 år,
- deltagaren närvarat vid minst tre studiecirkelsammankomster, varav minst en gång vid de tre första sammankomsterna.

Avgränsningar avseende studiecirkel

- En studietimme är 45 minuter.
- Antalet deltagare måste vara rimligt utifrån deltagarnas behov, förmåga och möjlighet att komma till tals. Ur ett lärande perspektiv är en gruppstorlek på högst tolv personer att föredra. Studiecirkel med fler än tolv deltagare ska kunna motiveras av studieförbundet. För vissa typer av verksamhet kan det av pedagogiska skäl finnas generella motiveringar.
- Syftet med studiecirkelverksamhet är inte att sysselsätta deltagare på heltid. Därför kan en studiecirkel maximalt omfatta tre sammankomster om vardera fyra studietimmar per vecka.
- Studieförbund kan inte planlägga och rapportera mer än 480 timmars studiecirkelverksamhet per år med samma grupp. Berörd verksamhet kan inte efter de 480 timmarna övergå till och rapporteras som annan folkbildningsverksamhet eller starta som ny studiecirkel i annat ämne. För att en grupp ska anses som ny skall minst hälften av de ursprungliga deltagarna vara nya.

Studiecirkel på distans

En studiecirkel kan bedrivas med enbart fysiska möten, en kombination av fysiska möten och distansutbildning eller i sin helhet på distans. Är distansinslagen av betydelse för studierna som helhet, rapporteras studiecirkeln som distanscirkel, även om mindre än 50 procent av tiden genomförts på distans.

Studiecirklar på distans kräver aktiva insatser från ledare för att stödja gruppens och deltagarnas studiearbete. Kommunikation och interaktivitet måste finnas både mellan ledare och deltagare och mellan deltagare. Studierna måste anordnas så att helhet och sammanhang kan skapas och att kunskaperna kan prövas och bearbetas i ett öppet och fortlöpande samtal.

Villkor för studiecirkel på distans

För studiecirkel som genomförs på distans gäller ytterligare villkor utöver vad som gäller för studiecirkel i övrigt:

- För att räknas som deltagare måste man ha varit uppkopplad till 'studierummet' där kommunikationen sker minst en gång under de tre första veckorna av studiecirkeln.
- I arbetsplanen ska det framgå studiemål, metoder i studiecirkelarbetet och tidsomfattning i antal sammankomster och hur många timmar varje sammankomst omfattar. Det ska framgå vad som huvudsakligen är tänkt att studeras vid varje delmoment/sammankomst.
- Studiecirkelledaren ska bedöma vilka som deltagit i studierna utifrån deltagarnas aktivitet under tiden för varje delmoment/sammankomst samt läsandet av andras inlägg i de gemensamma plattformarna/ konferenserna. En deltagare som endast läser inlägg efter att ett delmoment/en sammankomst avklarats, är inte att betrakta som närvarande i just denna sammankomst.
- Deltagarna samt antal studietimmar ska noteras på listan.
- Beräkning av timmar utgår från hur många timmar som studiecirkeln skulle omfattat i en 'vanlig' studiecirkel, ledarens avtalade tid och deltagarnas kollektiva insats. Det ska finnas ett klart samband mellan planen och den slutrapporterade cirkeltiden. Denna tid är riktmärke för respektive deltagares distansstudietid.
- Studiecirkeln rapporteras i den lokalavdelning som är anordnare.

KULTURPROGRAM

Ett kulturprogram är en öppen verksamhet i form av föreläsning, teater, sång, musik, dans, dramatisk framställning, filmvisning, tvärkulturell verksamhet eller utställning som framförs eller visas inför publik.

Studieförbundet har ansvar för att klargöra målen för kulturprogramverksamheten. Ideologisk profilering, förmågan att nå nya grupper, att skapa arbetstillfällen för kulturarbetare och publika möten med professionell kultur är angelägna utgångspunkter liksom att bereda amatörer möjlighet att framträda för publik. Samverkan med lokala och regionala kulturinstitutioner kan vara en del av inriktningen på verksamheten. Programmen ska ha en sådan utformning i tid och rum att de bidrar till att skapa delaktighet, upplevelse och eftertanke.

Villkor för statsbidragsberättigat kulturprogram

För att ett kulturprogram ska vara berättigat till statsbidrag gäller att:

- det har annonserats i förväg t ex genom tidning, hemsida
- det pågår i minst 30 minuter,
- det finns en företrädare för studieförbundet närvarande som ansvarar för programmets genomförande och rapportering,
- det framförs inför minst fem deltagare utöver studieförbundsreträdaren,
- studieförbundets roll som anordnare framgår tydligt i inbjudan och genomförande.

Avgränsningar avseende kulturprogram

- Kulturprogram vänder sig till ungdomar och/eller vuxna.
- Utställning kan endast rapporteras en gång per plats den visas, oavsett visningstidens längd.
- Kulturprogram genomförs vid ett givet tillfälle och med alla deltagare fysiskt närvarande.
- Ett sammanhållet arrangemang som vänder sig till samma publik rapporteras som ett kulturprogram även om det finns flera medverkande eller fler kulturformer i det.
- För att rapporteras som olika kulturprogram under samma dag ska de vara tydligt avgränsade i tid och rum. De ska också vara planerade och annonserade som olika arrangemang och de kan inte i efterhand delas upp.
- Kulturprogram kan inte arrangeras i privata hem.

Kulturprogram på distans

Kulturprogram, med undantag för utställning, kan genomföras på distans under förutsättning att ovanstående villkor är uppfyllda.

ANNAN FOLKBILDNINGSVERSAMHET

I annan folkbildningsverksamhet kan studieförbundet genomföra folkbildande verksamhet i fria och flexibla former. Verksamheten ska motsvara de generella kvalitetsambitioner som såväl studieförbundet självt som riksdag och regering ger uttryck för. Verksamhet i annan folkbildning ska ge studieförbundet möjlighet att pröva nya former och utveckla nyskapande folkbildningsverksamhet.

Sammankomsterna i annan folkbildningsverksamhet kan vara längre och genomföras tätare än i studiecirklar. Antalet sammankomster kan vara en eller

flera. Exempel på sådana verksamheter är pröva-på-dagar och helgkurser. Deltagarna kan vara fler än vad som rekommenderas för studiecirkeln. Studieförbundet ska kunna motivera hur statens syfte med statsbidraget till folkbildningen uppfylls i verksamhet som riktar sig till barn.

Villkor för statsbidragsberättigad annan folkbildningsverksamhet

För att annan folkbildningsverksamhet ska vara berättigad till statsbidrag gäller att:

- studieförbundet godkänt arbetets inriktning och gruppens ledare,
- den har minst tre deltagare inklusive ledaren,
- deltagarna under verksamhetsåret fyller minst 6 år.

Avgränsningar avseende annan folkbildningsverksamhet

Studieförbund kan inte planlägga och rapportera mer än 480 timmars annan folkbildningsverksamhet per år med samma grupp.

Annan folkbildningsverksamhet på distans

Är de grundläggande villkoren uppfyllda kan annan folkbildningsverksamhet genomföras på distans. Även för annan folkbildning på distans ska det finnas en dokumentation av arrangemangets planering, i form av arbetsplan eller liknande.” —

Bilaga 2: Förutsättningar knutna till bidrag

Folkbildningsrådets fördelning av bidrag mellan studieförbunden är i första hand knuten till verksamhetens storlek och stabilitet, i synnerhet till studiecirkelverksamheten och vissa andra prioriterade faktorer. Systemet är också uppbyggt så att det oavsett verksamhetsvolym finns en betydande stabilitet i bidragsgivningen.

Den bidragsmodell som gäller 2012–2016 är indelad i ett grundbidrag och ett rörligt bidrag. 75 procent av statsbidraget fördelas som ett grundbidrag. Bidraget ligger fast i två år och beräknas år 2012 respektive 2013 på ett genomsnitt av totalt utbetalt statsbidrag verksamhetsåren 2010 och 2011. För år 2014 respektive 2015 fördelas bidraget på ett genomsnitt av totalt utbetalt statsbidrag verksamhetsåren 2012 och 2013 och så vidare. Till rörligt bidrag avsätts 25 procent av statsbidraget. Det rörliga bidraget innehåller två delar: verksamhetsrelaterat bidrag (19 procent) och förstärkningsbidrag (6 procent). Bidraget omfördelas varje år och grundas på senast slutrapporterat verksamhetsår vilket innebär att bidraget år 2013 grundas på för statsbidrag godkänd verksamhet år 2011. Det verksamhetsrelaterade bidraget uppgår alltså till 19 procent av det totala statsbidraget och fördelas dels utifrån studietimmar i all statsbidragsberättigad studieförbundsverksamhet och dels utifrån antalet unika deltagare i studiecirkel. Förstärkningsbidraget, slutligen, innefattar 4 procent av det totala statsbidraget till studieförbunden, som avsätts till verksamhet för deltagare med funktionsnedsättning (varav hälften fördelas efter antalet deltagare och hälften efter antalet studietimmar i verksamhet som genomförts med deltagare som tillhör kategorin) och 2 procent som avsätts till verksamhet för deltagare som är utrikes födda och som har behov av språkligt stöd i svenska (varav hälften fördelas efter antal deltagare och hälften efter antalet studietimmar i verksamhet som genomförts med deltagare som tillhör kategorin).¹¹⁰

110 Folkbildningsrådet 2015. *Statsbidrag till studieförbund 2015 – villkor, kriterier och regler för fördelning*. Fastställda av Folkbildningsrådets styrelse 2014-11-12, dnr 206, 2014, 092 Reviderat 2015-01-21.

Sammantaget innebär detta att det finns en betydande stabilitet i bidragsgivningen till studieförbunden. Denna stabilitet innebär dock även en begränsning för av studieförbundens möjligheter att expandera snabbt. Till den statliga bidragsgivningen kommer också kommunala och landstingskommunala bidrag till studieförbundens folkbildningsverksamhet. Dessa bidrag fördelas ofta, men inte alltid, i enlighet med modeller som påminner om Folkbildningsrådets. ■■

STUDIEFÖRBUNDET Kulturens Bildningsverksamhet (Kulturens) bildades år 2006 av ett antal nationella kulturorganisationer för att bedriva folkbildningsverksamhet med fokus på kulturella och konstnärliga ämnen. Under de följande åren genomgick studieförbundet en kvalificeringsperiod i samarbete med Sensus studieförbund och från och med 2010 är Kulturens Bildningsverksamhet ett eget studieförbund. I den här rapporten analyseras Kulturens väg från bildandet och fram till idag. Här diskuteras bland annat skälen till att Kulturens Bildningsverksamhet bildades, den roll som det nya studieförbundet var tänkt att ha i samhället och inom folkbildningen, den roll som det har i dag, samt hur dess verksamhet och förutsättningarna för denna har utvecklats fram till idag.

TOBIAS HARDING är lektor i kulturpolitik vid Universitetet i Jyväskylä, i Finland, och har en bakgrund som kulturforskare vid Linköpings universitet. Hans forskning har främst handlat om svensk kulturpolitiks historiska utveckling, samt om kulturlivets och civilsamhällets roller som norm- och identitetsskapare.

ANNA NØRHOLM LUNDIN är doktor i pedagogik och är verksam som fristående forskare och utvärderare med bakgrund vid Linköpings universitet. Hennes forskning handlar om kulturella och sociala fält, samt om professioner inom utbildning, civilsamhälle och kultur.